

1—5 december.

Debatter m. m.

Tisdagen den 4 december.

	Sid.
Justering av protokollen för den 27 och den 28 november	5
Interpellation av herr Gustafsson i Borås ang. kristendomsundervisningen vid läroverken enligt den timplan, som nu uppgöres för den nya provisoriska gymnasieorganisationen	5

Onsdagen den 5 december fm.

Svar på interpellation av herr Nilsson i Bästekille ang. kostnaderna för återtransport av rymlingar från ungdomsvårdsanstalter, m. m.	8
Fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen m. m.	11
Svenska fältsjukhuset i Korea	12
Motion ang. forskning rörande våra inhemska bränsletillgångar	12
Löneförbättring för befattningshavare, vilka varit partiellt arbetsföra	15
Arbetsvärdering för statsanställda	16
Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt	24
Materielbeställningar för försvaret:	
Marinen: Fartygsbyggnader	56
Motioner ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvarets olika grenar m. m.	61
Anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar	68
Lönerevision för sjukvårdspersonal	69
Interpellation av herr Svensson i Ljungskile ang. redogörelse för de ändringar i grunderna för jordbrukskalkylens uppgörande som nyligen införts, m. m.	74

Onsdagen den 5 december em.

Lönerevision för sjukvårdspersonal (Forts.)	76
Avlöningsbestämmelser för riksdagens tjänstemän	92

	Sid.
Livsmedelsstadga	94
Stödlån till jordbrukare i anledning av svarstrostskador m. m	100

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 5 december fm.

<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 47, ang. grunderna för fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen m. m.	11
<i>Sammansatta konstitutions- och bankoutsrottets</i> utlåtande nr 1, ang. snabbare publicering av riksdagens protokoll	12
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 196, ang. täckning av kostnaderna för fortsatt verksamhet av det svenska fältsjukhuset i Korea	12
— nr 197, ang. utredning av frågan om en fond för möjliggörande av forskning rörande våra inhemska bränsletillgångar	12
— nr 198, ang. rätt för Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag till viss malmbrytning m. m.	15
— nr 199, ang. förbättrade löneförmåner i vissa fall för befattningshavare, vilka varit partiellt arbetslösa	15
— nr 200, ang. pension åt författarinnan fru Amelie Posse och förhöjd pension åt sekreteraren vid Uppsala universitet Carl Häggquist ..	16
— nr 201, ang. möjligheten att vid inplacering av de statligt anställda i det statliga lönesystemet tillämpa en systematisk metod för arbetsvärdering m. m.	16
— nr 202, ang. återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt	24
— nr 203, ang. ändrad förläggning av arméns jägarskola	55
— nr 204, ang. vissa materielbeställningar för försvaret	56
— nr 205, ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvarets olika grenar m. m.	61
— nr 206, ang. anslag å tilläggsstat 1 till riksstaten för budgetåret 1951/52 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar	68

Onsdagen den 5 december em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 207, ang. ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m. samt vissa uppsyningsmän och föreståndarinnor vid statens sinnessjukhus m. fl.	69
<i>Bankoutsrottets</i> utlåtande nr 37, ang. avlöningsbestämmelser för hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän	92
— nr 38, ang. uppförande vid Tumba bruk av en byggnad för sedelförstörelsekontoret	93
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 34, ang. förslag till livsmedelsstadga m. m.	94
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 48, ang. effektivisering av arbetet med att förstärka ofullständiga jordbruk med skogsmark	100
— nr 49, ang. ändring i grunderna för tilläggsbidrag till vissa statsunderstödda torrlägningsföretag	100
— nr 50, ang. utlämnande av stödlån till jordbrukare i anledning av svarstrostskador på vete av 1951 års skörd m. m.	100

Lördagen den 1 december.

Kl. 2 em.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde undertecknad, jämlikt herr talmannens förordnande, vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollet för den 24 nästlidna november.

§ 2.

Till bordläggning anmälde:

sammansatta konstitutions- och bankoutskottets utlåtande nr 1, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om snabbare publicering av riksdagens protokoll;

statsutskottets utlåtanden:

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckning av kostnaderna för fortsatt verksamhet av det svenska fältsjukhuset i Korea;

nr 197, i anledning av väckt motion om utredning av frågan om en fond för möjliggörande av forskning rörande våra inhemska bränsletillgångar;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillerkänna Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag rätt till viss malmbrytning utöver i gällande malmavtal medgivna kvantiteter m. m.;

nr 199, i anledning av väckta motioner om utredning av frågan om förbättrade löneförmåner i vissa fall för befattningshavare, vilka varit partiellt arbetslösa;

nr 200, i anledning av motionsvis gjorda framställningar avseende dels pension åt författarinnan fru Amelie Posse, dels förhöjd pension åt sekreteraren vid Uppsala universitet Carl Haggquist;

nr 201, i anledning av väckta motioner om utredning rörande möjligheten

att vid inplacering av de statligt anställda i det statliga lönesystemet tillämpa en systematisk metod för arbetsvärdering m. m.;

nr 202, i anledning av väckta motioner om återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt;

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om ändrad förläggning av arméns jägarskola jämte i ämnet väckt motion;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa materielbeställningar för försvaret jämte i ämnet väckta motioner;

nr 205, i anledning av väckta motioner om utredning rörande behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvarets olika grenar m. m.;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående ändrad lönegradsplacering för viss värd- och ekonomipersonal m. m. samt vissa uppsyningsmän och föreståndarinnor vid statens sinnessjukhus m. fl. jämte i dessa ämnen väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning med förslag till avlöningsbestämmelser för hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 38, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående uppförande vid Tumba bruk av en byggnad för sedelförstöringskontoret;

andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till livsmedelsstadga

m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 48, med anledning av väckta motioner om effektivisering av arbetet med att förstärka ofullständiga jordbruk med skogsmark;

nr 49, med anledning av väckta motioner om ändring i grunderna för tilläggsbidrag till vissa statsunderstödda torrlägningsföretag, och

nr 50, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador på vete av 1951 års skörd m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 3.

Anmäldes, att Kungl. Maj:ts proposition nr 231, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 juni 1951 (388) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning tillställts kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 4.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 362, i anledning av väckta motioner om inrättande av ett organ med

parlamentarisk anknytning för kontinuerliga överläggningar i försvarsfrågorna;

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1951/52 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss vattenfallsstyrelsen tillhörig fastighet;

nr 365, i anledning av väckta motioner om en allsidig utredning rörande de statliga företagsformerna; och

nr 366, i anledning av väckta motioner om ändrad lönetursberäkning för viss personal, som i samband med förstatligande av enskilda järnvägar övergått eller övergår i statens järnvägars tjänst; samt

från jordbruksutskottet:

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörlig kredit åt Svenska spannmålsaktiebolaget; och

nr 359, i anledning av väckta motioner angående utredning om statens stöd åt växt- och fruktträdsköddlingen m. m.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.03 em.

In fidem
Per Bergsten.

Tisdagen den 4 december.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justering av protokollen för den 27 och den 28 november.

Upplästes för justering kammarens protokoll för den 27 och den 28 nästlidna november. Därvid yttrade

Herr WIKLUND i Stockholm: Herr talman! Jag finner anledning att i samband med justeringen av kammarens protokoll för onsdagen den 28 november få till protokollet antecknat att voteringsignalen i korridoren utanför tredje lagutskottets lokaler bevisligen inte fungerade, då kammaren skulle votera om bankoutskottets utlåtande, nr 36, med anledning av förslaget om särskild ränteregleringslag. Jag befann mig vid voteringsstillfället i ett av rummen vid denna korridor, i vilket signalen i normala fall enligt tidigare erfarenhet tydligt kan höras, och blev på grund av felet inte kallad till voteringen. Hade jag varit närvarande vid denna, hade jag röstat för avslag på den i ärendet framlagda propositionen.

Vidare anfördes ej. De upplästa protokollen godkändes.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts å bordet ligande proposition nr 231, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 juni 1951 (388) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

§ 3.

Föredrogs, men bordlades åter sammansatta konstitutions- och bankoutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets

utlåtanden nr 196—207, bankoutskottets utlåtanden nr 37 och 38, andra lagutskottets utlåtande nr 34 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 48—50.

§ 4.

Interpellation ang. kristendomsundervisningen vid läroverken enligt den timplan, som nu uppgöres för den nya provisoriska gymnasieorganisationen.

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAFSSON i Borås, som anförde: Herr talman! Kungl. skolöverstyrelsen har uppgjort ett förslag till ny provisorisk gymnasieorganisation. Förslagets förtjänster på skilda områden äro värda allt beröm, såsom t. ex. inrättandet av en s. k. »allmän linje», men det erbjuder jämväl i övrigt många förändringar, bl. a. i fråga om kristendomskunskapens ställning på schemat. Proportionen har med den nya tim- och kursplanen på latinlinjen blivit rimligare. Kursplanen synes syfta till att stärka bibelkunskapen, som fått ökat utrymme.

Genom den omflyttning, som ägt rum inom timplanen, har sista ringen å samtliga linjer fått två timmar i stället för, som under en följd av år, endast en timme. Detta bör noteras som en kvalitativ vinst men innebär dock inte någon kvantitativ förbättring. Ett gammalt önskemål hos kristendoms lärarna har dock därigenom blivit tillgodosett. För latingymnasiets del blir alltså timantalet oförändrat, och den nya allmänna linjen får samma kristendomsundervisning som latinlinjen. Det pris, som man får betala för denna kvalitativa vinst, är dock rätt högt, när det i realiteten kommer att betyda en viss

Interpellation ang. kristendomsundervisningen vid läroverken enligt den timplan, som nu uppgöres för den nya provisoriska gymnasieorganisationen.

minskning av kristendomsämnets timmar, när skrivningar och examen taga bort mer tid i högsta ringen än på lägre stadier.

Vad som nu emellertid vållat stor oro såväl bland kristendoms lärare vid läroverken som bland stora skaror hos vårt folk är kristendomsämnets försämrade ställning i det kommande realgymnasiet. Sedan länge har ämnet i den högre skolan fått vidkännas kraftig reduktion. Både före och efter den stora skolreformen år 1905 lästes kristendom tre timmar i de lägre klasserna i realskolan och i den övriga realskolan och i hela gymnasiet två timmar i veckan. Reformen 1928 gjorde kristendomen till ett tvåtimmarsämne i hela realskolan och alla gymnasieringar. Redan 1933 ströks emellertid en timme i högsta ringen på såväl det treåriga gymnasiet som på det fyraåriga. Samtidigt slopades kristendomsämnet som förhørsämne i studentexamen. Förändringarna voro ett radikalt ingrepp i kristendomsämnets ställning i den högre skolan.

Genom ett kungl. brev 1950 skars ytterligare en timme bort. Denna gång drabbades tredje klassen av den femåriga realskolan och andra klassen av den fyraåriga. Under studietiden fram till studentexamen har ämnet således två gånger blivit ett entimmesämne med alla de pedagogiska svårigheter, som äro förknippade därmed — framhålles det från sakkunnigt håll. En timme per vecka betraktas inom lärarkretsar som ett oting och säges omöjliggöra en effektiv undervisning. Allmänna lov, idrottsdagar, skrivningar etc. göra, att även denna timme kan falla bort. Vill det sig illa, kan det dröja tre veckor mellan tvenne lektioner.

Det som på många håll i vårt land väckt så stor uppmärksamhet, att även offentliga opinionsmöten börjats anordnas, är likväl det förhållandet, att skolöverstyrelsens förslag syftar till att helt nedlägga kristendomsämnet i näst hög-

sta ringen av det blivande realgymnasiet.

Därmed reduceras totala antalet undervisningstimmar per vecka på den fyraåriga linjen från 7 timmar till 5 och på den treåriga linjen från 5 timmar till 3.

Motiveringen för att just kristendomsämnet får finna sig i att bli undanträngt är ämnesträngseln på schemat. De argument, som man framför, äro allvarliga nog, men man undrar: Varför skall ett och samma ämne gång efter annan få kompensera vad andra kräva av utrymme? Även om andra ämnen också fått göra åt sig, synes likväl kristendomsämnet främst ha kommit i blickfältet, när man kämpat om utrymme. Att skolan skall skickliggöra för kommande livsuppgifter, göra människan effektiv, får inte betyda bara, att hon skall bli tekniskt kunnig, utan att hon jämväl bör äga en god människokunskap, en fast livsgrund, normer för en sund livsföring och insikt i livsåskådningsfrågor. Här har kristendomen sin givna plats och betydelse. Detta synes även ha varit skolkommissionens uppfattning. »Kristendomsämnet bör mer än de flesta andra ämnen kunna vara instrumentet för den personlighetsdanning, som är skolans väsentligaste uppgift», skrev 1946 års skolkommission, och Kungl. Maj:t och riksdag ha accepterat denna syn. Kommissionen fortsatte: »Undervisningen i detta ämne bör ge eleverna möjlighet att på grund av sakliga upplysningar och gedigen kunskap om religionens värld, på grund av insikt om frågornas allvar och livsavgörande betydelse och på grund av egna erfarenheter och egen läggning bygga upp en personlig livsåskådning.»

Man har svårt att frigöra sig från den frågan: Kan kristendomsämnet som personlighetsdanning faktor komma till sin rätt om timantalet beskäres på sätt som det här är fråga om? Innebär inte reduktionen av kristendomsundervis-

Interpellation ang. kristendomsundervisningen vid läroverken enligt den timplan, som nu uppgöres för den nya provisoriska gymnasieorganisationen.

ningen, att strävan efter en bredare och djupare personlighetsdaning ställes i bakgrunden?

Med anledning av det sagda an- håller jag om andra kammarens till- stånd att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få rikta följande fråga:

Anser sig herr statsrådet kunna med- verka till att kristendomsundervis- ningen vid läroverken icke minskas i den timplan, som nu uppgöres för den nya provisoriska gymnasieorganisa- tionen?

Denna anhållan bordlades.

§ 5.

Anmälades och godkändes bankout- skottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 367, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med för- slag till lag om räntereglering m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 6.

Upplästes följande till kammaren in- komna ansökningar och läkarintyg:

Till Riksdagens andra kammare,
Stockholm.

På grund av sjukdom får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsgö- målen tills vidare. Läkarintyg bifogas.
Göteborg den 3 december 1951.

S. Gustafson.

Det vid denna ansökan fogade lä- karintyget var av följande lydelse:

Härmed intygas att bankkamrer Sven Gustafson är sjukskriven fr. o. m. den 2/12-51 under en vecka framåt under diagnos Angina tonsiliaris.

Göteborg den 2/12-51.

A. Fjellman
Leg. läkare.

Till Riksdagens andra kammare,
Stockholm.

I och för deltagande i Europarådets församling i Strasbourg anhåller jag härmed vördsamt om befrielse från riksdagsgöromålen under tiden fr. o. m. söndagen den 2 december t. o. m. sön- dagen den 9 december.

Stockholm den 30 november 1951.

Bertil Ohlin.

Med bifall till de gjorda ansökning- arna beviljade kammaren herrar Gus- tafson i Göteborg och Ohlin ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 2 innevarande december, herr Gus- tafson i Göteborg tills vidare och herr Ohlin till och med den 9 december.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 4.08 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 5 december.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Svar på interpellation ang. kostnaderna för återtransport av rymlingar från ungdomsvårdsanstalter, m. m.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har ledamoten herr Nilsson i Bästekille frågat mig dels huruvida jag kan lämna kammaren uppgift om de sammanlagda kostnaderna för återtransporter av rymlingar från ungdomsvårdsanstalter och dels vilka åtgärder, som övervägas inom socialdepartementet för att minska rymlingsfrekvensen vid skol- och yrkeshemmen. Båda frågorna synas avse ungdomsvårdsskolorna.

Interpellanten gör gällande att rymningsfrekvensen vid ungdomsvårdsskolorna är i ständigt stigande. Det är riktigt, att det totala antalet rymningar under de senaste åren stigit. Med bortseende från den för psykopatiska flickor avsedda skolan Skarvik-Tallåsen, för vilken uppgifter icke kunnat erhållas rörande tiden före år 1950, uppgick antalet rymningstillfällen vid ungdomsvårdsskolorna under åren 1948—1950 och de tre första kvartalen av innevarande år till respektive 524, 457, 562 och 430. Till rymningssiffrorna för åren 1950 och 1951 måste läggas antalet rymningar vid Skarvik-Tallåsen, 112 resp. 218, vilket ökar dessa siffror till 674 och 648. Rymningsstatistiken visar en nedåtgående tendens beträffande de manliga eleverna. Under de

tre första kvartalen av år 1951 förekommo 282 rymningar av manliga elever, vilket i händelse av fortsatt utveckling efter samma linjer leder till en betydligt lägre rymningssiffra för i år än under de föregående tre åren. Jag har velat framhålla detta därför att den allmänna debatten om rymningsproblemen hittills i övervägande grad koncentrerats på pojknarnas rymningar och deras framfart i samhället. Däremot har rymningsfrekvensen bland flickorna ökat, ett förhållande som även interpellanten synes ha fäst sig vid. Av 159 respektive 366 rymningar, vilka flickor under år 1950 och de tre första kvartalen 1951 gjort sig skyldiga till, hänföra sig, som jag nyss nämnt, 112 resp. 218 till Skarvik-Tallåsen. Speciella förhållanden ha spelat in vid denna skola. Skarvik-Tallåsen, som är avsedd för ett anstaltsbesvärligt och i psykiskt avseende starkt skadat klientel, har under åren 1950 och 1951 haft stora personella och organisatoriska svårigheter att kämpa med. Sålunda ha flera ombyten å chefsbefattningen skett under nämnda tidrymd, och vakanser och täta ombyten av övrig personal ha varit vanliga. Under de senaste månaderna har dock antalet rymningar från denna skola gått ned kraftigt. Jag vill i detta sammanhang dessutom framhålla, att skolan Skarvik-Tallåsen under innevarande budgetår skall nedläggas och klientelet överföras till en skola i örkelljungatrakten. Härigenom vinnes det sedan länge eftersträfvade målet att få bort flickskolan ifrån det störande grannskapet till den närbelägna Lövstaanstalten med dess besvärliga pojkklientel. Det finns så-

Svar på interpellation ang. kostnaderna för återtransport av rymlingar från ungdomsvårdsanstalter, m. m.

lunda goda grunder för ett antagande att lugnare förhållanden äro på väg även beträffande de kvinnliga eleverna.

Jag övergår nu till de av interpellanten ställda frågorna.

Vad först beträffar frågan om kostnaderna för återtransporter av rymlingar vill jag framhålla, att det är ett synnerligen omfattande arbete att skaffa fram tillförlitliga uppgifter härom. Länsstyrelserna, som utbetala ifrågasvarande ersättningar till polisen, föra nämligen ingen statistik över dessa kostnader. Jag kan emellertid nämna, att kostnaderna härför under tredje kvartalet 1951 i städerna Stockholm, Göteborg och Malmö samt Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Jönköpings, Kalmar, Blekinge och Västmanlands län, varifrån uppgifter kunnat erhållas, uppgingo till ca 17 500 kronor. Det bör dock observeras, att uppgifterna hänföra sig till de månader av året, då rymningar äro särskilt ofta förekommande. Skolornas egna kostnader för återtransporter av rymlingar äro förhållandevis ringa; de uppgå genomsnittligt till ett par tre tusen kronor per år.

Vad beträffar frågan om åtgärder i syfte att minska rymningsfrekvensen vill jag erinra, att denna fråga utförligt behandlades vid 1950 års riksdag. Min företrädare i ämbetet uttalade därvid sin övertygelse om att allmänna förbättringar inom ramen för den vid ungdomsvårdsskolorna tillämpade principen om öppen vård skulle komma att reducera rymningsproblemet. Hela problemkomplexet hänsköts till en grundlig undersökning genom den för ändamålet särskilt tillsatta ungdomsvårdsskoleutredningen. Denna har under höstens lopp avgivit ett antal separata förslag. Bl. a. har utredningen föreslagit, att en av de för manliga elever avsedda ungdomsvårdsskolorna, Sundbo yrkesskola i trakten av Västansfors, skall omorganiseras i syfte att

sätta skolan i stånd att lämna särskilt besvärliga normalbegåvade manliga elever, som omhändertagits mellan 15 och 18 års ålder, effektivare vård än som hittills erhållits inom organisationen. Ett på grundval av utredningens material utarbetat förslag kommer att föreläggas 1952 års riksdag.

Härpå yttrade

Herr NILSSON i Bästekille: Herr talman! Jag vill först framföra ett tack till socialminister Sträng för hans vänlighet att svara på denna interpellation. Jag kanske redan från början bör säga ifrån, att jag främst tackar för hans löfte att man redan till nästa års riksdag skall kunna få fram ett förslag i denna som jag tycker mycket viktiga fråga.

När jag nu ändå framställt denna interpellation, tycker jag, att det inte vore ur vägen att här något närmare behandla den fråga jag berört i min interpellation. Statsrådet meddelade, att rymningarna från de ifrågasvarande anstalterna under åren 1948—1950 hade minskat beträffande pojkklientelet men ökat beträffande flickorna. När man sammanställer siffror rörande rymningsfrekvensen under 1950 med motsvarande siffror för de tre första kvartalen 1951, visar detta klart och tydligt det resultatet, att antalet rymningar i år kommer att bli större än i fjol.

Kostnaderna för dessa återtransporter av rymlingar uppgå enligt min uppfattning till ingalunda blygsamma belopp. De siffror, som statsrådet lämnade i det avseendet, visa att beträffande de tre största städerna och vissa län ha under det tredje kvartalet i år utbetalats sammanlagt 17 500 kronor. Om vi slå samman dessa kostnader, som således avsågo endast ett kvartal, till belopp för samtliga kvartal, visar det sig att det går åt en hel del pengar för dessa återtransporter. Därtill kommer, att det

Svar på interpellation ang. kostnaderna för återtransport av rymlingar från ungdomsvårdsanstalter, m. m.

egentligen är endast vissa individer, som draga de största kostnaderna. Det har sagts, att man på skolan Skarvik-Tallåsen har att göra med ett särskilt besvärligt klientel. Det rör sig om problembarn, problempojkar, problemflickor eller vad man nu skall kalla dem för.

Jag har här i min hand ett rättegångsreferat av så sent datum som den 30 oktober i år, återgivet i en av Stockholms tidningar. Referatet behandlar polisens problemflicka nr 1. Det gäller en flicka, som är bara nätt och jämnt sexton år fyllda. Hennes framfart har varit så våldsam att inte många ungdomar — och väl är ju det — varit hennes like. Då denna flicka greps, gjorde hon våldsam motstånd, och man var tvungen att sätta handbojor på henne för att få henne lugn. Nu senast har hon på Drottninggatan försökt fritaga en anhållen manlig vän och därvid misshandlat poliskonstaplar. Tålamodet tröt till sist hos åklagarmyndigheten och hon häktades. I augusti i år hade hon fått åtal eftergift för missfirmelse, våldsam motstånd och fylleri i ett flertal fall, men ändå hade hon fortsatt att bråka. Vid skolan Skarvik-Tallåsen har hon spelat rollen av ledarinna. Hon har ofta terroriserat sina kamrater, som fått bjuda henne kaffe på sängen eller bädda åt henne. Rektor Hansson vid Tallåsens skola vittnade inför rätta om att denna flicka var en dubbelbottnad natur men i sig själv en, som han sade, förtjusande ung dam, som bara har den för flickor i allmänhet stora benägenheten att vilja vara primadonna.

I polisrapporten betecknades denna flicka som förvånansvärt blyg i sexuellt avseende, trots att hon skaffat sig många manliga bekantskaper på gatan. Jag kan för min del inte förstå vad man i så fall menar med blyghet på detta område. Jag har svårt att förstå hur en flicka kan vara så förfärligt blyg, när hon går på gatan och skaffar sig manliga vänner.

Både statsrådet och jag äro tydligen

överens om att kostnaderna för dessa ständigt återkommande rymningar, även om dessa kostnader sedda ur hela statsbudgetens synpunkt äro jämförelsevis små, ute i bygderna uppfattas som förhållandevis höga och inte minst onödiga. I bygderna anses det att man från samhällets sida varit och fortfarande är alltför foglig och att man i stället bör vidtaga strängare åtgärder. Det är väl detta förhållande, förmodar jag, som socialministern syftat på när han meddelat, att vi kunna emotse ett förslag i ämnet som syftar till att uppnå bättre förhållanden på detta område.

I en debatt här i kammaren för två år sedan framförde jag till dåvarande socialministern ett förslag, som gick ut på att vi skulle försöka skaffa bättre lokaler till dessa ungdomsvårdsskolor för att man på dem skulle kunna ha både öppen, halvöppen och slutenvård. Det är min personliga övertygelse, vilken jag framförde den gången och fortfarande har, att om en pojke eller flicka gjort sig skyldig till ett felsteg, så skall inte han eller hon fördenskull dömas bort för hela sitt återstående liv. Ingen kan emellertid få mig att ett ögonblick tro på att vi, om vi i fortsättningen liksom hittills i full frihet släppa fram detta ledargarnityr som gjort speciellt svåra felsteg, skola kunna få henne eller honom att återvända till normala förhållanden och bli bättre människor. Det blir tvärtom på det sättet, att de sämsta elementen i dessa skolor komma att taga hand om de bästa individerna där och med större eller mindre våld tvinga in dem på brottets bana. Åtminstone blir detta resultatet i de flesta fall. Om herr statsrådet vill fortsätta, vilket han tydligen avser, att söka åstadkomma bättre förhållanden på detta område, så skola vi alla förvisso hälsa detta med tillfredsställelse. Tillfredsställelsen skulle inte bli minst stor ute i de bygder, där dessa anstaltsskolor äro belägna.

Överläggningen var härmed slutad.

Fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen m. m.

§ 2.

Föredrogs den av herr *Gustafsson* i Borås vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående kristendomsundervisningen vid läroverken enligt den timplan, som nu uppgöres för den nya provisoriska gymnasiorganisationen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3.

Fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 47, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr **PETTERSSON** i Dahl: Herr talman! I den föreliggande frågan om stöd åt lin- och hampodlingen har man gjort en ekonomisk undersökning och stannat för olika pristillägg alltefter de förutsättningar under vilka de olika linodlingsanstalterna arbeta. Man har tagit Laholmsverket som riktpunkt, eftersom detta verk legat bäst till. Med utgångspunkt därifrån har man givit pristillägg till de övriga verken. Man har vidare förklarat att detta skulle gälla i fem år framåt.

Nu kan man naturligtvis ha olika meningar om det är en riktig princip att taga Laholmsverket till utgångspunkt. Man har sagt, att detta är ett ekonomiskt bärkraftigt företag, som sköts på bästa sätt. Företaget har arbetat under relativt goda betingelser och kommit fram till en något så när god kapacitet. Det kan naturligtvis ifrågasättas, om det är riktigt att man på grund härav skall

draga ned priset för den linfiber, som tillverkas vid denna anstalt, och på så sätt gynna de övriga anstalterna på Laholmsverkets bekostnad. Man har emellertid sagt, att om Laholmsverket skulle få lika stort pristillägg som de andra verken, så skulle Laholmsverket komma att ligga alldeles för högt jämfört med de andra.

Nu har man emellertid inte beaktat att linberedningsanstalten i Laholm på sistone haft ett par goda skördeår. Man har där haft ett mycket bra långfiberutbyte; det har varit betydligt bättre än under tidigare år. Man kan enligt min mening ifrågasätta, om det under sådana förhållanden är riktigt att med ledning härav pressa ned prissättningen för detta verk. Vidare har Laholmsverket inte mer än två skäktaggregat jämfört med Växjöverkets tre. Detta gör att man vid Laholmsverket får arbeta i skift, vilket medför ökade arbetskostnader. Man har där gjort en undersökning och kommit till, att detta medför en merkostnad vid Laholmsverket av 3 eller 4 öre per kilogram stödberättigad fiber. Gentemot detta har det sagts, att Växjöverket har högre fraktkostnader än Laholmsverket. Man har emellertid enligt min uppfattning bortsett från att även Laholmsverket har dryga fraktkostnader. På grund av olika omständigheter har odlingsområdet utvidgats högst väsentligt. Jag tror inte att det är fel att säga, att fraktkostnaderna vid Laholmsverket äro nästan lika höga som de vid Växjöverket. Vid en undersökning som gjorts har man kommit fram till att dessa längre transporter åsamka en merkostnad om 11 öre per kilogram fiber. Läger man ihop dessa olika merkostnader, kommer man fram till att det sammanlagt blir en merkostnad på 15 öre per kilogram i fråga om sådan långfiber, för vilken statsunderstöd utgår. Man kommer alltså för Laholmsverket fram till samma tal — 15 öre — som man räknat med för linberedningsverket i Växjö i merpris.

Fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen m. m.

Nu är det kanske ingenting att göra åt detta. Det föreligger ju här ett enhälligt utskottsutlåtande. Jag inser, att det är lönlöst att ställa ett särskilt yrkande, och jag tänker inte heller göra det. Jag har emellertid begärt ordet för att understryka, att utskottet självt kommit fram till att det kan uppkomma sådana omständigheter, att man under femårsperioden kan komma att behöva ompröva de nu fastlagda principerna angående pristilläggens storlek. Jag har för min del fattat detta uttalande så, att jordbruksutskottet i verkligheten beställer en omprövning av förutsättningarna, därest detta skulle visa sig vara berättigat. Jag har som sagt intet yrkande. Jag hoppas emellertid, att utskottsutlåtandet kommer att tolkas på av mig här angivet sätt.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Föredrogs sammansatta konstitutions- och bankoutskottets utlåtande nr 1, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om snabbare publicering av riksdagens protokoll.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Svenska fältsjukhuset i Korea.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckning av kostnaderna för fortsatt verksamhet av det svenska fältsjukhuset i Korea.

I propositionen nr 224 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 19 oktober 1951, föreslagit riksdagen att till Svenska fältsjukhuset i Korea å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte till Svenska fältsjukhuset i Korea å tilläggsstat I till riksstaten för bud-

getåret 1951/52 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrades därvid

Herr HOLMBERG: Herr talman! Den grupp som jag tillhör har tidigare motsatt sig förslagen om att Sverige på något sätt skulle bidra till att betala de amerikanska krigskostnaderna i Korea. Av samma skäl som då anfördes äro vi även motståndare till de ytterligare 5 miljoner kronor, som utskottet nu föreslår att man skall anvisa till den amerikanska krigssjukvården. Det är nämligen ingen tvekan om att den svenska ambulansen kommit att ingå som en reguljär del av de amerikanska truppernas utrustning. Vi vilja inte ens under dessa former medverka till den amerikanska erövringspolitiken. Detta är vårt huvudskäl för avslag.

Jag kan inte underlåta att dessutom erinra om hur noga man vänt på praktiskt taget varje krona när det gällt anslag till den svenska sjukvården. Man har i varje fall varit mycket restriktiv när det gällt några mera avsevärda belopp, även om beloppen uppgått till en summa, som betydligt understiger de sammanlagt 15 miljoner kronor, som anslagen till de amerikanska trupperna röra sig om.

Av dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Motion ang. forskning rörande våra inhemska bränsletillgångar.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 197, i anledning av väckt motion om ut-

Motion ang. forskning rörande våra inhemska bränsletillgångar.

redning av frågan om en fond för möjliggörande av forskning rörande våra inhemska bränsletillgångar.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr SJÖLIN: Herr talman! Vid förra årets vårriksdag framlade herr Petréén i första kammaren och undertecknad i andra kammaren en motion om framställning till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning rörande den lämpligaste utformningen av vårts lands bränsleförsörjning ur ekonomiska, handelspolitiska och beredskapsmässiga synpunkter. Riksdagen beslöt enhälligt att godkänna vårt förslag.

Som ett komplement till förra årets motion väckte jag vid riksdagens början i år en ny motion vari hemställdes, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära att Kungl. Maj:t ville låta utreda frågan om en fond för möjliggörande av forskning rörande våra inhemska bränsletillgångar. Statsutskottet har nu avgivit sitt utlåtande över motionen. Det utmynnar, som vi nyss hörde, i en hemställan, att riksdagen i anledning av motionen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför.

Denna formulering av utskottets yrkande säges innebära en mycket välvillig behandling av en motion. Jag borde sålunda vara mycket tacksam över den välvilja som utskottet visat. Detta är jag naturligtvis också. Tyvärr måste jag emellertid samtidigt beklaga, att utskottet inte velat prestera ett verkligt positivt uttalande. Med hänsyn till sakens utomordentligt stora betydelse ansåg jag mig nämligen ha berättigade förhoppningar härom. Motionen var ju också så att säga ett korollarium av den i fjol enhälligt bifallna motionen om utredning av bränsleproblemet.

En kommitté för den av riksdagen begärda utredningen har i våras till-

satts av regeringen. Denna omständighet synes ha varit orsak till att utskottet inte mera helhjärtat velat acceptera motionens syfte — eller man kanske inte har upptäckt detta utan missförstått saken. Utskottet erinrar nämligen om att kommittén är i verksamhet för utredning av frågan om lämpligaste utformningen av landets bränsleförsörjning och att också medel äskats för forskning på området. Någon särskild åtgärd från riksdagens sida synes därför motionen, enligt utskottets mening, ej påkalla.

Motionen syftar emellertid icke till att ge kommittén medel för utredningens verkställande. Det synes självklart, att Kungl. Maj:t ställer de medel till förfogande, som erfordras för uppdragets fullgörande. Avsikten var i stället att medel skulle finnas tillgängliga för det helt säkert mycket omfattande forsknings- och utvecklingsarbete, som kommer att bli nödvändigt sedan kommittén fullgjort sitt utredningsuppdrag. De praktiska försök som därefter måste följa bli säkert mycket kostnadskrävande. Jag vill erinra om att det bl. a. gäller att finna praktiska utvägar för att vi skola kunna tillgodogöra oss landets stora torv- och skiffertillgångar. Den del av dessa som man antar kan utnyttjas har beräknats till en kvantitet motsvarande värmevärdet i ca 550 miljoner ton stenkol. För att ge ett begrepp om storleksordningen av denna siffra vill jag nämna, att landets hela bränsleförbrukning år 1949 uppgick till en ekvivalent mängd stenkol av ca 18 miljoner ton. — Allt vad utskottet anför om kommitténs arbetsprogram hänför sig till det egentliga utredningsuppdraget, under det att utskottet helt förbigår det stora arbete som sedan måste följa.

I utredningsdirektiven heter det: »Utredningens huvudmål bör vara, att med sikte närmast på den kommande tioårsperioden anvisa framkomliga vägar, som kunna leda till större trygg-

Motion ang. forskning rörande våra inhemska bränsletillgångar.

het mot tillfälliga avbrott i bränsleimporten och om möjligt en minskning av vårt beroende av utlandet i fråga om bränsleförsörjningen. De tekniska och ekonomiska förutsättningarna för en ökad användning av inhemska bränslen såsom torv och skiffer böra närmare undersökas. Det pågående forsknings- och utvecklingsarbetet på bränsleområdet bör härvid ägnas särskild uppmärksamhet. *Såvitt möjligt bör en plan uppgöras för den fortsatta forskningen.»*

För att kunna genomföra en sådan plan, har jag ansett det vara ändamålsenligt att redan nu börja bygga upp en särskild forskningsfond. Jag är nämligen övertygad om att de arbetsuppgifter, som bli en följd av kommitténs betänkande, komma att bli mycket kostnadskrävande.

Utskottet säger att jag skulle ha föreslagit, att medel skulle tillföras fonden genom en forskningsavgift på importerat bränsle. Detta är inte riktigt. Yrkandet i min motion innefattar endast, att Kungl. Maj:t skulle utreda frågan om en forskningsfond. Beträffande forskningsavgiften har jag endast sagt, att ett sätt att tillföra medel till en sådan fond vore att uttaga en särskild forskningsavgift på det importerade bränsle, som förbrukas inom landet. Denna tanke har för övrigt överdirektören Ljungdahl framfört i den av mig i motionen återopade utredningen om landets försörjning med bränsle och kraft, som han verkställt. Jag har emellertid icke varit främmande för att vissa olägenheter kunna följa med en sådan accis. Jag har därför inte velat binda motionen vid en dylik lösning, trots att den skulle ge ett årligt tillskott till den föreslagna fonden av 5 miljoner kronor vid uttagning av ett så litet belopp som $\frac{2}{3}$ öre per 100 000 kcal.

Utskottet tycks mena, att det skulle föreligga risk för att den ifrågasatta fonden icke skulle komma forskningen

till godo. Jag förmodar att man syftar på den möjligheten, att staten skulle frestas att använda de fonderade medlen för andra ändamål genom att låta fondmedlen gå in i den allmänna budgeten. Det synes mig dock inte vara omöjligt att kringgärda fonden med sådana bestämmelser, att dylika risker ej skulle behöva befaras.

Jag kan inte underlåta att till sist framhålla, att det synes mig anmärkningsvärt att utskottet — såvitt framgår av utlåtandet — inte infordrat yttrande om motionen från 1951 års bränsleutredning. Jag håller nämligen för sannolikt, att resultatet då skulle ha blivit ett annat.

Herr talman! Som saken nu ligger till har jag intet annat att göra än att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WARD: Herr talman! Då det icke framställts något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, finns det egentligen ingen anledning för mig att yttra mig i denna fråga.

Inom första avdelningen ha vi bemödat oss om att få in alla tänkbara upplysningar i detta ärende. Vi ha bl. a. hört just överdirektör Ljungdahl, som redogjort för bränsleutredningens arbete och därmed sammanhängande uppgifter. Inom avdelningen ha vi fått den uppfattningen, att man bör kunna avvakta denna utrednings arbetsresultat. Det för tillfället angelägnaste är naturligtvis att lösa den aktuella bränslefrågan, och man håller på med undersökningar om hur detta skall gå till. Det är emellertid alldeles uppenbart, att man därvid inte förbiser denna forskningsuppgift, som herr Sjölin talade om. Det kommer säkerligen förslag om den saken — kanske ganska snart. Vi hysa den uppfattningen, att det är bäst att avvakta förslaget i ärendet från de personer som nu sitta och utreda frågan.

Med dessa ord har jag, herr talman, velat förklara utskottets inställning och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Löneförbättring för befattningshavare vilka varit partiellt arbetsföra.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillerkänna Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag rätt till viss malmbrytning utöver i gällande malmavtal medgivna kvantiteter m. m.

Utskottets hemställen bifölls.

§ 8.

Löneförbättring för befattningshavare, vilka varit partiellt arbetsföra.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 199, i anledning av väckta motioner om utredning av frågan om förbättrade löneförhöjningar i vissa fall för befattningshavare, vilka varit partiellt arbetsföra.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindahl* (I: 17) och den andra inom andra kammaren av herr *Henriksson* (II: 34), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att frågan om förbättrade löneförhöjningar i vissa fall för befattningshavare, vilka åtnjutit ledighet för sjukdom, måtte utredas och att Kungl. Maj:t, därest särskilda hinder icke mötte, därefter måtte vidtaga åtgärder för en rättelse av de nuvarande förhållandena.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 17 och II: 34 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställen föredragits, yttrade:

Herr HENRIKSSON: Herr talman! Till år 1947 gällde vid bl. a. statens järnvägar den bestämmelsen, att den som varit sjuk i tuberkulos under en tid av tre år efter tillfrisknandet fick lägre lön än

han eljest skulle ha haft. Denna regel var inte betingad av att sådan persons arbetsförmåga ansågs vara sämre än den övriga personalens. Det förutsattes att han skulle utföra en fullgod arbetsprestation. Motivet var i stället att man ansåg, att det av formella skäl inte var möjligt att göra honom eller henne till extra ordinarie tjänsteman. Detta innebar dels att anställd, som råkade ut för denna sjukdom, under tre år fick gå med lägre lön än vad han rimligen borde ha haft med hänsyn till arbetsuppgifterna, dels att han under den fortsatta tjänstetiden kom att erhålla en ofördelaktigare löneställning än om han varit frisk.

Nu har man från år 1947 — i samband med regler för hur partiellt arbetsföra skola behandlas — tagit bort den förut gällande ordningen. Detta betyder, att i den mån dylika fall inträffa efter den 1 juli 1947 den vanliga lönen utgår. Man har emellertid inte velat göra någon reglering för de fall, som inträffat före den 1 juli 1947. Där finnas alltså orättvisorna kvar, och de taga sig främst det uttrycket att anställda, som börjat sin anställning vid samma tidpunkt, få en mycket ojämn löneställning om någon även under en mycket kort tid varit borta på grund av tbc.

Nu har jag motionerat om att man skulle göra en omreglering även för dessa fall. Man kan då säga att det inte är riktigt, att det skall utbetalas retroaktiv ersättning. Jag kan förstå den synpunkten. Däremot tycker jag det vore rimligt, att man för den kommande tiden gjorde en sådan omreglering, att dessa människor inte alltjämt få nöja sig med de lägre löner som för närvarande utgå.

Statsutskottet har — skall jag våga säga som vanligt — avstyrkt förslaget. Man har gjort det med den motiveringen, att detta skulle föra med sig svåröverskådliga konsekvenser och vara förenat med administrativa besvärligheter. Beträffande de svåröverskådliga conse-

Arbetsvärdering för statsanställda.

kvenserna vill jag säga, att detta kan man inte veta så mycket om, ifall man inte får göra den undersökning som här är föreslagen. Jag tror att man härvidlag avsevärt överdrivit olägenheterna, ty man kan sannolikt komma fram till överenskommelser med de organisationer, där dessa speciella och mycket få fall äro aktuella. Vad sedan angår de administrativa svårigheterna så tror jag inte heller att dessa skulle utgöra några större hinder, eftersom det rör sig om ett begränsat antal fall och man kanske kan få organisationernas medverkan i en sådan undersökning.

Jag beklagar, herr talman, statsutskottets negativa inställning och ber att få yrka bifall till motionen II: 34.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Herr Henriksson avslutade sitt anförande med att beklaga statsutskottets negativa inställning i denna fråga. Jag vågar försäkra herr Henriksson att vi — som vanligt — inte äro så förfärligt negativa, som han vill utläsa ur utskottets utlåtande.

Till utskottet hade upplysningar inkommit, att det skulle medföra ett betydande administrativt krångel att retroaktivt genomföra den lönereglering, som herr Henriksson här motionerat om. I själva sakfrågan råder det inga större meningsskiljaktigheter mellan herr Henriksson och mig beträffande den framtida tillämpningen. Även jag finner det vara ganska naturligt, att om friskintyg kan företes, personen i fråga skall få gå in i tjänsten under samma villkor som övriga medborgare.

Med stöd av det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande nr 200, i anledning av motionsvis gjorda framställningar avseende dels pension åt författarinnan fru Amelie Posse, dels förhöjd pension åt sekreteraren vid Uppsala universitet Carl Häggquist.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10.

Arbetsvärdering för statsanställda.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 201, i anledning av väckta motioner om utredning rörande möjligheten att vid inplacering av de statligt anställda i det statliga lönesystemet tillämpa en systematisk metod för arbetsvärdering m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Söderquist* och *Petrén* (I: 268) och den andra inom andra kammaren av herr *Nihlfors m. fl.* (II: 353), hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa att en förutsättningslös utredning verkställdes om möjligheten att vid inplacering av de statligt anställda i det statliga lönegradssystemet tillämpa en systematisk metod för arbetsvärdering samt undersöka lämpligheten av ett permanent organ för fortlöpande tjänsteförteckningsrevision.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 268 och II: 353 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Axel Andersson*, *Söderquist*, *Skoglund* i Doverstorp, *Malmberg* i Skövde, *Boman* i Kieryd, *Ståhl*, *Staxäng* och *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 268 och II: 353, i vad de avsåge arbetsvärdering, hos Kungl. Maj:t hemställa om en förutsättningslös utredning om möjligheten att vid inplacering

Arbetsvärdering för statsanställda.

av statsanställda i lönegradssystemet tillämpa en systematisk metod för arbetsvärdering;

b) att motionerna I: 268 och II: 353, i vad de avsåge ett permanent organ för fortlöpande tjänsteförteckningsrevision, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr NIHLFORS: Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande finns fogad en reservation av herr Mannerskantz m. fl. Denna mynnar ut i en hemställan, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om en förutsättningslös utredning om möjligheten att vid inplacering av statsanställda i lönegradssystemet tillämpa en systematisk metod för arbetsvärdering. Reservationen går med andra ord ut på ett tillstyrkande av motionernas hemställan.

På lönesättningsens område har under de sista åren termen »arbetsvärdering» införts. Den är för många kanske ganska enkel att tyda, men den är å andra sidan mycket svårförståelig, när man försöker tränga in i vad som ligger bakom begreppet arbetsvärdering. I Amerika har ju arbetsvärderingsmetoden diskuterats och även genomförts på många områden. Även i Finland har den genomförts inom vissa industrigrupper. I Sverige har metoden inom industrien genomförts vid Surte glasbruk. Resultatet har varit gott, enligt vad man kunnat inhämta därifrån. På det kommunala området har man i Uppsala gjort en utredning beträffande de kommunalt anställda tjänstemännen. Denna utredningsresultat har ännu inte burit någon frukt, eftersom utlåtandet överlämnats till Stadsförbundet.

Motionärerna ha ansett, att denna fråga borde vara värd att tagas upp till diskussion även på det statliga området. Av denna anledning ha vi vänt oss till riksdagen för att få dess stöd för en

hemställan om en förutsättningslös utredning. Staten är ju den största arbetsgivaren här i landet, och redan detta borde göra det angeläget för statsverket att på det lönepolitiska området taga upp frågan om en systematisk arbetsvärdering.

Nu skulle man ju här ganska länge kunna utveckla sig i beskrivningar om vad som menas med systematisk arbetsvärdering. Jag skall inte göra det. Jag anser, att det borde ankomma på en utredning att kartlägga just detta område samt samla upp och redovisa material för en slutgiltig bedömning.

Motionen har välvilligt överlämnats till en hel del organisationer för yttrande, och deras svar finnas avtryckta som bilagor till statsutskottets utlåtande. Jag har ansett det vara nödvändigt att något kommentera dessa yttranden över motionen, ty jag vet vad herr Lindholm i statsutskottet kommer att säga senare.

Yttrandena komma icke fram till något tillstyrkande av en utredning just nu — det är tydligt — men skrivsätten i samtliga utlåtanden äro sådana, att man kan sluta sig till att ett intresse för arbetsvärderingens metoder finns hos alla parter.

Om jag håller mig till utlåtandet från statens avtalsnämnd kan man där beakta, att avtalsnämnden talar om att erfarenheterna av arbetsvärderingen — där en sådan prövats — följes med intresse inom åtskilliga statliga verk. Avtalsnämnden anser det likafullt lämpligast att, såsom för närvarande sker, metoden efter hand prövas på områden, där så befinner lämpligt. Den hoppas då att metoden skall successivt förbättras. Den utgår med andra ord ifrån att man skall på mycket lång sikt pröva sig fram på praktiska vägar, och så långt kunna vi ju vara med. Men jag anser nog att man även borde ha en mera expertbetonad utredning om metoden som sådan, och därvidlag finns det ju olika vägar att komma fram på.

Statens lönenämnd har även den ytt-

Arbetsvärdering för statsanställda.

rat sig — både positivt och negativt, kan man säga. Men man kan ställa sig undrande inför just de negativa uttalandena, som icke baseras på erfarenheter från någon utredning utan bara äro ett tyckande och tänkande i största allmänhet. Nämnden säger att den inte tror, att några större förbättringar kunna vinnas genom införande av en systematisk arbetsvärdering. Samtidigt, uppenbarligen i anslutning härtill, säger lönenämnden att den »icke helt vill avvisa tanken på att de i motionerna upptagna spörsmålen utredas». Likaså göres gällande, att det borde »vara av större värde» — såväl för arbetsgivar- som för arbetstagarparten — »om ett mera objektivi lönesättnings-system kunde tillskapas».

När man redovisat sådana synpunkter kunde, tycker jag, man också ha ställt sig litet välvilligare till tanken på en utredning. Man har från detta expertorgans sida i slutklämmen endast sagt att man inte anser, att en utredning just nu bör sättas i gång.

Även Arbetsgivareföreningen har yttrat sig och har kommit till den uppfattningen, att tidpunkten inte nu skulle vara inne för att verkställa utredning i frågan. Den har sagt att en utredning på det statliga området inte skulle kunna leda till några resultat, som skulle vara till fördel för den privata sektorn av arbetsmarknaden, som Arbetsgivareföreningen vill representera. Härtill kan man bara göra den reflexionen, att det faktiskt finns exempel på att just den privata sektorn har tagit om hand resultat av officiell utredning. Jag syftar då på Holland, där i tidskriften Fackföreringsrörelsen redovisas, hur just den privata sektorn har övertagit den officiella metoden för arbetsvärdering och hur man där nu håller på med en utredning om användande av arbetsvärderingsmetoder vid den statliga lönesättningen.

Jag kan slutligen beröra de uttalan-

den, som kommit till statsutskottet från LO och TCO. LO framhåller att den i princip ingenting har att invända »mot att en mera systematisk arbetsvärdering kommer till användning som ett hjälpmedel vid lönesättningen, under förutsättning att de berörda organisationerna och deras medlemmar äro beredda att pröva detta hjälpmedel och givas tillfälle att medverka vid utformningen av de i varje särskilt fall lämpligaste metoderna». Vidare säger LO sig inte ha något att erinra mot »att man för olika grupper av statligt anställda förfar i likhet med arbetsledarutredningens prövning av systematisk arbetsvärdering för arbetsledarbefattningar».

Men så kommer man fram till slutet och tycker som sagt att en utredning inte är erforderlig för närvarande, utan man vill avvakta erfarenheterna, speciellt av den pågående arbetsledarutredningen. Gent emot detta kan invändas att arbetsledarutredningen berör ett mycket litet område i fråga om statlig lönesättning, och även om de naturligtvis inte kunna bortse från att erfarenheterna av den utredningen böra kunna ge något att ta vara på anse reservanterna att detta är för litet att vänta på. Man bör kunna animera Kungl. Maj:t att ta upp hela frågan i stort och kanske efter någon tid sätta i gång en allmän undersökning, som skulle kunna gälla större områden.

TCO har till min förvåning, måste jag säga, förklarat att lika väl som det på den privata sektorn bör vara arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna som träffa avtal om lönesättningen och systemet därför — vilket ju motionärerna anse vara riktigt — borde detta också vara fallet på den statliga sidan. Men riksdagen representerar väl i alla fall en del av arbetsgivarsidan — skola vi säga hälften — och Kungl. Maj:t den andra hälften. Därför borde det finnas intresse, tycker man, för riksdagen att inta en positiv hållning till denna fråga

och att alltså gå in för att begära en utredning sådan som reservanterna ha föreslagit.

TCO säger, vilket man också ställer sig undrande inför: »Att upptaga detta komplicerade spörsmål till utredning, innan större erfarenhet vunnits av försök att utnyttja systematisk arbetsvärdering som en av grunderna vid lönesättningen inom den allmänna arbetsmarknaden och uppfattningen i denna fråga vunnit större stadga hos arbetsmarknadsparterna, synes icke lämpligt.»

Skulle inte också statsverket här kunna bidra med en utredning för att belysa problemet och komma fram till någon ståndpunkt? Måste man till varje pris ställa sig i efterhand? Det finns många exempel på att man saknat just en sådan arbetsvärdering vid diskussioner mellan löntagarorganisationer och Kungl. Maj:t, alltså vid vad man kallar förhandlingar men som i själva verket inte äro några riktiga förhandlingar när det gäller den statliga lönesättningen.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Staxäng*.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Vi ha behandlat denna motion ganska ingående inom utskottet och ha, såsom framgår av utlåtandet, remitterat den till inte mindre än fem olika instanser. Vid valet av dessa ha vi varit angelägna om att få sådana som ha mycken erfarenhet om lönesättningsfrågor. Jag tror också vi kunna vara ense om att de fem, nämligen statens avtalsnämnd, statens lönenämnd, Arbetsgivareföreningen, TCO och LO, tillsammans representera en tillräcklig fond av sakkunskap för att kunna bedöma, huruvida en utredning av detta spörsmål kan anses erforderlig eller icke.

Jag vet inte hur herr Nihlfors läser remissvaren. Jag för min del har ur

Arbetsvärdering för statsanställda.

dessa fem remissvar utläst, att samtliga instanser för närvarande avstyrka en utredning. Om herr Nihlfors stöder sig på lönenämndens yttrande, bör han dock observera att där står bl. a. att i vart fall bör icke nu en utredning igångsättas. Att herr Nihlfors i sitt anförande i någon mån kritiserade lönenämndens ställningstagande till detta spörsmål är ägnat att förvåna, ty han har ju såväl i motionen som i dag i kammaren åberopat den i Uppsala verkställda utredningen. Inom lönenämnden ha vi haft tillgång till just denna utredning, och det är insikten om dess konsekvenser i det praktiska livet som verkat avskräckande på lönenämnden inför de perspektiv som möta, därest man biträder herr Nihlfors uppfattning.

Nu är det ju så med lönefrågor, att oavsett vilket system man väljer, blir det till slut frågan om ett förhandlingsresultat. Det är två parter som skola söka ena sig om ett resultat vid förhandlingsbordet. Om jag delar in tjänstemännens meritlista i 20, 30 eller 40 olika delfaktorer spelar det, såvitt jag förstår, vid det slutliga avgörandet en ganska obetydlig roll. Däremot måste det naturligtvis tillkrängla själva förhandlingsgången och ytterligare försvåra möjligheter att träffa uppgörelse och göra den avvägning olika grupper emellan, som nu förekommer. Ty värderingen av arbetsuppgifter är i och för sig ingenting nytt; den har förekommit lika länge som vi fört förhandlingar om löner i detta land. Jag tror för egen del att det är viktigare, att de förhandlingsformer, som vi ha, nyttjas och att i dem få växa fram de metoder, som tiden själv kräver.

Herr talman! Med stöd av det anförda yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Fröken HÖJER: Herr talman! Jag tillhör de motionärer som varit med om att begära, att en utredning skall ske angående metoderna för en systematisk

Arbetsvärdering för statsanställda.

arbetsvärdering. Jag hör också till dem som inte tro att en sådan arbetsvärderingsmetod kommer att fylla kravet på fullständig objektivitet.

Om vi tillämpa ett sådant system kommer det att bli betydligt lättare att i framtiden värdera olika arbeten än det är nu. Då kommer man inte att så lätt kunna säga vid en förhandling, så fort någon grupp begär att få komma ur den punkt på löneskalan, där den för närvarande är placerad: Om så skall ske måste hela löneskalan rubbas. Ty då får man också peka på de arbetsvärderingspoängerna som man kommit överens om, så att man alltså har något underlag för sina påståenden. Så sker inte för närvarande. För min del anser jag att det är synnerligen viktigt att vi verkligen komma till tals om denna metod.

Jag vill också framhålla att jag inte varit med om TCO:s yttrande, trots att jag är styrelseledamot. Jag har inte ansett mig kunna biträda det, speciellt därför att TCO säger: »Att upptaga detta komplicerade spörsmål till utredning, innan större erfarenhet vunnits av försök att utnyttja systematisk arbetsvärdering», etc. Det vill man inte vara med om.

Jag skulle vilja säga herr Lindholm att just detta, att Uppsala-utredningens arbetsvärderingsmetod inte har visat sig så lycklig, gör att man behöver ta upp frågan om metoden. Det är detta vi vilja ha en utredning om. Vi vilja inte hålla på längre och försöka, den ena på sitt sätt och den andre på sitt, utan här är det verkligen viktigt att vi kunna komma överens om huvudlinjerna. Jag tycker att vi hållit på så länge var och en på sitt sätt, att det är på tiden att vi få en ordentlig utredning i denna fråga.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få biträda reservationen.

Herr NIHLFORS: Herr talman! Herr Lindholm framhöll, att remissinstansers-

na inte ha ansett att det *nu* bör ske någon utredning. Nej, det har jag i mitt första anförande också framhållit då jag redovisade ställningstagandet på denna punkt, men jag anser icke förty att riksdagen kan ställa sig positiv till frågan om en utredning. Det bör i alla fall ankomma på Kungl. Maj:t att efter en sådan skrivelse från riksdagen själv bestämma när utredningen skall sättas i gång. Denna möjlighet, som riksdagen har att ställa sig positiv till en penetring av spörsmålet om en systematisk metod för arbetsvärdering, tycker jag riksdagen bör utnyttja.

Att det finns ett allmänt intresse för dessa frågor kan man se av alla möjliga artiklar i tidskrifter och tidningar, där man visserligen många gånger fått det hela om bakfoten, kan man säga, men många gånger också tror på att här är en framtidens väg för att åstadkomma en lönedifferentiering till fördel för arbetsmarknaden.

Jag är inte någon troende — fröken Höjer var delvis inne på denna fråga — när det gäller den fullständiga objektiviteten i arbetsvärderingen. Jag anser att ett systematiskt tillvägagångssätt vid värdering av befattningar i statstjänst dock innebär en viss garanti, nämligen om man vid en sådan systematisk arbetsvärdering tar hänsyn till vad man kallar faktorer och om man då också fäster samma vikt vid dem. Det är alltså gradernas relativa avvägning det gäller. Arbetsvärdering kan skapa en stabilare grund för lönesättningen.

Jag är fullt medveten om att därtill komma förhandlingarna mellan organisationerna och statsmakten. Fröken Höjer var inne på detta alldeles nyss då hon framhöll, att det skulle vara skönt att vid förhandlingarna också kunna stödja sig på någon form av systematisk värdering. Herr Lindholm sade att man alltid haft värdering vid förhandlingar. Ja, det vore märkligt om man inte haft det förut, men det är ju fråga om *systematisk* värdering — man kan ju ha alla

möjliga värderingar. Tjänsteförteckningsrevisionen har också värderingar, som man väl sitter och diskuterar, men man kan inte från dess sida få en redovisning, skulle jag tro, över någon systematik i värderingen. Det finns många som kunna bekräfta detta, och man efterlyser en sådan redovisning.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Fröken Höjer tror att det blir lättare att värdera en tjänst sedan man fått ett enhetligt system för arbetsvärdering. I statsutskottets utlåtande på s. 7 redovisas i lönenämndens uttalande något av »Uppsala-systemet», och där säges bland annat: »Enligt det av motionärerna åberopade 'Uppsala-systemet' bedömes en tjänsts lönegradsplacering enligt dess sammanlagda poängsumma, uträknad med hjälp av ett arbetsvärderingsschema. Schemat kan ge sammanlagt högst 500 poäng och omfattar fyra huvudfaktorer, nämligen utbildning och erfarenhet (högst 200 poäng), ansvar (högst 150 poäng), variation, självständighet, initiativ (högst 100 poäng) samt arbetsförhållanden (högst 50 poäng). Huvudfaktorerna äro i sin tur uppdelade i delfaktorer, exempelvis huvudfaktorn utbildning och erfarenhet, å ena sidan, i utbildning (högst 100 poäng) och, å andra sidan, erforderlig erfarenhet efter yrkesutbildningen (högst 100 poäng).» Sedan kommer det: »Varje delfaktor är därefter uppspaltad på ett antal grader, som ge olika poäng, exempelvis delfaktorn utbildning i elva grader — från utbildning i maskinskrivning (5 poäng) till civilingenjörs-examen (100 poäng).»

Detta är det av motionärerna åberopade »Uppsala-systemet» i koncentrerad form. Tror man verkligen att det är så enkelt att sätta sig vid förhandlingsbordet och träffa uppgörelse om alla dessa uppspaltade delfaktorer och sedan få ett enhetligt system för hela statsförvaltningen? Vad är det vi sagt

Arbetsvärdering för statsanställda.

inom utskottet och vad har man sagt i remissvaren? Jo, det säges, att för begränsade områden är det mycket möjligt att genomföra en arbetsvärdering i stil med den som man nu håller på att undersöka inom arbetsledarutredningen, men att skapa ett system som spaltar upp hela statsförvaltningen inom samma klass går inte. Därvidlag kanske motionärerna vilja upplysa om hur det skall gå till.

Låt oss ta ett konkret exempel. En stationsväxlingsförman har ju en viss ansvarighet i sitt arbete, generaldirektören och chefen för SJ har också en viss ansvarighet. Men när vi börja våga upp de olika delfaktorerna för dessa två tjänster, hur skall man då genomföra graderingen? Enbart detta exempel visar hur horribelt det skulle vara att ha ett enhetligt system för alla. Där emot kan man naturligtvis för speciella grupper göra ett slags inbördes värdering, men det är inte det motionärerna syftat till.

Det motionsvis framförda yrkandet kan jag därför inte biträda i nuläget och tror också, att man bundit alltför många ljusblå förhoppningar vid det samma. Skulle det bli tillämpat, skulle det inte dröja länge förrän statstjänarorganisationerna kommo till riksdagen för att be om befrielse från det systemet.

Fröken HÖJER: Herr talman! Jag antar att herr Lindholm och jag äro fullt överens om att det redan nu sker en värdering av de statliga tjänsterna, t. ex. från 1949 års tjänsteförteckningskommittés sida. Värderingen sker alltså redan, men det är fråga om hur den sker. Man kan inte komma ifrån, att den skall ske, utan den måste helt enkelt ske. Man måste plocka in tjänstemännen i löneskalor, och man måste ha något slags värdesättning, någon metod för det hela. Vi motionärer ha inte bundit oss vid »Uppsala-systemet». Vi ha endast begärt en förutsättningslös utred-

Arbetsvärdering för statsanställda.

ning för att få en metod för systematisk värdesättning och inte, som vi nu ha, slumpartad värdesättning.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Just den svårighet, som fröken Höjer nu talar om, komma vi att få i kubik, om vi tillämpa det system hon förordar. Hon säger, att vid den vägning och värdering, som ske vid tjänsteförteckningsrevisioner och slikt, uppstår det missnöje hos tjänstemannagrupperna. Tror verkligen fröken Höjer, att dessa grupper komma att vara gladare och nöjdare, om de bli värderade på ett annat sätt? Det komma de ingalunda. Hos dem finns en känsla av att deras löneläge är för lågt, och den känslan förändras inte i och med systemet för värderingen. Ty det är inte själva systemet som löser frågan, utan det är den summa vi anse oss ha möjlighet att betala i lön.

Herr NIHLFORS: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Lindholms påpekande att det hos vissa grupper alltid skulle finnas ett missnöje därför att de tycka att deras löneläge är för lågt. Jag vill säga, att om vi ge oss in på detta, så ha vi ju helt kommit ifrån själva sakfrågan. Systematik i arbetsvärderingen lägger inte till rätta löneläget i det stora hela, utan det är en annan fråga. Det är ju en säkrare grund för lönedifferentieringen mellan olika arbetsuppgifter som man vill komma fram till med hjälp av ett system för arbetsvärdering. Fröken Höjer framhöll också, att vad vi reserveranter begärt är en förutsättningslös utredning, inte om ett enda, ett samlat system för hela fältet, utan om en systematisk metod för arbetsvärdering. Denna metod kan ju innefatta ganska många olika skalor o. d.

Herr KYLING: Herr talman! Den diskussion som här förts har särskilt un-

der sin senare del, anser jag, kommit att gå litet vid sidan av själva ämnet. Man har diskuterat om saker, som redan äro utredda, och man har tagit för gott, att »Uppsala-systemet» skulle användas även när den statliga utredningen sätter in. Men om jag har fattat motionen rätt, så ha motionärerna bara pekat på olika förslag, som ha kommit fram i fråga om arbetsfördelning och annat sådant, och då bland annat anfört den s. k. Uppsala-utredningen.

Jag måste säga, att jag tror inte att Uppsala-utredningen som sådan kan läggas till slutgiltig grund för en ordentlig utredning i ärendet. I somras hölls nere på Örenäs i Skåne en konferens, i vilken deltog rätt många representanter för den privata sektorns arbetsliv. Det var både tjänstemän och företagare, och de diskuterade i tre hela dagar just problemen i samband med arbetsvärderingen. Jag tror att man kommer sanningen närmast om man säger, att det inom den privata sektorn i dag finns ett mycket stort intresse för att försöka komma fram till en arbetsvärdering. Man vill dock inte ha en arbetsvärdering, som utpräglat går åt det ena eller andra hållet, utan man vill pröva sig fram till någon ny metod. Det är nog på det sättet, att man mer och mer börjar tala om behovet av differentierade löner, ty lönen är väl sporren till en arbetsinsats, och en bättre arbetsinsats bör betalas högre. Det är därför man har börjat diskutera denna sak.

Jag är mycket positivt inställd till att en arbetsvärdering på något sätt skall komma till stånd. Jag har ägnat denna fråga intresse vid mitt arbete inom den organisation, som jag för närvarande tjänar, och därvid kommit fram till att det även på den statliga sidan göres vissa trevande försök för en blivande arbetsvärdering. Det dröjer inte många veckor förrän vattenfallsstyrelsen kommer fram med ett inom styrelsen utarbetat förslag till ar-

betsvärdering. Det är detta jag anser kan vara ett första, trevande försök.

Nu kanske någon frågar sig, hur jag kan stå och tala för motionen, när TCO för sin del har gått emot densamma. Jag vill då bara säga, att när TCO behandlade detta ärende inom styrelsen, så var jag själv inte närvarande. Jag har ingen anledning att polemisera mot det uttalande, som TCO har gjort, ty jag anser att det finns rätt mycket av positivitet i det. Man säger, att man inte just nu är beredd att tillstyrka motionen men att man tror, att det finns någonting av värde i motionärernas förslag. Själv är jag beredd att tillstyrka en utredning, varför jag kommer att rösta för den reservation, som finns fogad till utskottsutlåtandet, och jag yrkar redan nu bifall till reservationen.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Herr Kyling riktade en anmärkning mot mig för att jag tagit upp »Uppsala-systemet» till en liten granskning här i kammaren. Jag vill då erinra om att det inte är jag som tagit upp denna fråga. Det är motionärerna som ha åberopat »Uppsala-systemet», och då ansåg jag det vara riktigt att peka på hur det såg ut, detta underbara »Uppsala-system», som inom parentes sagt Uppsala stadsfullmäktige själva inte ansågo att de kunde tillämpa inom sin förvaltning utan överlämnade till Stadsförbundet för bearbetning. Jag kan för min del inte finna, att systemet är så särdeles mycket att bygga på för vårt vidkommande.

Det fanns i herr Kylings anförande ett uttalande, som jag tyckte var i och för sig ganska intressant. Jag siktar inte på att den ene efter den andre från TCO skall stiga upp och tala om, att vederbörande inte deltog i det sammanträde, vid vilket denna fråga behandlades. Men jag tänker på innehållet i den del av herr Kylings anförande, där han berörde kravet på en differentierad lönesättning och hurusom det växer sig fram

Arbetsvärdering för statsanställda.

mer och mer. Nu är det ju så, herr Kyling, att vid all lönesättning är det vissa arbetsuppgifter som värderas. Så har skett hitintills och så kommer väl att ske i fortsättningen. Det finns således en normallönegrad för huvuddelen av de anställda, och från denna ha vi att differentiera lönesättningen i förhållande till de utökade kraven på de anställda.

Det är detta system vi ha, och vi tillämpa alltså i dag en differentierad lönesättning. Jag förutsätter, att man inte får dra den slutsatsen av herr Kylings anförande, att han vill att man skall differentiera även inom en och samma tjänst, så att man, om vi ta låt oss säga kanslisterna, som ligga på en fastspikad lönegrad, skulle differentiera inom kåren, varvid den ene skulle få högre lön och den andre lägre. Man får väl i stället, när det gäller en enhetlig grupp, se till att man, så långt där finnas enhetliga arbetsuppgifter, också har en enhetlig lönesättning. Detta system leder till en differentierad lönesättning mellan olika arbetsuppgifter. Jag tycker att herr Kylings tal på denna punkt var dunkelt, men det var kanske också avsett att vara dunkelt.

Herr KYLING: Herr talman! När herr Lindholm sade, att mitt tal var avsett att vara dunkelt, så var det väl en sådan där vanlig klyscha som herr Lindholm brukar komma med, då han är en smula i argumentnöd. Det var inte alls dunkelt, herr talman, utan när herr Lindholm gör gällande, att det redan finns en viss form av arbetsvärdering så till vida att man har klassificerat de olika arbetsuppgifterna inom olika grupper, så säger jag bara att denna klassificering är inte godtagbar, den behöver överses. Det behöver alltså bli klarare synpunkter i de olika frågeställningarna. Det är detta jag menar att man skulle kunna få fram med en arbetsvärdering.

Nu tror jag, eftersom vissa ställiga

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

myndigheter redan ha börjat diskutera dessa saker och i viss utsträckning också gått till verket med dem, att det kommer att visa sig att här någonting behöves göras. Det är med stort intresse vi inom den privata sektorn följa det man för närvarande håller på med exempelvis i vattenfallsstyrelsen. Det är närmast kontoristerna inom vattenfallsstyrelsen som komma att beröras. Jag tror, att det, då förslaget från vattenfallsstyrelsen kommit fram, skall visa sig, att det över lag inom den statliga sektorn är ett stort behov av att få en arbetsvärdering. Men kanske det måste vara så, att man börjar ute i de många cellerna, i de olika verken, och därefter skulle riksdagen måhända kunna ta frågan. Själv har jag den uppfattningen, att det vore lika värdefullt om riksdagen i dag tog initiativet till en utredning, så att man fick möjligheter att sedan fatta slutgiltigt ställning i frågan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nihlfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 201, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens leda-

möter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nihlfors begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 133 ja och 74 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 202, i anledning av väckta motioner om återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Branting m. fl.* (I:146) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindberg m. fl.* (II:182), med instämmande i motionens syfte av herr *Håstad*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Lifaco Livsmedels Fabrikations Co. Aktiebolag skulle av statsmedel återgäldas dels de belopp, som bolaget erlagt till statsverket, omfattande retroaktiv varuskatt, 86 082 kronor 8 öre, med avdrag av det utav statsverket till bolaget restituerade beloppet, 35 000 kronor, ävensom av bolaget erlagda räntor, 3 536 kronor 87 öre, eller sammanlagt 54 618 kronor 95 öre jämte skälig ränta från respektive inbetalningsdagar dels det belopp, 13 000 kronor, som bolaget inbetalat till statsverket i ersättning för kronans rättegångskostnader, samt att till bolaget skulle betalas skälig kostnadsersättning, innefattande dels det belopp, 13 500 kronor, som domstolarna redan tillerkänt bolaget i rättegångskostnader, dels skälig ersättning för övriga omkostnader, som bolaget nödgats ådraga sig för att under en följd av år inför olika myndigheter förfäktat sin rätt.

Utskottet hemställde, att motionerna I:146 och II:182 icke måtte av riksdagen bifallas.

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Axel Andersson*, *Söderquist*, *Skoglund* i Doverstorp, *Malmborg* i Skövde, *Boman* i Kieryd, *Ståhl*, *Staxång* och *Larsson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 146 och II: 182,

a) besluta, att till Lifaco Livsmedels Fabrikations Co. Aktiebolag skulle av erlagd varuskatt återbäras ett belopp av 41 618 kronor 95 öre;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att från det för budgetåret 1951/52 anvisade förslagsanslaget till oförutsedda utgifter till bolaget utbetala 13 000 kronor;

2) av herr *Iwar Anderson*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs, och yttrade därvid:

Herr **LINDBERG**: Herr talman! Jämte sju andra kammarledamöter har jag väckt en motion, II: 182, som varit föremål för överläggning å statsutskottets femte avdelning och till vilken kammaren nu skall ta ställning. Statsutskottets majoritet har hemställt, att motionen, liksom en i första kammaren väckt likalydande, icke må av riksdagen bifallas. Om utskottets förslag biträdades av kamrarna, skulle en lång och mödosam vandring för en liten företagare i vårt land vara slut, en vandring som företagits för att söka vinna rättelse i ett varuskatteärende. Något av förhistorien till att motionen blivit väckt skall jag här i korthet redogöra för.

I slutet av förra året tillfrågades jag av en f. d. riksdagsman, om jag ville väcka en motion i ett varuskatteärende. Jag svarade honom, att innan svar från min sida kunde lämnas på denna begäran, ville jag studera handlingarna i ärendet, och jag fick då motta en väldig lunta handlingar. Jag gick till verket med den förutfattade meningen, att kontrollstyrelsen måste ha handlat rätt och

att firman, Lifaco Aktiebolag, var den felande. Sedan jag läst handlingarna, vilket tog cirka två och en halv dag, var jag emellertid av motsatt uppfattning. Jag kunde då inte förstå annat än att kontrollstyrelsen var den felande och inte firman Lifaco.

Ärendet gäller, som kammarens ledamöter noggsamt känna till, en fråga om återbekommande av varuskattebelopp, som firman Lifaco ålagts att betala för en tid, under vilken firman inte ansett sig kunna utta samma skatt av sina kunder. Enligt den varuskatteförordning, som trädde i kraft den 26 maj 1941, skulle tillverkare av viss vara erlagga skatt till statsverket. Denna skatt skulle tillverkarna påföra sina kunder. Firman Lifaco hade i likhet med andra firmor att anmäla skattepliktig tillverkning till kontrollstyrelsen. Någon anmälan skulle givetvis inte ske, om vederbörande tillverkare var övertygad om att hans produkter inte tillhörde de skattepliktiga. Firman Lifaco kontrollerade sina produkter och fann, att de inte voro skattepliktiga, varför ingen anmälan verkställdes.

Den 18 oktober 1941 gjordes av kontrollstyrelsen polisanmälan mot Lifaco Aktiebolag, vilken anmälan gick ut på att vissa å bolagets vägnar handlande personer ådragit sig ansvar enligt varuskatteförordningen. Härefter, eller den 4 november, gjorde bolaget driftanmälan för varuskatt men förklarade sig samtidigt anse, att dess tillverkningar inte vore underkastade skatteplikt.

Sedan ärendet prövats i regeringsrätten, instämde bolaget i ansvarsfrågan till Stockholms rådhusrätt. Rådhusrättens utslag blev ett klart frikännande i denna ansvarstalan, ett domslut som sedermera fastställdes av Svea hovrätt. (Ärendet finnes närmare refererat i motion II: 182.)

Någon tid efter det att kontrollstyrelsen gjort polisanmälan mot bolagets ledande män, infunno sig tvenne kontrollstyrelsens tjänstemän hos bolaget för att

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

kontrollera dess tillverkningar. Härvid hade tjänstemännen på tal om pikeringsgelé framhållit, att denna artikel var ett typiskt exempel på skattefri vara, vilket inte hindrade kontrollstyrelsen att cirka fem veckor senare förklara pikeringsgelén skattebelagd och detta med retroaktiv verkan från den 26 maj 1941. I fråga om en rad övriga produkter hade kontrollstyrelsen redan den 22 november 1941 förklarat, att skatt skulle erläggas retroaktivt från den 26 maj 1941. Dessa produkter voro Lifacomassa, Lifaco garneringsbär, Lifaco garneringspäron, Lifaco pikerings- och garneringsgelé (grön), Lifaco pikerings- och garneringsgelé (choklad) samt Lifaco glaseringsgelé. Bolaget skulle erlägga retroaktiv skatt med inte mindre än omkring 90 000 kronor.

Bolaget gjorde flera försök att få tillbaka den av kontrollstyrelsen påbjudna skatten, men rättelse stod inte att vinna vare sig hos kontrollstyrelsen eller i regeringsrätten. Det uttog då stämning på Kungl. Maj:t och kronan vid Stockholms rådhusrätt. Efter långvariga förhandlingar och sedan behörigheten att uppta målet till handläggning avgjorts av vederbörliga instanser, tillerkändes bolaget rätt att återfå den retroaktivt erlagda skatten. Kronan överklagade rådhusrättens dom, varefter Svea hovrätt fastställde rådhusrättens dom. Härefter gick målet till högsta domstolen, som i sin tur förklarade underrätterna icke behöriga uppta detta skattemål till handläggning.

I det föregående har jag endast i yttersta korthet redogjort för ärendets handläggning. För den som är intresserad finnas närmare redogörelser för ärendets gång i motionen och i utskottets recit och bilagor, om vilkas innehåll jag nu anhåller att få säga några ord.

Först anhåller jag då att till utskottets talesman få rikta en fråga: Vad menar man med följande i utskottsutlåtandet gjorda uttalande: »Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, ha de mellan

Lifaco Aktiebolag och kronan uppkomna tvistigheterna haft sin upprinnelse däri, att bolaget vid varuskatteförordningens tillkomst medvetet underlåtit att göra i förordningen föreskriven anmälan till kontrollstyrelsen om bolagets tillverkning.» Menar man att firman, ändock att den kommit till den bestämda uppfattningen — en uppfattning, som även varit många juristers — att dess varor icke vore skattebelagda, skulle gjort anmälan, eller menar man att bolaget skulle blivit befriat från skatt därest anmälan skett?

Det förefaller ganska anmärkningsvärt att man vill försvara kontrollstyrelsens handlingssätt i föreliggande fall. Det kan väl ändock icke få bli på det sättet att man endast för att skydda en förvaltningsmyndighet försvarar en åtgärd som uppenbarligen är orättmätig. Våra myndigheter böra kunna bevara sin prestige på annat sätt. Det är olyckligt för vår rättstillämpning om prestige skall få gå före rätten.

I det föregående har jag omnämnt, att kontrollstyrelsens tjänstemän förklarat en viss vara för icke skattepliktig, vilket emellertid icke hindrat kontrollstyrelsen att fem veckor senare pålägga samma vara retroaktiv skatt. I en inläga till riksdagens justitieombudsman förklarar kontrollstyrelsen, att uppgiften är riktig och att det icke är tillfredsställande att felaktig information lämnats. Uttalandena få stå för tjänstemännens egen räkning och kunna icke, säger kontrollstyrelsen, binda denna. Kontrollstyrelsens beslut i skattefrågor fattas i särskild ordning. Vidare anser man, att om firman Lifaco lidit förlust så bör denna anses ersatt därmed att Kungl. Maj:t återbetalt 35 000 kronor av den erlagda skatten. Man torde nog kunna påstå, att denna förklaring, eller förklaringar, är i högsta grad egendomlig. I Kungl. Maj:ts förordning om varuskatt heter det i 4 § punkt 5: »Tillverkare skall ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter, som kontrollstyrelsen för erhållande av

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

en betryggande kontroll över skattens behöriga utgörande meddelar, ävensom de anvisningar, som kontrolltjänsteman i enlighet med kontrollstyrelsens föreskrifter kan komma att lämna.»

Menar nu kontrollstyrelsen, att man icke sänt sina tjänstemän till Lifaco eller, om man sänt dem för att kontrollera, så hade tjänstemännen inga förhållningsorder om vad de skulle kontrollera? Vem som helst — utom möjligen kontrollstyrelsen — måste förstå, att de hade i uppdrag att kontrollera om firman tillverkade flera varor än de redan skattebelagda och som kunde skattebeläggas. Kontrollstyrelsen måste väl ha instruerat sina kontrollörer så att de kunde avgöra dessa saker enligt instruktionen. Om så icke skett frågar man sig allvarligen vad tjänstemännen skulle användas till. Eller kan det vara meningen, att om tjänstemännen förklarar en viss vara tillhöra det skattebelagda slaget, skulle kontrollstyrelsen godkänna ett sådant tjänstemannabeslut även om varan bort vara skattefri? Hur vill man eljest förklara det faktum att tillverkaren varit skyldig efterkomma tjänstemännens föreskrifter?

Utskottet säger i sitt utlåtande, att bolaget blivit ersatt i skäligen omfattning genom restitutionen av 35 000 kronor och genom att bolagets kunder tillskjutit 13 000 kronor netto. Detta är återigen en alldeles ny rättsprincip. Bolaget har i ett betränt läge värdjat till sina kunder om hjälp, varefter dessa tillskjutit 16 000 kronor. Då bolaget erhöll sin restitution återbetalades 4 000 kronor till kunderna. Kunderna skulle där efter få ny återbetalning för det fall att bolaget erhölet restitution å hela skattebeloppet, allt i förhållande till kostnaderna. Fick bolaget full ersättning för sina omkostnader i skattemålen skulle givetvis kunderna återfå hela lånebeloppet. Nu räknar utskottsmajoriteten, och reservanterna göra det såsom en kompromisslösning, med att de i utskottsutlåtandet angivna 13 000 kronorna

skola tillgodoräknas staten på så sätt, att det av kunderna erlagda beloppet skall gå i avräkning.

Kontrollstyrelsen har utfärdat en cirkulärskrivelse till samtliga företagare, som tillverkade varor vilka voro belagda med varuskatt. Detta cirkulär, som utfärdades i samband med skattelagens tillkomst, innehöll klara bestämmelser om hur skattepliktig skulle förfara. Skattepliktig hade sålunda att påföra sina kunder skatten för varorna, och denna skatt skulle särskilt påföras fakturorna, vilka sedan i ett exemplar skulle förvaras av fabrikanten, detta senare för att man lätt skulle kunna kontrollera att skatten riktigt uttoges. I sin besvärsskrivelse till högsta domstolen gör emellertid kontrollstyrelsen gällande, att det varit tillverkare obetaget att själv erlagga skatt för varorna. Man skulle således först påföra skatten på sina räkningar och sedan själv erlagga denna skatt. Kunde icke detta möjligen ha kunnat betraktas såsom ett kringgående av förordningens och cirkulärets anda och mening? Kontrollstyrelsen skulle nämligen enligt 9 § i förordningen kunna väcka åtal mot den som icke efterkom föreskrifterna. Straffsatsen här var böter högst 300 kronor. Kontrollstyrelsen kunde också ålägga vite enligt 10 § samma förordning. Förordningens mening har naturligen icke varit, att kontrollstyrelsen skulle handla hur som helst i denna fråga. Man har emellertid tydligen velat framhålla tillverkarens rätt att själv erlagga skatten för att på så sätt få ett slags motivering för åtgärden att retroaktivt kunna pålägga skatt. Tredskande kunde enligt förordningen åläggas erlagga skatten, således även retroaktivt i vissa fall. Härför erfordrades i vart fall icke den motivering som anförts hos högsta domstolen.

Herr talman! Detta anförande har jag ansett mig nödsakad hålla för att klarlägga orsaken till att jag ansett firman vara i sin goda rätt när den sökt återfå den retroaktivt erlagda skatten. Icke

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

bara firman utan också domstolarna ha varit av samma mening; dock icke högsta domstolen och regeringsrätten, detta troligen av den anledningen att dessa domstolar icke ingått på själva sakfrågan.

Jag har intet som helst intresse av firman Lifaco, men jag anser att denna firma lika väl som andra skall behandlas med all den oväld, som vi vant oss vid att alla skola behandlas med här i landet. Jag anser att kontrollstyrelsen handlat godtyckligt i detta fall och icke tagit den hänsyn till föreliggande fakta i ärendet som detsamma förtjänar. Jag skulle med utgångspunkt från det sagda helst ha sett att jag kunnat yrka bifall till motionen eller full upprättelse åt firman Lifaco, men jag måste, som ärendet nu ligger till, hemställa om bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Jacobsson* i Igelsbo, *Johansson* i Mysinge, *Christenson* i Malmö, *Gunnarsson*, *Östlund*, fru *Boman* samt herrar *Sandberg*, *Hedlund* i Östersund och *Pettersson* i Norregård.

Herr **LINDHOLM**: Herr talman! Den fråga som kammarens ledamöter nu behandla har ju väckt ett visst uppseende ute i landet. Det har varit åtskilliga skrивerier därom såväl i tidningspressen som på annat håll. Det har också i denna fråga talats mycket om rätt och rättfärdighet, och rätt och rättfärdighet äro höga ideal för oss svenskar. Det är för oss omistliga värden, som vi under inga förhållanden vilja bryta mot. Men sedan jag studerat handlingarna i detta mål måste jag för min del säga, att all den pondus och patos, som ägnats åt Lifacos sak, egentligen varit värda ett bättre ändamål. Ty om man studerar handlingarna i målet kommer man till en absolut motsatt inställning till den herr Lindberg i Stockholm nyss har redovisat. Men det är också förstäeligt, att

man kan komma till den inställning som den allmänna opinionen gjort i betydande utsträckning. Detta har samband med att man redovisat vissa delar av fakta samtidigt som man uraktlåtit att ta med i diskussionen för frågans riktiga bedömande väsentliga ting. Jag läste en tidningsartikel för någon tid sedan, som jag också fått i urklipp hit till kammaren. Den tidningsartikeln var kanske den enda kunskapskälla som många hade om fallet Lifaco. Och jag måste säga mig att om man skall bygga på den grunden är det uppenbart att man kan få den föreställningen att här är fråga om ett överväld från sambhällets sida. Men detta har samband med att man i denna tidningsartikel uraktlåtit att nämna en hel serie av väsentliga fakta. Man har där uraktlåtit att nämna högsta domstolens dom. Man har uraktlåtit att nämna regeringsrättens dom. Man har vidare uraktlåtit att nämna en del andra ting, som jag senare skall beröra i mitt anförande. På det viset har man givit allmänheten en skev bild av det faktiska sakläget i denna fråga.

Vad var det som hände i detta hus ursprungligen och som utgör upprinnelsen till debatten om Lifaco? Jo, det var ju så att vi tidigare hade en fabrikssockerskatt; det var i början av kriget. Samhället behövde inkomster. Det förelåg ytterligare ett skäl, nämligen att vi hade en ganska hård ransonering av socker och en del andra livsfrönödenheter, som förbrukades av konfektyrindustrierna. Man ansåg det då lämpligt att skattevägen tillföra staten en ökad inkomst som behövdes med hänsyn till beredskapskostnaderna. Och därom voro vi ju relativt ense. Man ansåg därjämte att man för att begränsa förbrukningen av socker — alltså vid sidan av gällande ransonering — borde uttaga en skatt, som verkade i någon mån hämmande, så att man inte fick en alltför stor snedvridning på ransonerade varor. Detta var de skäl, som lågo i

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

botten när man lade om skatten till s. k. varuskatt. När varuskatten beslutades av riksdagen bestämdes det bland annat att man där skulle tillämpa tulltaxans bestämmelser — det ingick i riksdagsbeslutet, och på den punkten förelåg ingen som helst opposition i denna kammare. Kammarens ledamöter, även motionärerna, godtog vid den tidpunkten det uttalande som gjorts i utskottets betänkande. Jag har tillåtit mig undersöka, huruvida det förekom någon opposition mot de utformningar som då tillkommo, och den utredningen har visat att någon sådan opposition inte förekom. Följaktligen äro vi alla gemensamt ansvariga, vi som voro med i riksdagen vid den tidpunkten, för det beslut som då fattades och den utformning dessamma erhö.

Vad innehöll då beslutet i sak? Jo, i sak innebar det att man upphävde den gamla fabrikssockerskatten och ersatte den med en varuskatt, där man tillämpade tulltaxans bestämmelser; det gällde punkterna 298 och 302 och en del andra punkter likaledes beroende på varornas beskaffenhet. Det fastställdes vidare vid den tidpunkten att tillverkare skulle anmäla sådan tillverkning till kontrollstyrelsen, som av riksdagen blev antagen som skattemyndighet i detta fall. Det bestämdes vidare att den som ämnar tillverka dylika varor skulle hos kontrollstyrelsen göra anmälan därom.

Och därmed komma vi också in på Lifacos rättsfall. I vårt land funnos vid den tidpunkten omkring 1 000 företag, som tillverkade varor, som föllo under varuskatteförordningen. Av dessa 1 000 företag var det 17 som anförde klagomål mot beskattningen. Men det är egentligen bara ett företag, som varit i strid mot det riksdagsbeslut det här gäller, och det var företaget Lifaco. Nu säger man att författningen var otydligt skriven och att den fördenskull kunde skapa tveksamhet huruvida en vara var beskattningsbar eller icke. Är det inte

underligt att tusen företag i runt tal tillämpade författningen såsom den skulle tillämpas, medan Lifaco inte har tillämpat författningen såsom den skolat tillämpas? Herr Lindberg i Stockholm nämnde att Lifaco haft stöd av experter vid bedömningen av frågan huruvida skatteplikt förelåg eller icke. Beslutet om varuskatten togs ju, som de som voro med i kammaren vid den tidpunkten torde erinra sig, på en söndag. Samma söndag ringde Lifacos agent nerifrån Skåne och frågade hur det skulle bli med Lifacos produkter, om de också skulle skatteläggas och om man följaktligen skulle räkna med nya priser eller inte. Han fick då beskedet att han skulle få svar senare om Lifacos produkter voro skattepliktiga eller icke och att man skulle verkställa en undersökning i det avseendet. På tisdagen meddelades samma agent, att Lifacos produkter inte tillhörde dem som voro skattepliktiga. På direkt fråga av oss till företagets chef vilka sakkunniga man hade konsulterat ha vi fått det beskedet, att firman bedömde den saken själv. Det hade väl i alla fall varit en ganska lätt sak för detta företag liksom för så många andra att vända sig till kontrollstyrelsen, om man nu var tveksam huruvida företagets produkter voro skattepliktiga eller icke. Företaget bedömde som sagt självt den saken och ansåg, att dess produkter inte voro skattepliktiga.

Det har varit mycken diskussion om Lifacos produkter. Jag har i min bänk en hel dossier, som är en rätt intressant litteratur för den som vill tränga närmare in i målet. Själv har jag genomgående när jag studerat dessa handlingar fått det intrycket, att Lifaco sökt att till det yttersta utnyttja alla möjligheter för att slippa ifrån den varuskatt som blev företaget pålagd. I dagens diskussion råder väl såvitt jag förstår ingen meningsskiljaktighet mellan utskottsmajoriteten och reservanterna i utskottet om Lifacos produkter voro skattepliktiga eller ej; på den punkten äro vi

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

ense i statsutskottet. Vi anse nämligen att regeringsrättens dom i den punkten är den som skall följas.

Nu har man här åberopat rådhusrättens och hovrättens domar, men jag vill i det sambandet erinra om att i dessa domar förelåg en tvist mellan kronan och Lifaco, en tvist där man diskuterade frågan om dessa domstolar voro behöriga eller ej att döma i detta skattemål. Från kronans sida hävdades den uppfattningen att det var regeringsrätten och inte civilmålsdomstolarna som skulle handlägga detta spörsmål. På den punkten gav högsta domstolen kronan rätt i sitt utslag då den undanröjde underätternas domar i målet. Men där är det en sak, som man kanske bör observera och som kan vara av betydelse i den fortsatta debatten.

Jag vet att man här kommer att säga, att högsta domstolen inte prövat sakfrågan, och med utgångspunkt därifrån vill man sedan binda resonemanget vid vad rådhusrätten och hovrätten fastslagit. Jag vill då erinra dem som föra detta resonemang om att högsta domstolens dom innehöll ytterligare ett ting, som kan vara av betydelse vid bedömningen av detta spörsmål. Högsta domstolen förklarade nämligen, att Lifaco skulle betala kronans rättegångskostnader, och även om detta inte var ett ställningstagande i själva sakfrågan kan man inte förbigå just den omständigheten och tillmäta detta förhållande en viss betydelse.

Skall man nu se på upprinnelsen till striden mellan kontrollstyrelsen och Lifaco i denna fråga, så ligger det så till, att kontrollstyrelsen fick en anmälan från en konditor i Västerås. Denne konditor fann det högst anmärkningsvärt att Lifaco hade möjlighet att sälja sin produkt utan att taga ut någon skatt på densamma, samtidigt som övriga tillverkare av likvärdiga produkter voro ålagda att betala varuskatt. En representant för firman Lifaco hade vid denna tidpunkt för nämnde kon-

ditor framhållit, att han borde köpa omedelbart innan Lifaco-produkterna också bleve skattebelagda. Av detta uttalande kan jag icke draga mera än en slutsats, nämligen att man inom firman Lifaco hade på känn, att även dess produkter tillhörde de varugrupper som skulle skattebeläggas.

Nu säger man, att det finns ju ett utslag, som innebär att vederbörande ha frikänts i ansvarsmålet på denna punkt. Det är ju så att en svensk domstol dömer icke gärna mot ett nekande. Man säger att firman har handlat i god tro. Vidare säger man att firman har lidit stora förluster; herr Lindberg använde uttrycket det »betryckta läge» som firman befann sig i. I detta läge hade firmans kunder lämnat 16 000 kronor till firman.

Ja, var det så att Lifaco hade ett betryckt läge? Var det så att de produkter Lifaco tillverkade betalades med ett så lågt pris att det icke fanns några marginaler av betydelse? Låt oss se vad priskontrollnämnden har att säga på denna punkt! Priskontrollnämnden har i detta avseende behandlat en annan fabrikants varor. Det var bl. a. en vara som var bättre än Lifacos, därför att den innehöll värdefullare råvaror. Där har man fastställt ett pris av 2 kronor 75 öre per kilo. Lifacos produkter hade ute i öppna marknaden kostat 3 kronor 75 öre per kilo. Då bör man observera att när priset sänktes från 3 kronor 75 öre till 2 kronor 75 öre per kilo bestämdes samtidigt, att i dessa 2 kronor 75 öre skulle ingå varuskatten.

Jag tror icke, herr Lindberg, att man kan tala om att en firma, som haft möjlighet till så breda marginaler, har befunnit sig i ett så särdeles betryckt läge. Det har ju också visat sig, att Lifaco har haft en ganska fantastisk utveckling av sina affärer under de första åren av sin verksamhet. Företaget startade med ett aktiekapital på 20 000 kronor. Det var Jettman och Eichenberg som tillsammans bildade firman. Jett-

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

man blev sedermera utlöst av Eichenberg ur firman. Jettman startade sedermera egna affärer, med de riksbekanta vaselinbakelserna m. m. sådant. Emellertid, om man tittar på företagets omsättningssiffror under de första åren, kommer man fram till att företaget under år 1940 hade en omsättning på 100 000 kronor, 1941 en omsättning på 400 320 kronor, 1942 en omsättning på 940 000 kronor samt 1943 en omsättning på 1 056 000 kronor. Nu böra kammarens ledamöter observera, att det var ett företag, som hade ett startkapital på 20 000 kronor, som lyckades så bra. Men därtill bör man taga hänsyn till de belopp, som man samlat, innan pris-kontrollnämnden satte in, genom att man haft möjlighet att taga ut ett överpris på 1 krona kilot förutom varuskatten. Då måste man säga sig, att detta företag har haft, icke ett betryckt läge, herr Lindberg, utan relativt goda inkomster.

Jag skulle kunna fortsätta rätt länge till, men jag skall icke upptaga kammarens tid ytterligare. Jag får kanske återkomma, om jag finner det erforderligt.

Det är dock en sak till som jag skulle vilja säga ett par ord om. Det rörde sig ursprungligen om ett belopp på 90 000 kronor. Firman fick efter en viss nötning hos regeringen 35 000 kronor i återbäring. För min personliga del är jag icke övertygad om att det var riktigt att giva denna återbäring. Firman har också tagit detta till intäkt för att den har haft rätt. Den har sedan haft vissa juridiska rådgivare och drivit rättegångskostnaderna rätt långt. Enligt redovisade siffror uppgå rättegångskostnaderna till över 100 000 kronor. Skillnaden mellan vad företaget fått erlägga i skatt och det restituerade beloppet står icke på något sätt i proportion till de kostnader man lagt ner för att vinna sin sak. Jag måste göra den rent personliga reflexionen, att företaget har haft dåliga rådgivare. Ty jag förutsätter att om man hade haft goda

rådgivare bland juristerna så skulle de ha avrått firman från att slänga ut så våldsamma summor på en så tvivelaktig sak som denna.

Herr talman! Med stöd av det anförda ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Häruti instämde herr *Svensson* i Alingsås.

Herr LINDBERG (kort genmäle): Herr talman! Herr Lindholm säger, att när denna lag antogs här i kammaren så voro vi alla överens om att den skulle antagas, och det var ingen som oppnerade sig, icke ens de vilkas motioner vi i dag behandla. Det är klart att det var ingen, som kunde tänka sig eller ens drömma om att lagen skulle tillämpas på det sätt som skett. Icke ens herr Lindholm torde väl ha kunnat förutse något sådant. Det där är således en sak som icke har det bittersta att göra med det ärende som vi just nu behandla.

Vidare säger herr Lindholm, att det av 1 000 företag var bara 17 som klagade. Herr Lindholm torde ha observerat att det var flera företag som skulle ha klagat men som ansett att det var fruktlöst att göra det och följaktligen ej heller gjort det.

Herr Lindholm anför ytterligare att om firman Lifaco hade varit osäker så kunde den ha vänt sig till kontrollstyrelsen och fått besked. Men firman Lifaco var icke osäker utan fullt övertygad om att dess produkter icke voro skattebelagda. Följaktligen gjorde den varken någon förfrågan eller någon anmälan. Det behövde den icke heller göra enligt det beslut vi fattade i riksdagen 1941. Hur skulle det ha sett ut för kontrollstyrelsen, om samtliga företagare på området förfrågat sig, om de skulle anmäla sina produkter eller ej? Skulle det ha varit möjligt för kontrollstyrelsen att klara den saken från maj till november, då det första beslu-

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

tet om skattläggning på Lifacos produkter kom? Det är icke troligt.

Så nämnde herr Lindholm ett fall, det s. k. Västerås-fallet. Ja, men när man har studerat handlingarna så ingående, borde man väl ha observerat, att Västerås-fallet ligger före den dag, då riksdagen fattade beslut om att skatt skulle införas på detta sätt. Följaktligen kan Västerås-fallet icke ha någonting att göra med det ärende vi i dag behandla. Det har också vid domstolsbehandlingen blivit fullt klarlagt att så är förhållandet.

Sedan har det påståtts av herr Lindholm, och enligt vad jag vet också i andra sammanhang, att firman Lifaco skulle ha orkat med att taga en hel krona mera per kilo än andra producerer på detta område. Är det någon människa som inbillar sig, att om det finns en del företag i landet och de taga 2 kronor 75 öre för likvärdiga varor, så kan en annan firma, därtill en ganska liten sådan, icke orka med att av sina kunder få en krona mera för sina produkter? Det måste väl i så fall vara ganska egendomligt och ganska anmärkningsvärt samt föga trovärdigt.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Jag har icke haft någon anledning att klanka på innebörden i det riksdagsbeslut, som fattades när vi beslöt om varuskatten. Men däremot böra ju de, som i dag högljutt tala om hur otydligt detta var, känna en viss samvetsförebräelse för att de vid den tidpunkten icke hade någon erinran att göra gentemot beslutet.

Sedan var det ett yttrande av herr Lindberg som förefaller något kuriöst. Han uppger att firman var säker på att dessa varor ej voro skattebelagda varor. Ja, herr Lindberg, så kunde ju alla de tusen företagarna ha sagt, och alltså hade det icke tagits ut någon varuskatt här i landet. Men när det nu är så att det föreligger ett domstolsbeslut på att

dessa varor äro skattebelagda varor, hade det då ej funnits anledning för denna firma att söka kontakt med folk som kunde dessa saker? Ty det är uppenbart att firman ej gjort detta.

Till sist vill jag till herr Lindberg säga, att han i någon mån refererat mig felaktigt, när han talade om denna krona. Det var icke bara Lifacos produkter som sänktes med en krona per kilo, utan också de övriga fabrikanternas varor blevo sänkta från 3 kronor 75 öre till 2 kronor 75 öre. Det fanns alltså enligt mitt sätt att se med hänsyn till firmans betydande omsättning en marginal, som gör att man icke bör tala om att firman befann sig i ett betryckt läge.

Herr LINDBERG (kort genmäle): Herr talman! För att återgå till tolkningen av beslutet måste jag säga, att det är väl icke anmärkningsvärt och kan väl icke förvåna vare sig herr Lindholm eller någon annan, om Lifaco var i god tro och ansåg att dess varor icke voro skattebelagda, när domstolarna, Stockholms rådhusrätt och Svea hovrätt, också voro av samma uppfattning och i allt fall ansågo, att firman Lifaco icke kunnat inse att de voro skattebelagda. Det är således en fråga som kanske berör oss här i riksdagen, att vi icke tillräckligt klart och tydligt utformat beslutet rörande denna skatt. Men sådant sker ju ofta. Det tillkommer ju icke riksdagen att tolka vad den själv skrivit, och fölaktligen har man från riksdagens håll icke kunnat få någon tolkning på det.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Man kan icke argumentera så som herr Lindberg gör. När omkring 1 000 företagare utan vidare funnit sig i att betala varuskatt enligt den förordning som gäller, måste det vara uppenbart, att den icke är så otydligt skriven som man vill göra gällande. De betala nämligen varuskatt för pro-

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

dukter likartade dem som Lifaco haft att sälja, bara med den skillnaden att de i de flesta fallen haft bättre ingredienser i sina varor än vad den kemiska analysen anger för Lifaco-produkterna. Då vill jag faktiskt säga: Skall den omständigheten att man har dåliga varor vara en kvalifikation för att befrias från skatt, då är det nya rättsbegrepp som införs på skattepolitikens område.

Herr STAXÄNG: Herr talman! Jag måste till att börja med giva ett par repliker till herr Lindholm, innan jag går in på mitt anförande i övrigt. Det var detta sista som herr Lindholm nämnde, när han kom in på varornas kvalitet. Det förvånade mig litet att detta kunde beröras. Ty herr Lindholm känner till att det var en representant för Konditorföreningen närvarande vid en föredragning i statsutskottets femte avdelning, och han hade en motsatt uppfattning beträffande dessa varor och stödde Lifacobolaget i dess ersättningskrav.

Dessutom fällde herr Lindholm ett påstående som jag har svårt att förstå. Det är när han talar om riksdagsbeslutet. Detta riktar sig alltså mot oss här i riksdagen. Om man kan påvisa att de författningar, som gjordes på grundval av riksdagens beslut, i tillämpningen blivit otydliga och att det icke finns möjlighet att få full klarhet om vad beskattningsbeslutet innebär, skulle riksdagen i fortsättningen avvisa alla anspråk, därför att vi beslutat detta. Det är i stället faktiskt så, att vi ha ett ansvar, och vi måste på oss ställa det kravet, att vi skola rätta till det som vi förut gjort felaktigt.

Jag kan instämma med herr Lindholm på en punkt. Han säger att när det gäller frågan huruvida dessa varor skola beskattas eller ej så föreligger det icke någon skillnad mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Det är rik-

tigt i viss utsträckning, därför att när det gäller de besvär över kontrollstyrelsens beslut, som denne företagare riktat till regeringsrätten, så blev faktiskt regeringsrättens beslut, att dessa varor skulle beskattas. Sedan kan man naturligtvis diskutera, om regeringsrätten skall vara ensam besvärinstans. Det har i detta och närliggande ämnen vid årets riksdag väckts en motion med begäran om utredning rörande reglerna om förfarandet vid avgörande av tvister i varuskattemål. I anledning av denna motion beslöt också bevillningsutskottet hemställa till riksdagen att den skulle begära en utredning om denna sak, innebärande att i samband med pågående utredning rörande det administrativa besvärsinstitutet och därmed sammanhängande frågor jämväl skulle verkställas utredning i de hänseenden som i detta betänkande angivits. Det var alltså ett tillstyrkande av motionen i fråga, där man även diskuterade en tredje instans mellan kontrollstyrelsen och regeringsrätten. Man övervägde, huruvida kammarrätten eventuellt skulle flyttas in. Men, som jag nämnde alldeles nyss, här måste man betrakta regeringsrättens utslag som ett faktum. Dessa varor skola alltså vara beskattade. En annan sak som man här frågar sig gäller återbäringen av den retroaktivt uttagna varuskatten. Bolaget har ju sedermera uttagit skatt av sina kunder för sina tillverkningar. Vi behöva därför inte diskutera principiellt, om det skall vara skatt på dessa produkter eller inte, utan frågan är om denna fabrikant skall få tillbaka den erlagda varuskatten för en viss tidrymd. Det är det frågan gäller.

Jag kan i mycket stor utsträckning förkorta mitt anförande, ty jag kan i det allra mesta instämma i herr Lindbergs yttrande. Jag skall emellertid deklarerera, på vilka skäl jag har byggt mitt ställningstagande i denna sak. Jag har som nämnts här tagit regeringsrättens utslag som ett faktum, som man måste

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

underordna sig, men när det gäller återbäring av den retroaktivt uttagna skatten har jag utgått från följande: Här föreligger en anmälningsskyldighet, som åvilar tillverkare. Alltså, han är anmälningsskyldig endast om han vet med sig att han tillverkar skattebelagda varor. Underlåter han att göra denna anmälan och denna deklaration, så kan han naturligtvis ställas till ansvar för detta. Man har — och det ha vi gjort även från riksdagens sida — lagt bedömandet i tillverkarens hand, med det ansvar som han kan ådraga sig, om han underlåter att göra denna anmälan. Denna firma underlät att göra anmälan, därför att den ansåg att dess tillverkningar icke utgjorde skattebelagda varor. Om firman nu har gjort detta bedömande felaktigt, får den naturligtvis taga konsekvenserna härav. Har man gjort det mot bättre vetande, finns det fog att yrka åtal mot vederbörande, och de få bära konsekvenserna. Ha de skäl att underlåta att göra denna anmälan, anser jag att man har rätt att diskutera återbäringsfrågan i denna sak. Det är på den punkten som jag har kommit till den slutsatsen, att det visat sig finnas starka skäl för att bolaget vid bedömandet av anmälningsskyldigheten betraktade dessa varuslag som varor som icke skulle beskattas. Och vad är det för skäl? Det ena skälet fanns redan på förhand, och det var författningarnas knappast tydliga innebörd. Jag vill erinra kammaren om att redan under förarbetena på varuskatteförordningen uttalades från näringsidkarhåll farhågor för att osäkerhet skulle uppstå i fråga om gränsen mellan skattebelagda och fria varor. Jag vill erinra kammaren om att en man, vars omdöme vi alla sätta mycket högt, nämligen generaldirektör Gjöres, redan vid författningens tillkomst uttalade farhågor för bristande tydlighet. Man kan hänvisa särskilt till ett uttalande av kommerskollegium, undertecknat av generaldirektör Gjöres.

Man har alltså rätt att peka på att det fanns skäl för uppfattningen att bestämmelserna inte voro fullt tydliga, och av den anledningen kan man också våga påstå, att det var förklarligt att detta bolag härvidlag gjorde en felbedömning.

Efter regeringsrättens beslut inträffade en omständighet som — och det är det märkliga i denna sak — berörts mycket litet. Man talar om rådhusrättens dom, när Lifaco hade anhängiggjort rättegång mot kronan, man talar om hovrättens dom, och vidare talar man om att högsta domstolen sedan icke godkände dessa två domstolar som behöriga att behandla denna fråga. Men man nämner inte att här ha varit två domstolsförfaranden. Det första domstolsförfarandet har icke tillkommit på bolagets föranstaltande utan på initiativ av kontrollstyrelsen, som i det andra förfarandet nedlagt mycket stor möda för att bortförklara domstolarnas utslag.

Den första domstolsfasen tillkom sålunda på initiativ av kontrollstyrelsen, och varför? Jo, därför att bolaget hade underlåtit att anmäla och deklarerat sin tillverkning av dessa varor. Men det är att märka att i detta domstolsförfarande, som alltså gällde ansvarsfrågan, frikändes bolagets ledning såväl av rådhusrätten som av hovrätten. Detta har omnämnts i den interpellation, som väcktes av herr Herlitz i första kammaren och där han framhåller: »I den inför Stockholms rådhusrätt förda rättegången förebragtes en stark bevisning för att varken en på området sakkunnig person eller en lekman av varuskatteförordningens lydelse kunde komma till den slutsatsen, att de produkter, om vilka nu är fråga, skulle vara belagda med varuskatt. Såväl av rådhusrätten som av hovrätten — från vilken målet icke fått föras vidare — hava de åtalade företagsledarna frikänkts från ansvar för brott mot varuskatteförordningen, enär de icke av förordningens innehåll bort inse, att de av företaget

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

tillverkade varorna belagts med varuskatt.»

Dessa utslag ifrån två domstolsinstanser tycker jag, herr talman, tala mycket starkt för att man kan våga påstå, att det fanns vissa skäl för denna tillverkare att icke anmäla tillverkningarna. Därmed har jag icke alls velat kvälja regeringsrättens beslut, men när det gäller att ta ställning till frågan om återbäring av denna varuskatt har man rätt att peka på detta förhållande.

Jag vill nämna i detta sammanhang, herr talman, en sak som är rätt anmärkningsvärd. I det skriftliga yttrande, som av kontrollstyrelsen tillställdes femte avdelningen i statsutskottet, har man förbigått att relatera denna första domstolsfas och endast relaterat den andra och regeringsrättens beslut.

Det är på dessa premisser jag har byggt mitt ställningstagande i denna sak. För det första råder oklarhet i författningsbestämmelserna. Vidare ha två domstolsinstanser meddelat friande dom i målet om ansvar för underlåtenhet att anmäla och deklarerat berörda tillverkningar från Lifacos sida. Slutligen har Kungl. Maj:t funnit, att ett restitutionsförfarande här vore lämpligt och hade fog för sig. Då har jag utan tvekan ställt mig på den ståndpunkten, att här förefinnas starka skäl för en återbäring av varuskatten. Den bör ske med hela det belopp, som icke täckes av förut av Kungl. Maj:t meddelad återbäring och frivilliga av bolagets kunder i efterhand insända belopp. I fråga om sistnämnda belopp kan naturligtvis, som motionären här gjorde för en stund sedan, starkt ifrågasättas om de skola medräknas. Domstolarna ha icke gjort det. Men när reservanternas trots detta ha tagit med dessa belopp som en avräkningspost, visar detta tydligt att vi sökt begränsa vårt restitutionskrav i denna varuskattefråga så att vi skola ha full saklig täckning för vårt yrkande. Detta vårt yrkande kan naturligtvis av kammaren avslås, men jag anser att

kammaren bör noga övertänka innan den tager ett sådant steg.

Här gäller det icke att kvälja regeringsrättens utslag, vilket givetvis är oss fjärran. Här gäller det inte heller att i en riksdagsdebatt sanktionera eller försvara ett regeringsrättens beslut. Vad det här gäller är att pröva, om skäl finnas för en återbäring av varuskatt, i detta fall beträffande den retroaktivt uttagna skatten. Kontrollstyrelsen har fått stöd av regeringsrätten för sin mening, att berörda varor skola skattebeläggas. Kontrollstyrelsen har däremot icke fått stöd av domstolarna, när på hösten 1941 talan fördes om ansvar för underlåten anmälningsplikt för berörda tillverkningar. Det är dessa första domstolsutslag som reservanternas fästa stor vikt vid, när det gäller skäligheten av att återbära den retroaktivt uttagna skatten. Detta måste riksdagen observera. Gör den inte detta kan den medverka till att prestigesympunkter från ett ämbetsverks sida kunna drivas för långt. Jag har den bestämda uppfattningen att en dylik utveckling i längden blir farligast för ämbetsverket självt. När det finns skäl som tala både för och emot, borde man ifrån ett ämbetsverks sida följa domarregeln att hellre fria än fälla. Jag har den känslan, att riksdagen inte får medverka till att man ute i samhället sprider den uppfattningen, att det är utsiktslöst att vädja till riksdagen, när det gäller rättelse i en sådan sak.

Jag ber att med detta, herr talman, få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Håstad, von Seth, Boman* i Kieryd, *Ståhl* och *Kyling* samt fru *Ewerlöf*.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Herr Staxäng har byggt hela sitt anförande på att författningen skulle vara svår att tolka, men han

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

har icke på något sätt sökt att klargöra för kammarens ledamöter den omständigheten, att av ett tusental företag är det egentligen bara Lifaco som haft svårt att tolka denna författning, under det att övriga företag ha tillämpat den såsom den skall tillämpas. Med utgångspunkt från dessa förhållanden kan jag inte tillmäta detta argument något större värde.

Herr Staxäng har också berört den interpellation, som framfördes i första kammaren. Det är riktigt att även denna interpellation byggde på samma tema. I samband med interpellationen förekom det också en liten lustighet i fråga om Lifacos tillvägagångssätt vid beräkandet av processkostnaderna. Man har ju kommit till det resultatet, att Lifaco har haft en kostnad på något över 100 000 kronor för sina rättgångar, alltså den juridiska hjälpen. Jag kan nämna att bland delsummorna där upptogs bland annat omkostnader för interpellation i riksdagen 400 kronor. Jag vill mycket starkt stryka under att interpellanten givetvis inte bekommit ett enda öre. Jag tror inte ett ögonblick att det är herr Herlitz som fått ett enda öre av dessa 400 kronor. Men jag måste säga mig att det är ganska anmärkningsvärt att en interpellation upptas som omkostnad i en firmas redovisning för utgifter som den har haft.

Men det finns en sak till i sammanhanget, som kanske klarlägger något av det hela. Det sägs att hela författningen varit svårtolkad. Det är möjligt att den är svårtolkad för chefen i detta företag, ty det är inte det enda skattemål som han figurerat i. Det har förekommit ett till, där han blivit uppmäntad att uppföra en viss summa i sin deklaration men förklarat för den som upprättade deklarationen att detta inte behövdes. Han dömdes sedermera av hovrätten till 1 000 kronors böter för grov vårdslöshet med uppgifterna. Det skedde på ett relativt tidigt skede. Jag tror, herr talman, att man inte kan för-

bise de fakta, som ligga bakom i olika avseenden, utan måste tillmäta dem en viss betydelse.

Till slut vill jag säga, att när man nu talar om ett rättspatös, kan det då i ett fall sådant som Lifacos, där man punkt för punkt kan peka på mycket egendomliga handlingssätt, vara riktigt att döma den samhälleliga instans som haft till uppgift att tillämpa och på ett riktigt sätt har tillämpat riksdagens beslut?

Herr STAXÄNG (kort genmäle): Herr talman! Jag tror att herr Lindholm kanske frestar kammarledamöternas omdöme för mycket genom att anföra bredvidliggande saker i denna debatt och berätta små interiörer om personers moral etc. Jag har en känsla av att den princip, som i detta fall brukar vara våra domstolar värdig, också kunde vara vår riksdag värdig, såvida det inte är absolut utslagsgivande.

Beräffande författningen står man faktiskt i den belägenheten, när man nu skall replikera, att slå in öppna dörrar, eftersom det till och med under förarbetet uttalades farhågor för att denna författning skulle bli oklar. Jag åberopade en person i sådan ställning att man inte kan underkänna hans omdöme på denna punkt. Det måste finnas skäl för ett sådant antagande, när domstolarna kommit till dessa slutsatser. Det är på domstolarnas utslag som jag i stor utsträckning har byggt mitt ställningstagande.

Jag kan inte finna att det fanns någon bärkraft i herr Lindholms senaste replik.

Herr LARSSON i Stockholm: Herr talman! Jag måste lyckönska femte avdelningens värderade ordförande att efter de långa föredragningar, som vi ha haft om tolkningen av denna författning, och efter studium av de vidlyftiga handlingar, som vi varit i tillfälle att ägna

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

oss åt, finna denna författning lätt att tolka.

När jag för min del nu kommer att vädja till kammaren att beakta de starka billighetsskäl, som efter min mening tala för ett bifall till reservationen, så vill jag, då jag nu skall säga några ord om tolkningen av denna författning, självfallet förutskicka att jag därmed givetvis icke på något sätt avser att kvalja regeringsrättens dom, ej heller att rikta något klander mot kontrollstyrelsen, vars ledning enligt min övertygelse säkerligen efter bästa förstånd och samvete och så objektivt man förmått försökt att fullgöra sina fiskaliska plikter. Jag ber att få säga detta, eftersom det här i disputationen ofta har riktats anmärkningar och kritik mot kontrollstyrelsen av en art, som jag icke kan dela.

Men, herr talman, vad det nu gäller denna författning, som riksdagen naturligtvis är ansvarig för i denna flod av krisförfattningar, som rann från Kungl. Maj:t över riksdagen och över allmänheten, som ständigt hade nya och ingalunda alltid klara författningar att tolka och rätta sig efter, vad angår denna författning så hänför sig tolkningen till vad man menar med konfityrer. Jag har i mitt långa liv aldrig kunnat tro att jag skulle komma i det läget att nödgas ge en definition på vad som är konfityrer. Jag skulle enligt min enkla uppfattning ha knutit det till det som är oss vanliga människor bekant, nämligen konfekt, låt oss säga det franska ordet confiture, av vilket detta är en försvenskning, och jag trodde att det hade denna innebörd. Men ingalunda, mina damer och herrar! Det här är en mycket mera komplicerad term än vad ni kunna tro. Här måste man alltså lita till i första hand naturligtvis tullens långa praxis, icke alltid kodifierad i tryckta handlingar men givetvis ändå föreliggande och bestämmande för tullens tolkning, och man måste här också lita till analyser

av dessa preparat, där ganska små skillnader i fråga om halten av fruktmassa kunna avgöra, om de skola tillhöra tulltaxeförordningens nummer 302 eller 310 eller kanske rent av falla under nummer 2 088, vad vet jag. När man har läst den mycket utförliga sakbehandlingen med hörande av vittnen och sakkunniga, som har företagits inför rådhusrätten och hovrätten, då de skulle bedöma hur författningen bör tillämpas, måste man lyckönska herr Lindholm till hans bestämda ståndpunkt, att författningen är lätt att tolka. Hans främsta argument var att tusentals företag utan vidare ha ansett sina preparat falla under denna varuskatteförordning, och vidare sade herr Lindholm — det är ett bestickande argument som jag skall be att få särskilt upphålla mig vid — att då industriskatten på socker bortogs och ersattes med en varuskatt på choklad och diverse sötsaker, borde envar fabrikant begripa, att det därför inte var meningen att han inte skulle bli skattskyldig om omsättningsskatten skärptes. Men herr Lindholm underlåter att berätta, att denna förändring i beskattningen medförde att en mängd sötsaker blevo fria. Konditorierna betalade inte längre industrisockerskatt men förbrukade socker för produkter som utan varje tvekan voro skattefria.

Jag kommer då till de skäl som måste ha varit bestämmande för Lifaco vid dess prövning av skatteförordningens tillämpning. Företaget säger sig — och det är obestriddigen riktigt — att konditorierna tillverkade en mängd saker som företaget tillverkar och säljer såsom halvfabrikat till konditorierna. Det gäller geléer, och det gäller också mandelmassa. Mandelmassa som tillverkas av en fabrik är varuskattepliktig, men om konditorierna själva tillverka mandelmassa och sälja den eller använda den i sina bakelser, är den skattefri. Det är väl ändå förklarligt om bolaget sade sig, att dess som garneringsfrukter utformade gelébitar inte äro varuskat-

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

tepliktiga eftersom konditorerna inte betala skatt för dessa varor.

Nu är det inte jag som har hittat på detta och inte heller Lifaco. Riksdagen själv har funnit att här föreligger en ojämnhet som är stötande, och vi ändrade ju varuskatteförordningen 1948, visserligen sent, men just av dessa skäl. Då undantogs såväl mandelmassa som de geléer varom här är fråga uttryckligen från skatteplikt just med hänsyn till den ojämnhet i beskattningen som uppstått genom att kontrollstyrelsen och regeringsrätten förklarar, att 1941 års förordning måste tolkas så, att också dessa preparat voro skattepliktiga.

Dessa omständigheter, herr talman, tala enligt min mening synnerligen starkt för det antagande som herr Lindberg i sitt inledningsanförande till denna debatt så värtaligt utvecklade, att vederbörande voro i god tro när de prövade saken i maj 1941 och hade goda skäl för sitt antagande att förordningen icke drabbade dessa preparat.

Tusentals andra företagare ansågo sina produkter falla under förordningen, säger herr Lindholm, men, herr Lindholm, det fanns tusentals andra företag, däribland mycket betydande företag, som tillverkade fruktgeléer av sådant slag, att man måste vara livsmedelskemist för att märka skillnaden mellan dem och Lifacos produkter. För en vanlig gemen människa är skillnaden härfin. Det är också rimligt att Lifaco fäste sig vid, inte blott att det fanns många som betalade varuskatt utan också att det fanns många som tillverkade preparat för vilka varuskatt icke utgick och som kunna sägas ligga synnerligen nära Lifacos preparat.

Jag behöver inte gå in på den fortsatta behandlingen av detta ärende. Såsom här förut under debatten utförligt har framhållits ha kontrollstyrelsens egna tjänstemän i tjänsteärende stadda förklarar, att vissa av dessa preparat voro typiskt skattefria, ehuru de sedermera blivit belagda med skatt. Jag

måste också fästa mig vid att de förståndiga män och vana författningstillämpare, som sitta i rådhusrätten och hovrätten och som ha underkastat dessa saker en mycket grundlig prövning med hörande av skäl pro et contra och med hörande av sakkunniga och vittnen, ha kommit till den uppfattningen, att dessa ting med visst undantag icke voro skattepliktiga. Det talar ju, med all respekt för riktigheten av det avgörande som kontrollstyrelsen och regeringsrätten ha fällt, mycket starkt för att Lifaco har varit i god tro. Låt oss också, herr Lindholm, tillsammans med hovrätten sätta det betyget på denna författning, att den är ofullständig och dunkel i en omfattning, som är ganska upprörande när det såsom i detta fall ändå gäller människors väl och ve.

Nu, herr talman, talar jag alldeles i onödan i denna sak, ty både riksdagen och Kungl. Maj:t ha ju redan erkänt, att man icke har förfarit på ett med billighet och rättvisa förenligt sätt gentemot Lifaco. Just på grund av detta fall gjorde vi ju 1945 den ändringen i varuskatteförordningen, att Kungl. Maj:t kan bevilja restitution där synnerliga skäl äro. Kungl. Maj:t har i sitt avgörande av denna sak förklarar att synnerliga skäl föreligga, men Kungl. Maj:t har inte ansett Lifaco vara berättigat att återfå allt vad företaget har gett ut, 90 000 kronor, utan på beräkningsgrunder, om vilka jag inte vet hur de äro konstruerade fastän jag har läst allt som finns skrivet i denna sak, tillerkänt Lifaco en ersättning av 35 000 kronor. Jag ber då att få fråga: Var sluta de synnerliga skälen, sluta de i augusti, sluta de i juli, sluta de i september, och för vilket preparat är det som dessa skäl sluta? Här är en punkt där det inte finns någonting annat än rätt eller orätt. Är det synnerliga skäl, skola de väl ändå gälla *hela* det belopp varom här är fråga. Detta argument, herr talman, måste jag finna vara avgörande, och framför allt med hänsyn till de ut-

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

gångspunkter som den tidigare behandlingen av frågan redan har skapat måste jag finna, att synnerliga skäl tala för bifall till reservationen.

Jag hade hoppats att man i denna debatt inte skulle gå in på saker som inte höra hit. Här skall göras vad som rätt och billigt är; om det gäller Eichenberg eller Yngve Larsson eller Lindholm är likgiltigt. Det är inte personen det är fråga om. Jag trodde det var onödigt att säga detta, men herr Lindholm har för att kasta en allmän solkighet över detta ärende även påpekat, att den man det här gäller har blivit dömd för oaktsamhet, då han icke i sin deklaration 1943 upptagit 300 kronor i månaden som han fått av sitt företag såsom ersättning för bilresor han gjort i tjänsten. Det är klart att jag inte heller här vill kvälja dom — det är naturligtvis rätt som här har blivit bestämt — men jag måste säga att ett omdömesmisstag av denna art, då tidigare avdrag av samma storlek ha godkänts, inte är av den karaktär som herr Lindholm vill göra gällande. Jag vill emellertid än en gång säga, att det inte är personen det gäller utan saken. Det är fråga om huruvida riksdagen vill gottgöra den orätt som, såvitt jag förstår, har skett på grund av att vi ha givit ifrån oss en författning, som måste sägas vara dunkel och ofullkomlig och som enligt vad erfarenheten visar leder till obillighet och orättvisa.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Widén* och *Rylander*, fröken *Vinge*, herrar *Kollberg*, *Gustafsson* i Borås, *Bergstrand* och andre vice talmannen *Olsson*, fru *Gärde Widemar* samt herr *Strandh*.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag kommer igen, men det var vissa yttranden av herr Larsson i Stockholm som föranledde mig att begära replik. Herr

Larsson sade i sitt inlägg, att man måste vara livsmedelskemist för att kunna bedöma skillnaden mellan de produkter som Lifaco tillverkar och andra produkter, för vilka det gällt en lägre skattesats. Det är riktigt att man i diskussionen om de olika burkarnas innehåll har visat fram två burkar, den ena från ett företag i Södermanland och den andra från Lifaco. Burken från Södermanland innehöll vanligt äppelmos. Den kemiska analysen visade äpplen, socker och vatten i lämpliga proportioner. Den kemiska analysen av Lifacos burk visade 50 procent vatten, 25 procent socker och 25 procent fruktslem, alltså där fanns inte frukt. Frukt beskattas enligt nr 310, under det att konfityrer, till vilka Lifacos produkter höra, beskattas enligt nr 298—302.

Herr Larsson i Stockholm bad sedan att jag skulle erkänna, att författningen är svårtolkad. Jag vill erinra om att det fanns tusen företag som tolkade den, och varför har icke Lifaco vänt sig till någon expert utan självt bedömt frågan?

Herr Larsson sade vidare att jag dragit in ovidkommande ting i den debatt som har förts om Lifaco, men det är så många förbiseenden som ha skett. När man har skildrat varuskatteförteckningen har man t. ex. på grund av ett förbiseende glömt ett kommatecken efter ordet konfityrer, och det har givit författningen en helt annan innebörd än den har. På det sättet har man laborerat på punkt efter punkt. Det är kanske fel av mig att framhålla alla de ting som tillsammans göra att jag med mycket stor skepsis ser på de uppgifter som komma från företaget.

Herr STAXÄNG (kort genmäle): Herr talman! Jag förmodar att herr Larsson sedan kommer att bemöta vad herr Lindholm yttrade, men en mycket kort replik skall jag ge till den sista upplysningen av herr Lindholm, beträffande kommatecknet. Jag förmodar att

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

domstolarna vid sin handläggning haft tillgång till fullständiga författningstexter och inte behövt basera sitt ställningstagande på det exemplar som herr Lindholm berättar om.

Herr LARSSON i Stockholm (kort genmäle): Herr talman! Jag befinner mig ännu en gång i det högst ovanliga och oväntade läget att behöva uppträda med sakkunniga omdömen om dessa preparat, för vilka, jag måste erkänna det, jag inte har någon särskild svaghet. Jag har i min hand en analys av Lifacos glaseringsgelé som visar att halten av fruktmassa mycket obetydligt skiljer sig från halten av fruktmassa i de olika sorters fruktmoser som säljas skattefritt.

För övrigt vill jag fråga herr Lindholm, varför alla dessa omständigheter, som ju varit framdragna, granskade och ventilerade i korsförhör inför domstolarna, fört dessa domstolar, som ju liksom regeringsrätten döma objektivt och efter bästa förstånd och samvete, till en uppfattning i sak som är rakt motsatt den herr Lindholm anser vara så självklar.

Jag vill i detta sammanhang replikera vad herr Lindholm sade om högsta domstolens utdömande av rättegångskostnaderna. Att däri skulle ligga en fingervisning om att högsta domstolen i sak intagit en annan ståndpunkt än hovrätten tror jag är en högst äventyrlig tolkning av högsta domstolens utslag och saknar varje grund. Företaget blev ålagt att ersätta rättegångskostnaderna emedan det hade instämt kronan inför orätt forum. Något annat befattade sig icke högsta domstolen med. Den elasticitet i läsandet av domar som herr Lindholm har presterat tror jag icke är tillräddlig.

Herr SEVERIN: Herr talman! Jag skall i likhet med herr Larsson i Stockholm visst inte insinuera att kontrollstyrelsen icke har handlat efter bästa för-

stånd och samvete när den fattat sina beslut, och jag kommer sålunda icke i mitt anförande att anklaga kontrollstyrelsen. Det framgår av behandlingen av denna sak att författningen har varit oerhört svårtolkad. Jag skall förbigå vad som här redan har erinrats om, nämligen att Stockholms rådhusrätt och Svea hovrätt, som ju inte kunna anses vara alldeles bortkomna i fråga om lagtolkning, ha funnit att varorna i fråga icke voro skattepliktiga. Jag skall hänvisa till kontrollstyrelsen själv.

Herr Lindholm säger nu beträffande Lifacos underlåtenhet att göra anmälan om sin tillverkning, att företaget inte anlitat några experter utan självt bedömt varan och funnit att den enligt författningen icke var skattepliktig. Herr Lindholm tillägger, att det hade varit mycket enkelt för Lifaco att vända sig till kontrollstyrelsen och genom den få besked om huruvida varorna voro skattepliktiga, men Lifaco vände sig ju faktiskt till kontrollstyrelsen senare i ett annat fall. Om det till äventyrs var kontrollstyrelsen som i stället av eget initiativ skickade två tjänstemän till företaget för att kontrollera dess produkter saknar relevans. Faktum är emellertid att två tjänstemän från kontrollstyrelsen besökte bolaget för att se på dess produkter och funno, att i varje fall en av dessa produkter var typiskt skattefri. Detta hindrade icke kontrollstyrelsen, såsom herr Lindberg påpekade, att fem veckor senare belägga den med skatt. Vad har man då för säkerhet för att firman skulle ha fått ett besked huruvida produkterna voro skattepliktiga eller icke, därest Lifaco vänt sig till kontrollstyrelsen i maj månad 1941 och kontrollstyrelsen hade sänt ett par tjänstemän för att, såsom senare skedde i oktober, å dragande kall och ämbetets vägnar kontrollera Lifacos produkter? Man kunde ju inte få något besked.

Det är just detta som man i allmänhet dess värre finner, nämligen att allt

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

vad varuskatt angår är svårtolkat. Detta framgår ju också med synnerlig klarhet av kontrollstyrelsens egen inlägga till högsta domstolen, där det bl. a. säges, »att genom ett kontrollstyrelsens eller regeringsrättens beslut aldrig kan vinnas ett rättskraftigt avgörande huruvida visst varuslag generellt är skattepliktigt eller icke. Beskattningsmyndigheten kan rättskraftigt avgöra att en skedd tillverkning av viss kvantitet av en vara föranleder skattskyldighet och kan såsom *domskäl* vid detta avgörande angiva att varan tillhör ett skattepliktigt varuslag.» Men »formellt», fortsätter kontrollstyrelsen, »föreligger intet hinder för regeringsrätten att förklara en viss skedd tillverkning skattefri, ehuru en tidigare tillverkning av samma vara belagts med skatt och vice versa». Nå, kontrollstyrelsen säger nu om detta, att »kritik kan givetvis riktas mot ett beskattningssystem, enligt vilket bindande besked icke kan på förhand erhållas huruvida visst förhållande kommer att medföra skattskyldighet eller icke».

Firman kan alltså icke erhålla besked på förhand huruvida visst förhållande kommer att medföra skattskyldighet eller inte. Den kan erhålla besked först i efterhand, och det är ju detta som konstituerar svårigheterna. Nu menar jag, att när man har en författning som erkänt är så svår att tillämpa, hade det varit billigt att förklara firman skattskyldig från den dag kontrollstyrelsens beslut fattades men icke retroaktivt från den 26 maj. När kontrollstyrelsens egna tjänstemän icke kunde anse att varan var skattepliktig, kan det då skäligen begäras att firman bort inse att så var förhållandet?

Till detta kommer ett ytterligare bevis för svårigheten att tolka författningen, vilket i mitt tycke är ett ytterligare skäl för riksdagen att biträda reservanternas förslag. Det är nämligen inte alla företag, som ha blivit behandlade på likartat sätt enligt denna

författning. Lifaco blev ålagt att erlagga skatt retroaktivt ifrån den 26 maj 1941, d. v. s. från dagen för förordningens ikraftträdande. Men det fanns andra företag, bland dem ett som heter Brunol och ett annat som tillverkar succat, vilkas varor förklarades skattepliktiga enligt samma författning. Men den fulla skatten utdömdes i detta fall att utgå först från och med den 1 januari 1942. Det är i varje fall för lekmannen ett mycket egendomligt förhållande, att en vara förklaras vara skattepliktig från dagen för ikraftträdandet av en författning, som trädde i kraft den 26 maj 1941, under det att en annan vara, som är skattepliktig enligt samma författning, blir skattepliktig först något halvår senare.

I ett fall handlade för övrigt kontrollstyrelsen i strid mot vad den själv säger, nämligen att den icke kan förklara en vara generellt skattepliktig, ty i ett av de nyss angivna fallen meddelade kontrollstyrelsen firman i fråga redan på hösten 1941, att firman hade att betala skatt för tillverkningen från den 1 januari 1942. Detta måste väl anses som ett slags generellt beslut beträffande beskattningen och strider mot vad man förut sagt, att man rättskraftigt kan förklara en vara skattepliktig först sedan tillverkningen är skedd och man har varan i sin hand.

På grund av det allmänna krav, som en lekman måste ställa på lagtillämpningen, att den skall ske med förnuft och billighet, kan man, tycker jag, inte komma till något annat resultat än att firman icke skulle ha ålagts skattskyldighet förrän från och med dagen för kontrollstyrelsens beslut. Hade så skett hade detta mål aldrig förevarit, ty då hade ju skatten betalats.

Över huvud taget har man ett intryck av att kontrollstyrelsen, sedan den nu en gång efter bästa förstånd och samvete har beslutat om skattskyldighet, har betraktat frågan som en prestigesak. Det kan den naturligtvis

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

i viss mån också vara. Det är givetvis försmädligt för en myndighet att erkänna sig ha begått ett fel, ehuru det naturligtvis inte är oförlåtligare av en myndighet att begå ett misstag än då andra människor göra det. Kontrollstyrelsen säger nämligen i sin inläga till högsta domstolen på tal om firmans underlåtenhet att pålägga sina varor den av riksdagen beslutade skatten, att det visserligen var meningen, att konsumenterna ytterst skulle betala denna skatt, men att det inte fanns någonting som hindrade bolaget att självt betala skatten. »Någon skyldighet att övervältra skattebördan på köparen föreligger icke», påpekar kontrollstyrelsen. Jag vet nu inte om det är riktigt — det fäster jag inte avseende vid i detta sammanhang — men jag måste ändå säga, att det är ett ganska billigt skäl att påpeka, att någon laglig skyldighet att övervältra skattebördan icke förelåg, då förutsättningarna för hela lagstiftningen voro, att skattebördan skulle övervältras på köparna.

Då jag läste detta dök osökt upp i mitt minne en episod ifrån min barnoms dagar. Det fanns i min hemstad en mycket energisk och företagsam toffelmakare, som vid sidan om sitt vanliga yrke också idkade så kallat sakförreri och därför på sin plåtskylt utåt gatan annonserade: »Aug. Håkansson. Toffelmakeri och advokatyr». När jag läste de av kontrollstyrelsen anförda skälen tyckte jag att detta var någonting som också kunde passa för kontrollstyrelsen, ty sådana skäl äro inte bäriga i en diskussion som denna. Här är det dock fråga om en rätt allvarlig sak så till vida, att det gäller alla människors lika behandling inför lagen. Jag är övertygad om att alla i detta fall icke ha blivit lika behandlade och att riksdagen mycket väl med erkännande av att den har antagit en svårtolkad författning kan söka gottgöra en skada, som har uppkommit genom

att författningen har varit så svår att tolka.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr HÄCKNER: Herr talman! Jag har fäst mig vid att utskottets ärade talesman här har kommit med en hel serie av misstänkliggöranden av Lifaco och dess ledning, misstänkliggöranden som enligt min mening hans värdighet och hans ställning som utskottets talesman borde ha förbjudit honom att komma med. Jag vill som hastigast erinra om att han bland annat — och i det fallet har han ju fått utskottsmajoriteten med sig — har kommit med det oriktiga uttalandet, att bolaget medvetet underlåtit göra i förordningen föreskriven anmälan. Jag skall senare komma tillbaka till denna sak.

Han har också åberopat att bolaget fick betala rättegångskostnaderna. Det har ju redan påpekats från annat håll, att det måste anses helt naturligt att bolaget måste betala rättegångskostnaderna, då högsta domstolen inte ansåg, att de allmänna domstolarna voro behöriga att pröva detta mål. Det ansågs nämligen att varuskattemål endast kunde prövas av administrativ domstol. Detta förhållande kan alltså inte på något sätt åberopas mot Lifaco och kan inte vara något skäl att misstänkliggöra detta företag.

Utskottets talesman har också haft den mindre goda smaken att tala om att en kompanjon till bolagets nuvarande direktör på sin tid hade gjort sig skyldig till vissa felaktiga förfaranden. Det var ju inte under den tid han var medarbetare hos Lifaco utan senare. Och när bolagets direktör gjort sig kvitt denne kompanjon och detta innan denne gjort sig skyldig till några sådana förfaranden, för vilka han sedan har anklagats, måste man väl säga,

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

att det inte finns något skäl att komma med en dylik ful insinuation. En sådan måste det ju vara; annars finns det väl ingen anledning att draga fram den mannen och hans förehavanden.

Herr Lindholm åberopade också, att Lifaco skulle föra dåliga varor, och det skulle man väl inte belöna genom att bevilja detta bolag ersättning. Jag får ju säga att detta också är ett sådant argument, som inte borde få förekomma här i riksdagen. Jag tror inte herr Lindholm är rätte mannen att komma med kvalitetsbedömningar. Det är för övrigt en sak, som inte på något sätt har den minsta sakliga betydelse för bedömandet av denna fråga utan bara är ägnad att förvrída hela diskussionen. Sådana försök borde enligt min mening inte förekomma från utskottets talesman.

Herr Lindholm har också berört, att Lifaco bland omkostnaderna har tagit upp en summa på 400 kronor för utgifter i samband med en interpellation i riksdagen 1945. Ja, det var naturligtvis på det sättet, att Lifaco i samband med interpellationen nödgades att göra vissa utredningar, som voro kostsamma och som ju uppenbarligen ha sammanhängt med hela det stora spörsmålet, om bolaget skulle få rätt till ersättning eller inte. Det är ju ingalunda ägnat att förvåna, anser jag, att kostnaderna för varje sådant arbete i rent sakligt utredande riktning tagas upp bland de allmänna omkostnaderna för utredning av hela denna svåra och omfattande sak.

Sedan har herr Lindholm inte heller dragit sig för att åberopa ett skatteärende, där direktören i bolaget ådömts böter. På den punkten har ju herr Lindholm redan blivit bemött, och jag vill därför inte gå in på denna fråga. Jag vill endast fästa uppmärksamheten på att även detta är ett ovidkommande argument, som inte är ägnat att ge utskottets ärade talesman anseende för att i detta fall ha presterat ett fullt korrekt uppträdande.

Det har alltså varit en hel serie av omständigheter, som utskottets ärade talesman har åberopat. Sammantaget får man ett beklämmande intryck av att han varit insinuant och uttalat sig kränkande mot bolagets direktör. Han har gjort det på grunder som inte äro hållbara. Han har delvis varit inne på saker, som redan varit föremål för behandling i domstolarna. Denna behandling har ju gått till förmån för Lifaco, om man bortser från rättegångskostnaderna. Men det var ju en särskild historia.

Men varför har herr Lindholm nu gjort detta? Varför har han inte dragit sig för att på detta sätt insinuera, att man har att göra med en mindervärdig person, som man inte skall kasta ut några goda pengar på efter dåliga? Ja, det är tydligen därför, såsom han också har framhållit, att han tycker, att det skulle vara bra felaktigt att man skulle ge rätt åt en företagsledare, som uppträtt på detta enligt vad herr Lindholm här sökt göra gällande egendomsliga sätt. Det är bra märkvärdigt att göra detta, säger han, och i stället döma de myndigheter och de tjänstemän, som haft att tillämpa riksdagens beslut. Han söker alltså att å ena sidan kasta fram bilden av de oförvitliga tjänstemännen och å andra sidan denne fifflare, som på alla möjliga sätt sökt lura myndigheterna. Det är ju en demagogisk bild som här har givits, en bild som jag tycker att riksdagen skulle hålla sig för god att på något sätt konfirmera såsom varande en riktig bild, på vilken man kan grunda det avgörande, som vi nu stå inför.

Jag skulle vidare vilja säga, att man kan inte med fog klandra bolaget för att det inte, innan det fattade ståndpunkt till om det var fråga om skattefria varor eller inte, inhämtade utlåtanden från sakkunniga. När dessa utlåtanden sedermera inhämtades, visade det sig ju att de gingo i en för Lifaco förmånlig riktning. Det framgick alltså,

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

att Lifaco hade bedömt saken på samma sätt som de sakkunniga, och då spelar det ingen roll om dessa sakkunniga hörts ifrån början eller på ett senare stadium.

Sedan skulle jag vilja peka på ytterligare en del uttalanden ifrån herr Lindholms sida, som inte äro så alldeles riktiga. Herr Lindholm har som jag tycker på ett litet försåtligt sätt betonat att rådhusrätten och hovrätten hade avgjort tvisten, huruvida de allmänna domstolarna voro behöriga att döma i denna angelägenhet eller inte. Ja, det är ju riktigt. Det gjorde de givetvis, men de gingo också in på en saklig prövning av frågan, och — det är väl det som är det väsentliga i detta sammanhang — denna sakliga prövning gick till förmån för Lifaco.

Sedan sade herr Lindholm också något annat, som var ägnat att väcka förvåning. Herr Lindholm har här sökt få fram, utan tillräcklig grund, att Lifacos ledning var i ond tro. För att över huvud taget våga sig på ett sådant påstående måste han ju också säga, att domstolarna visserligen frikände Lifacos ledning, men att det skulle vara så, att i en sådan process kan ju ingen dömas mot sitt nekande. Det var väl ungefär vad herr Lindholm menade. Detta uttalande är ju ägnat att inge förvåning, ty den som det minsta känner till processer — och det anser jag att jag gör, som har hållit på med sådana i 30 år — vet att det tvärtom är så, att om den tilltalades påståenden inte förtjäna avseende, så dömes han även om han påstår att han varit i aldrig så god tro. Herr Lindholm vänder alltså upp och ned på de faktiska förhållandena bara för att kunna motivera sin beskyllning att bolaget varit i ond tro.

Ja, sedan kom herr Lindholm med ytterligare ett sådant där argument, som inte heller hör till saken, nämligen att det är förfärligt stora summor Lifaco kostat på denna sak. Lifaco har haft dåliga rådgivare, säger herr Lindholm,

som inte ha avrått bolaget att besvära sig med denna sak, som skulle bli så kostsam. Det var ju en så tivelaktig sak. Ja, det är herr Lindholms uppfattning, och jag tvivlar inte ett ögonblick på att om bolagets ledning hade anlitat herr Lindholm som sakkunnig det nog hade fått ett mycket avstyrkande svar. Men man får inte förtänka bolaget, att det i stället vände sig till synnerligen framstående experter — jag kan tyvärr inte anse herr Lindholm som expert i detta avseende — och deras uttalande gick i en riktning som var förmånlig för Lifaco.

Vidare får man aldrig glömma, att börjar man med en sådan sak som denna vet man aldrig var det slutar. Det var inte så, att Lifaco från början kunde förutse, att det skulle komma att kosta 100 000 kronor. På intet sätt, men saken svällde ut undan för undan. Och när man givit sig in på en sådan stor sak, avbryter man inte gärna det hela och säger: Nej, vi sluta, det blir för kostsamt. Det kan man naturligtvis säga att bolaget skulle ha gjort, men det är dock mycket naturligt och förklarligt att man fortsatte, när man ansåg sig ha rätt. Och jag anser snarast att det förhållandet, att bolaget med sådan energi år efter år hävdade sin rätt, i viss mån får tolkas till dess förmån.

Jag skulle, herr talman, också vilja understryka att vad det här gäller är ju detta, huruvida det föreligger verkliga skäl för riksdagen att av hänsyn till billigheten ge bolaget den rimliga ersättning som saken påfordrar. Då är det att märka att herr Lindholms hela argumentering ju går ut på att visa, att bolaget icke ens haft mycket litet hållbara utan snarast inga skäl alls till förmån för sin ståndpunkt och ingalunda synnerliga skäl. Men man glömmar att tala om, att det redan har prövats att synnerliga skäl förelågo. Och då tycker jag att herr Lindholm överanstränger sig för att bevisa, att det knappast var några skäl alls. Jag instämmer alltså

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

med herr Yngve Larsson, när han säger, att när vi redan ha fått fastslaget att det finns synnerliga skäl att ge ersättning, böra vi ge den rimliga ersättning, som motsvarar hela det belopp, som bolaget har fått erlagga retroaktivt i skatt, och även skälig ersättning för dess kostnader i saken. Det är den rimliga slutsatsen såvitt jag förstår. Och hittills har inte något argument förebringats till stöd för påståendet, att det vore riktigt att endast ge det belopp, som svarar mot drygt tredjedelen av det skattebelopp, som bolaget har fått erlagga retroaktivt.

Ja, herr talman, jag skall nu inte ingå på några ytterligare detaljer utom på en enda punkt, som jag vill återvända till. Det är nämligen detta som jag förut nämnde, att utskottet i sitt utlåtande har sagt, att Lifacobolaget vid varuskatteförordningens tillkomst medvetet underlåtit att göra i förordningen föreskriven anmälan. Jag tycker, herr talman, att det är något ganska oerhört, att utskottsmajoriteten gör ett dylikt uttalande, ty det innebär en beskyllning emot Lifaco för att medvetet ha undandragit sig en lagfäst skyldighet. När det nu genom den bevisning, som redan har åberopats i dag, har gjorts fullt klart, att övervägande skäl tala för att bolaget var i god tro, då kan ju ändå inte gärna riksdagen godkänna en motivering av den innebörden, att bolaget *medvetet* skulle ha underlåtit att göra denna anmälan. Denna fula beskyllning gentemot bolaget får inte sväljas av riksdagen, ty då göra vi orätt.

Jag skulle, herr talman, vilja sluta med detta och med yrkande om bifall till reservationen.

Herr BRACONIER: Herr talman! Det är naturligt att man i en fråga som denna kan ha olika uppfattningar. Frågan är ytterligt komplicerad, och det är ingen som säger något om att utskottets talesman med all kraft för-

söker rättfärdiga sina teser, men vad man kan anmärka på äro de utfall av ovidkommande art, som han har gjort för att sätta ned Lifaco i andra avseenden. Jag vill slå fast som en princip, att det vid prövningen av en rättsfråga av denna art inte får vara avgörande vad vederbörande — i detta fall Lifacochefen — har gjort i det ena eller andra sammanhanget. Om han har blivit dömd i en skattefråga eller inte är fullkomligt ovidkommande för den sak vi nu ha att göra med.

Herr Lindholm säger att Lifaco har kastat ut mycket pengar för att få sin rätt. Herr Lindholm vet ju hur höga rättegångskostnaderna ha varit i England och hur labourpartiet med all kraft har verkat för att komma till rätta med detta missförhållande. Och hur är det inte i vårt eget land? Här kunna skattebetalare få vänta i årtal, kanske fem, sex eller sju år, innan de få klarlagt vem som har rätt. Man kan inte säga att ett bolag har dåliga rådgivare, därför att det har kastat ut pengar för att få sin rätt. Jag anser det inte förenligt med rättsstatens principer att resonera på det viset.

Det är möjligt att herr Lindholm har rätt i att Lifacochefen i andra sammanhang har gjort sig skyldig till oriktigt förfarande, något som gör att vi kanske bedöma detta fall med en viss olust och säga oss att vi äro för generösa, men det kan inte vara den grundläggande synpunkten i detta fall.

När två domstolar ha funnit att enligt deras tolkning av gällande principer bolaget icke kunde veta, att den ifrågavarande tillverkningen var skattepliktig, och när jurister, som ha varit av samma mening och som ha sökt förfäktat bolagets intressen, ha hävdat denna tolkning av författningen — en författning som kan vara så svår att tolka — kan man inte säga att dessa jurister därmed ha gjort sig skyldiga till dåligt omdöme.

Jag tror att det vore ytterligt farligt

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

för den svenska riksdagens anseende, om vi vid bedömandet av ett rättsfall av principiell innebörd — oberoende av vilken tolkning av författningen man biträder, och man kan mycket väl förstå den tolkning, som utskottsmajoriteten har kommit till i denna mycket komplicerade fråga — skulle draga in helt ovidkommande moment och draga fram att vederbörande har gjort sig skyldig till det ena eller det andra i andra sammanhang. Det vore felaktigt, ty vad vi skola bedöma här är en paragraf och ett rättsfall. När det råder en sådan oklarhet även hos framstående jurister, att man inte vet om bolaget är skattepliktigt eller inte, då skall man inte taga upp som exempel, att kanske tusen andra företag ha ansett sig vara skattepliktiga. Många jurister ha en annan uppfattning, och såvitt jag är väl underrättad har det även inom kontrollstyrelsen rått ganska delade meningar om detta. Jag menar att det är av största vikt att, innan riksdagen fattar beslut i denna fråga, klargöra för sig att utfall av personlig art vid bedömandet av en rättsfråga inte kunna vara en riktig grund för riksdagens ställningstagande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr PETERSSON i Dahl: Herr talman! När nu första kammaren har bifallit utskottets hemställan, torde det kanske vara tämligen onödigt att dra ut denna debatt längre, men jag har inom utskottet anslutit mig till utskottets uppfattning, och då kanske det inte kan vara ur vägen att jag här deklarerar min mening.

Utskottets talesman, herr Lindholm, har ju mycket utförligt motiverat utlåntandet, och jag har inte tänkt upprepa hans argument, men jag vill ändå tillägga några ord.

Riksdagen fattade sitt beslut om införande av varuskatt en söndag år 1941.

Då firman blev tillfrågad av sina agenter, hur förordningen skulle tolkas, kunde den inte ge svar direkt, men på tisdagen var man färdig med sin uppfattning, att man kunde bedöma saken själv. Herr Lindberg har ju också deklarerat, att firman var så säker på att den kunde tolka denna bestämmelse riktigt, att den inte behövde fråga någon annan. Jag förstår inte då, varför de herrar, som förfäktat reservanternas mening, behöva göra sig så stor möda med att tala om att frågan var så svårbedömd. Det ha herr Staxäng, herr Larsson i Stockholm, herr Häckner och nu sist herr Braconier lagt ned stor möda på att göra. Är firman så säker på att den kan tolka lagen riktigt, då är saken tämligen enkel, och då behöver man inte försöka vända upp och ned på allting för att tala om hur besvärlig lagen är att tolka.

Nu är det ju ungefär tusen företag, som ha varit i liknande ställning. Av dessa ha 17 anfört besvär, men 999 ha frågat sig för, hur lagen skulle tolkas, och sedan betalat skatten. Då skall riksdagen vara färdig att säga att Lifacos ledning har handlat i god tro. Vi kunna vara fullt säkra på att företaget har handlat i god tro, mena reservanterna; det är endast detta skäl som skall gälla, ty som herr Lindholm har sagt råder det ingen oenighet om att varorna skola skattläggas. Det har erkänts av reservanterna både i utskottet och här i kammaren.

Nu säga reservanternas talesmän att man inte skall draga in det argumentet, att det har varit en interpellation i första kammaren, som har kostat 400 kronor. Man skall inte heller nämna att vederbörande har haft ett annat skattemål, där han har blivit fälld. Det framhålls från visst håll hur mindervärdigt det är att draga in detta i en debatt. Nu kan det väl inte hjälpas, herr talman, att sådana argument måste dragas fram, när man skall bedöma om vederbörande har handlat i god tro. Man

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

måste vid bedömningen taga hänsyn till de omständigheter, som tala för att vederbörande inte har varit i god tro. Det kan inte hjälpas att man vid bedömningen måste lita på detta och att man måste taga hänsyn till en del märkvärdiga, måhända ovidkommande argument.

Det är nog riktigt som herr Lindholm säger, att man, när man läser handlingarna i målet punkt för punkt, blir alltmör betänksam och frågar sig, om företaget verkligen har ansett skattepliktighetsfrågan vara så förfärligt klar.

Flera talare ha med en mängd instämmanden varit färdiga att hellre fria än fälla under motiveringen att mannen har varit i god tro. Men om riksdagen fattar beslut om återbäring, blir inte då konsekvensen den, att andra företag, som äro i samma läge och ha betalat samma skatt, ha samma rätt att komma och säga att de också skola ha återbäring?

En fråga till: Skall riksdagen sätta sig över skatteförordningar och tolkningen av dessa? När händer det att en skattebetalare är fullt nöjd med sin skatt? Är det inte så, att alla i olika lägen och ställningar gärna vilja komma ifrån att betala skatt, om det finns möjligheter därtill? Det är nog inte något ovanligt, att vederbörande försöka åberopa alla möjliga skäl för att betala mindre skatt. Och så skall riksdagen nu vara färdig att inte klandra, utan ta för gott detta att skatten inte skall betalas.

Det säges här, att Kungl. Maj:t redan har slagit in på återbäringsvägen genom att återbetala 35 000 kronor. Ja, personligen är jag mycket tveksam om huruvida det fanns skäl för detta, det måste jag erkänna.

Herr Larsson i Stockholm upprepar att Kungl. Maj:t har rätt att, där synnerliga skäl därtill äro, återbetala varuskatt. Och så frågar han: Var börja och sluta dessa skäl? Ja, det kan man också fråga. Jag tror att det är mycket svårbedömbart och att man därför inte

skall ge sig in på att tolka bestämmelserna så, att en del skola få betala skatt och en del inte.

Reservanterna påpeka att två underätter ha fällt sin dom och sagt att firman skall gå fri. Det var Stockholms rådhusrätt och Svea hovrätt. Men så kommer högsta domstolen och säger att dessa domstolar egentligen inte skulle handlägga målet, och när högsta domstolen i sitt domslut fastställer att firman skall betala rättegångskostnaderna, är väl i alla fall detta i viss mån ett ställningstagande. Och regeringsrätten kunna vi väl inte sätta oss över.

Här vill man förklara att vederbörande har handlat i god tro. Jag vill emellertid inte sätta mitt namn under ett intyg att han säkert har gjort detta, ty för att intyga en sådan sak måste man vara fullt säker på den.

Vidare vill man att vi skola sätta oss över regeringsrätten och fälla en annan dom. Kunna vi göra detta i riksdagen, och kunna vi, herr talman, gå in för en helt och hållet ny tillämpning av skattelagarna? Jag kan för min del inte komma till något annat omdöme än att jag måste rösta med utskottet, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Stockholm (kort genmäle): Herr talman! Jag vill endast till herr Pettersson i Dahl framställa den enda frågan: Om vederbörande icke har varit i god tro, hur kunde Kungl. Maj:t då finna att synnerliga skäl förelågo för restitution?

Herr LINDBERG: Herr talman! Det är yttranden i ett par repliker av herr Lindholm, som ha föranlett mig att begära ordet på nytt.

Innan jag övergår till motreplik skulle jag emellertid vilja säga ett par andra saker, som jag anser böra vinna beaktande när man nu om en stund går att avgöra detta ärende.

Det måste väl vara så här i landet,

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

att det inte är efter en persons ekonomiska ställning eller efter hans göranden och låtanden i övrigt i samhället, som vi bedöma huruvida han skall behandlas rätt, utan enbart efter de lagar och författningar vi ha att gå efter. Om vi få tro de anföranden, som ha hållits till försvar för utskottets betänkande, skulle man nu vara i färd med att inaugurerera en annan princip rörande rättstillämpningen i vårt samhälle, och jag har i mitt första anförande framhållit, att det ur samhällssynpunkt vore ganska olyckligt om man skulle låna sig till någonting sådant.

Vidare är det väl så — trots herr Peterssons i Dahl senaste yttrande — att det inte var firma Lifaco, som enligt författningen var den skattskyldige, utan det var den allmänhet, vilken köpte Lifacos produkter, som skulle betala skatten. Om man nu inte har denna skillnad klar för sig bör man väl ändå rannsaka sig själv och fråga sig, om inte utskottet här pläderar för en hårdare beskattning av allmänheten än den som rätteligen borde förekomma i detta sammanhang.

Att sedan Lifaco, därför att bolaget icke har uppburit denna skatt och därför att bolaget enligt författningen kan bli skattskyldigt, självt kan få betala skatten retroaktivt är ju en helt annan sak. Det skulle bolaget dömas till därför att bolaget hade tredskats att inte uppbära skatten. Men firma Lifaco har icke tredskats med uppbärande av skatten. Den har helt enkelt bedömt frågan på det sättet, att varorna icke skulle vara skattelagda. Och efter den dag, då kontrollstyrelsen fattade sitt beslut om att varorna skulle vara skattelagda, har firma Lifaco, såväl som alla andra firmor, lojalt böjt sig för detta beslut och även inlevererat till statsverket mellan 500 000 och 600 000 kronor i skattemedel för sådana produkter. Det är allmänheten, som har fått betala dessa pengar, och Lifaco har bara tjänstgjort som mel-

lanled och inlevererat beloppen till kontrollstyrelsen.

Jag tycker att dessa saker ändå borde ha en viss betydelse i detta sammanhang, och det finns ingen, såvitt jag vet och såvitt jag har hört, som har vänt sig emot att firman Lifaco efter den 22 november 1941 skulle uppbära skatt från sina kunder och erlagga denna till statsverket. Det finns ingen som har gjort någon invändning på den punkten, utan invändningen har riktats mot det retroaktiva skatteåläggande, som är gjort av kontrollstyrelsen. Det är på den punkten orättvisan har uppstått.

Så vill jag övergå till herr Lindholms påståenden. Han har i sina repliker sagt, att det inte är synd om denna firma, eftersom den har förtjänat så förskräckligt mycket pengar o. s. v. Det kan hända att den har gjort det, men är det något fel av en firma att den förtjänar pengar? Skall den bestraffas extra för att den har gjort det? Denna firma såväl som andra har skyldighet att erlagga skatt för de inkomster den har. Om Lifaco hade brustit på den punkten, hade väl våra skattemyndigheter förstått att hålla firman till rättvisa i detta hänseende. Att firman har förtjänat mycket pengar är således inte något fel, och jag vet inte vad den saken över huvud taget kan ha med detta ärendet att skaffa.

Som ett bevis för att firman har det så förfärligt gott ställt anför herr Lindholm, att kostnaderna för att vinna rättvisa i detta ärende ha uppgått till cirka 100 000 kronor. Ja, det finns många i detta samhälle, som ha kostat på sig det beloppet och mer till för att skaffa sig rättvisa, och man har väl inte någon som helst anledning att lasta någon för att han försöker skaffa sig en rättvisa, som det i vissa fall kan vara svårt att erhålla.

Herr Lindholm påpekar, att bolaget som en delpost i dessa 100 000 kronor i sina räkenskaper har tagit upp ett be-

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

lopp av 400 kronor för en interpellation i riksdagen. Skulle detta, herr Lindholm, vara någon insinuation om att professor Herlitz skulle ha tagit 400 kronor för att han interPELLERADE, eller är det en insinuation om att firman för att skaffa fram material, som skulle kunna ligga till grund för denna interpellation, hade betalat ett belopp på 400 kronor? Jag vet inte vad detta heller kan ha med själva sakfrågan att göra.

Om man nu, på grund av att denna fråga har blivit en prestigefråga, envist håller fast vid att icke se rättvisan i själva problemet, så är det ju meningslöst över huvud taget att argumentera om dessa saker, och det är meningslöst att argumentera när motargumenten i de flesta fallen bli sådana, som icke ha med själva ärendet att göra.

Jag vill sluta med att ta upp ännu en sak, nämligen den dom som drabbade direktör Eichenberg för felaktig deklaration. Vad har nu denna dom med här förevarande ärende att göra? Menar man från utskottsmajoritetens sida, att de utdömda 1 000 kronorna icke voro tillräckliga som straff för den felaktiga deklarationen och att vederbörande därför skall betala ytterligare 40 000 à 50 000 kronor för samma förseelse samt att man skall ta ut beloppet på annan väg och vid sidan om det vanliga rättsförfarandet?

Jag ställer den frågan. Jag vet att den i och för sig är orimlig, men det är lika orimligt att i här debatterade ärende dra fram domen om de 1 000 kronorna i böter för felaktig deklaration. Den saken är nämligen ett helt annat ärende. Det är att märka, att den fråga vi i dag behandla icke gäller direktör Eichenberg personligen utan bolaget Lifaco, och såvitt jag vet är firman juridisk person och som sådan ansvarig för att bolaget icke uppburit den skatt, som det enligt kontrollstyrelsens och herr Lindholms säkra omdömen och tolkningar av författningen borde ha åvilat firman att uppbära.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr PETTERSSON i Dahl (kort genmäle): Herr talman! Herr Larsson i Stockholm frågade mig hur Kungl. Maj:t kunde bedöma, att det förelåg synnerliga skäl för att återbära 35 000 kronor i erlagd skatt. Men, herr Larsson i Stockholm, det tillkommer inte mig att svara för Kungl. Maj:ts ståndpunkt eller att förklara hur Kungl. Maj:t har bedömt denna fråga.

Jag skulle i stället vilja returnera frågan till herr Larsson i Stockholm och säga: Hur kan herr Larsson i Stockholm med sitt rättspatos här förfäkta Lifacos intressen utan att ta med alla bolagets utlägg? Är det ena utlägget rätt, så är väl det andra också rätt, och då bör väl Lifaco ersättas för alla sina omkostnader.

Sedan vill jag tillägga, att för mig är denna fråga inte någon prestigesak, utan jag har bara försökt att bedöma den så riktigt jag kunnat och så rättvist som möjligt. Herr Lindberg sade här, att Lifaco har betalat in mellan 500 000 och 600 000 kronor i skatt och att det givetvis är allmänheten som får betala detta samt att en firma naturligtvis inte skall bestraffas för att den eventuellt har tjänat pengar. Nej, detta är självklart. Det anse inte vi i utskottsmajoriteten heller. Men den ene skall heller inte komma billigare undan än den andre. Det finns nog fler firmor än Lifaco här i landet, som ha tjänat pengar, en del mera och en del mindre, men om de ha varit lojala och erlagt sin tribut till skattekontoret, så måste också Lifaco göra detta.

Herr HÄCKNER (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av vad herr Pettersson i Dahl här anfört vill jag framhålla, att det ju är ganska märkligt att hela den argumentering, som utskot-

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

tet bygger på, i själva verket utgör en desavuering av regeringen, vilken har funnit att det har förelagat synnerliga skäl för återbäring. Nu säger emellertid herr Pettersson i Dahl, att han inte alls tycker att några sådana skäl ha förelagat. Herr Pettersson i Dahl tycker tvärtom, nämligen att man med ganska stor säkerhet kan säga, att företaget har handlat i *ond* tro. Att på detta sätt totalt negligera regeringens avgörande av denna centrala fråga tycker jag är förvånande.

Den motivering, som herr Pettersson i Dahl i det sammanhanget kom med, är inte heller mera hållbar än herr Lindholms. Herr Pettersson i Dahl återkom till talet om rättegångskostnaderna och sade, att när högsta domstolen ålagt Lifaco att betala rättegångskostnaderna, så är det ändå ett avgörande. Ja, det är det i behörighetsfrågan, men inte i sakfrågan. Det talade dock inte herr Pettersson i Dahl om. Han sammanblandade behörighetsfrågan med sakfrågan. Det var det enda sätt, på vilket han kunde göra sin argumentering trovärdig. Man måste fråga sig: Om grunden är så felaktig, äro inte då också slutsatserna felaktiga?

Herr Pettersson i Dahl sade vidare, att vi icke få sätta oss över regeringsrättens dom, men ingen här i kammaren har väl sagt att vi skola göra detta. Tvärtom ha vi sagt ifrån, att vi skola respektera denna dom, men då vi ha grundad anledning att utgå ifrån att Lifaco här har handlat i god tro, anse vi synnerliga skäl föreligga för att bolaget skall erhålla ersättning för den retroaktiva skatt, som bolaget har betalat in utan att i någon nämnvärd omfattning få igen utläggningen av sina kunder.

Sedan vill jag sluta med att ännu en gång understryka, att det är fullständigt felaktigt av utskottet att säga, att bolaget medvetet har underlåtit att göra i förordningen föreskriven anmälan. Det är något oerhört att göra ett sådant uttalande, sedan domstolarna ha prövat

frågan och sedan de domstolar som ha ingått i sakfrågan ansett att bolaget icke har handlat i ond tro. Det är ganska förmätet att på detta sätt desavuera först regeringen och sedan underdomstolarna. Det är nämligen vad som har skett, och det är det som kommer att ske, om utskottets hemställan och dess motivering godkänns.

Herr SEVERIN (kort genmäle): Herr talman! Jag instämmer helt och fullt med herr Pettersson i Dahl, när han säger att den ene icke skall komma undan billigare än den andre, d. v. s. att alla skola behandlas lika inför lagen. Men hur kan det då komma sig att vid tillämpningen av här ifrågavarande författning av tre skattepliktiga firmor den ena ålades att erlagga retroaktiv skatt från den 26 maj 1941, den andra ålades skatt från den 1 januari 1942 — alltså inte från den 26 maj 1941, då författningen trädde i kraft — och att slutligen den tredje firman redan på hösten 1941 fick meddelande om att den från den 1 januari 1942 skulle vara skyldig att betala skatt enligt varuskatteförordningen? Är detta att förhindra att den ene kommer billigare undan än den andre? Är det att behandla alla lika inför lagen?

Herr LARSSON i Stockholm (kort genmäle): Herr talman! Herr Pettersson i Dahl tror inte att företaget Lifaco i detta fall har handlat i god tro. Följaktligen räknar han med att det från bolagets sida har förekommit »siffel», d. v. s. medvetet försök att undandra sig skyldigheten att vara uppbördsmyndighet för varuskatten. Min fråga lydte därför så här: Hur kan herr Pettersson i Dahl med en sådan uppfattning förena den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t 1945 intog, nämligen att synnerliga skäl förelågo för en restitution av en del av skatten?

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

På den frågan har herr Pettersson i Dahl, såvitt jag har uppfattat, icke kunnat lämna något svar.

Herr PETERSSON i Dahl (kort genmäle): Herr talman! Jag vill svara herr Larsson i Stockholm och herr Häckner likadant: Det tillkommer inte mig att förklara på vilka grunder regeringen tagit sin ställning. Jag utgår ifrån att Kungl. Maj:t har haft synnerliga skäl för sitt ställningstagande, men dessa skäl tillkommer det som sagt inte mig att döma om.

Sedan har det här påståtts, att jag icke har haft något annat argument att komma med än de olika rättsinstansernas skiljaktiga ståndpunktstaganden och att jag har negligerat rådhusrättens och hovrättens domar. Det har jag inte alls gjort. Jag har endast anfört att högsta domstolen har sagt, att det icke tillkommer dem att döma och att underinstansernas domar sålunda äro undanröjda. Sedan har regeringsrätten fällt sin dom, och över regeringsrätten vill jag inte sätta mig till doms.

Sedan vet jag att rättsinstanserna många gånger kunna komma till helt skilda domslut, men de döma i alla fall efter svensk lag. Vår svenska lag är så beskaffad. Underrätt, mellaninstans och högsta domstolen kunna döma högst olika, men det måste väl ändå alltid vara den högsta instansens dom som gäller, eftersom det är den som blir verkställd, och det är ju den domen vi här diskutera.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Jag har instämt med herr Staxäng och hade tänkt nöja mig med det, men såsom debatten kommit att föras särskilt från avdelningsordförandens sida kan jag inte underlåta att också göra några allmänna kommentarer.

Herr Lindholm började sitt första anförande med att säga, att de enligt hans mening många missuppfattningarna i denna fråga skulle ha berott på att vä-

sentliga fakta skulle ha undanhållits t. ex. i pressdiskussionen. Jag undrar emellertid, om det inte är just den anmärkningen, som kan riktas mot utskottet självt. Herr Lindholm har byggt — om det är å hela utskottets vägnar eller bara å egna, vet jag inte — sin argumentering huvudsakligen därpå, att man skulle ha anledning att tro, att vederbörande i Lifaco skulle ha gjort sig skyldig till det brottet, att han avsiktligt underlåtit att ställa sig anmälningskyldigheten till efterrättelse. I den delen är ju, som herr Staxäng framhållit, vederbörande i en särskild process frikänd två gånger av domstolarna, av underrätten och mellaninstansen, och det är väl för riksdagen avgörande. Detta har utskottet emellertid förtigit. Vi kunna väl inte kvälja dom genom att föra en process, så att säga, mot domstolarna på den linje, som herr Lindholm här för, med det lilla material vi ha till förfogande.

Ett annat moment, som herr Lindholm fäst mycket stort avseende vid, var att man skulle ha överdrivit talet om oklarhet i författningen. Han har också velat göra gällande, att vi alla liksom diskvalificerat oss själva att tala i denna sak genom att vi varit med om denna lagstiftning för ungefär tio år sedan. Det senare resonemanget är ju uppenbart orimligt, om man vet, hur lagstiftning går till. Det är på sin höjd vederbörande utskottsledamöter, som i denna detaljfråga kunna ha något reellt ansvar. Men kvar står ju i alla fall — vilken uppfattning man än må ha — att även i denna del är vederbörande frikänd av underrätt och mellaninstans. Och den som läser det utlåtande, som kronans ombud avgivit och som är fogat till detta betänkande, kan väl i varje fall aldrig få det intrycket, att frågan om hur dessa varor skola rubriceras är klar. Tvärtom möter man där en diskussion sida upp och sida ned, hur dessa regler skola tolkas.

Sedan har herr Lindholm i sin argu-

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

mentering sagt, att det finns vissa ytterligare motiv, som tala emot firman eller rättare sagt personen i fråga. Det skulle vara den omständigheten, att man här i Sverige inte dömer någon mot hans nekande. Var finns den regeln inskriven? Det är domstolarnas sak att pröva, huruvida nekandet har någon grund eller inte. Många gånger har en dom fällts emot svarandens nekande.

Vad herr Lindholm sagt om rättegångskostnaderna har ju herr Yngve Larsson redan berört; han har evident påvisat, att detta spörsmål inte har någon som helst relevans i detta fall.

Ävenså ha herr Lindholm och slutligen också herr Pettersson i Dahl talat mycket om de tusen lojala företagen och denna enda illojala firma. Men problemet är ju, om de varor, som just Lifaco producerar och som inga andra egentligen producera därför att de utgöra en specialitet, äro skattepliktiga eller inte. Det är det problemet, som är avgörande, och vi ha här endast att ta hänsyn till dels Lifacos syn på saken och dels hur domstolarna reagerat härvidlag.

Vidare har hela diskussionen — och det var närmast det, som föranledde mig att begära ordet — enligt min mening förts på ett orimligt sätt så till vida, att det blivit en diskussion, inte om det rättsligt berättigade eller skäliga i sakfrågan utan om varornas kvalitet och direktörens personliga moral och kvalitet. Därmed har man fört debatten på sidan om sakfrågan. Jag skulle vilja ställa den frågan till utskottsavdelningsordföranden, om hela avdelningen står bakom honom i denna hans argumentering eller om det bara är ordföranden, som har liksom smyckat ut sin argumentering med dessa personliga insinuationer i anförande efter anförande. Det kan hända — jag har intet material för att kunna bedöma det — att det kan ligga något i de anmärkningar herr Lindholm har gjort, men i så fall skulle enligt min mening detta material

ha intagits i utskottets utlåtande, ty annars kan ju motparten inte svara. Hur skall parten kunna ha möjlighet att svara, när anmärkningarna framställas först i dag i kammaren? Den angräpn är ju ställd rättslös mot den auktoritet, som en utskottsavdelnings ordförande har, särskilt som denne dessutom är skyddad av den parlamentariska immuniteten. Jag vill verkligen varna kammaren för att gå in för sådana metoder. Kammaren har att bedöma en billighetsfråga och skall enligt min mening med samma oväld som en domstol låta varje sak vara en sak för sig.

Vad beträffar anmärkningen om de 400 kronorna, som skulle ha lämnats som betalning för en interpellation, får jag i sanning säga, att jag inte förstår vad som kan vara anmärkningsvärt härvidlag. Vad ha vi här att göra med? Jo, en flykting, som etablerat sig i Sverige och som söker sin rätt och blivit desperat, därför att han anser sig förföljd av myndigheterna och inte anser sig ha fått samma rätt som andra personer. Han vänder sig till en jurist för att få hjälp med detta, precis som partierna kunna vända sig till sakkunniga eller ledamöter av kammaren då och då vända sig till organisationssekreterare för att få hjälp. Vad är det för brott som begåtts, om en person i detta utsatta läge betalar en advokat för att få hjälp? Är det någon, som anser — det kan inte heller herr Lindholm göra — att det skulle ligga något otillbörligt i detta? Dessutom ledde ju denna interpellation till en ny lagstiftning. Det visar väl enligt min mening, att det fanns skäl för vederbörande att hävda sin rätt.

Likaså vill jag påtala att herr Lindberg nu senast och andra talare tidigare i detta sammanhang dragit fram de böter, till vilka vederbörande dömts med anledning av oaktsamhet vid självdeklaration. Vi ha infört en sekretesslagstiftning i vårt land, som är byggd på den humanitära grundsatsen, att man inte skall publicera uppgifter om straff,

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

efter det att vederbörande har sonat sin förseelse eller sitt brott genom böter eller fängelse. Skall då utskottsavdelningens ordförande liksom inaugureras en ny princip genom att i en sak, som inte alls beröres därav, draga in fakta av detta slag, som i så hög grad stå i strid mot de principer, som ligga till grund för skyddet i tryckfrihetsförordningen av den enskildes väl? Jag måste säga, att jag inte förstår till vilka konsekvenser det skulle föra, om vi, när ärenden skola behandlas, skulle söka efter varandras eller andras förflutna långt tillbaka eller nära i tiden och ta upp ting, som alls inte ha med den ifrågakvarande saken att skaffa.

Herr talman! Härmed har jag framfört de reflexioner, som jag inte kunnat hålla inne med efter den hittills förda debatten. För mig står saken så — det ha många här utvecklat tidigare — att här gäller det för riksdagen att upprätthålla principen om likhet inför lagen. Skattelagstiftningen får inte leda till obilliga resultat, och skulle det visa sig, att den i individuella fall leder till uppenbar obillighet, bör riksdagen ändra detta. Riksdagen bör vara mån om att inte den minsta oförrätt tillskyndas den enskilde. Riksdagen får inte slå sig till ro med att den beskattade trots allt har halsen över vattnet. Riksdagen skall också enligt min mening, när den behandlar sådana ting, inte känna sig som kronans part eller ombud för kronan. Den skall naturligtvis inte heller känna sig som ombud för den enskilde mot kronan. Riksdagen har att objektivt bilda sig en uppfattning, och det kan man omöjligt göra på basis av den framställning, som herr Lindholm lämnade.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru WOHLIN: Herr talman! Den som följt diskussionen här i riksdagen i dag måste i alla fall ha blivit på det klara med en sak, nämligen att saken är svårbedömd och att man kan anlägga många

olika synpunkter på den ävensom att lagbestämmelserna enligt mångas åsikt äro dunkla. När det är en sådan tvist mellan en enskild medborgare och staten, synes det mig angeläget, att man ger den enskilde rätt och upprättelse så långt möjligt och hellre friar än faller. Man behöver inte känna till vare sig vederbörandes personlighet eller sammansättningen av alla geléer och fruktmoser för att säga detta. Det är viktigt, att staten inte i människornas medvetande framstår som en buse, som bara är till för att pressa av folk pengar. Staten måste framför allt betraktas som en över alla misstankar och all subjektivitet upphöjd vårdare av lag och rätt och oväld. Just därför att staten är så stor och mäktig i förhållande till den enskilde, bör den vara försiktig, när den brukar denna makt. Det kan vara svårt att formulera lagar, tulltaxor och skatteförordningar så, att entydig klarhet vinnes, samt att riktigt tillämpa alla dylika bestämmelser. Men dessa svårigheter böra inte få gå ut över den enskilde utan böra göra det desto angelägnare, att tolerans visas mot den enskilde. Om staten eller någon myndighet har begått något misstag, måste den vara mera angelägen än andra att erkänna det oförbehållsamt och att snabbt och generöst gottgöra.

Detta är en fråga över partierna. Men i en tid, då staten ständigt erhåller ökad makt och byråkratien och förvaltningsapparaten breder ut sig, är det ett livsintresse såväl för de partier, som icke vilja, att staten skall öka sin makt, som särskilt för dem, som vilja ge staten mera makt, att inte denna statens makt missbrukas, att ingen kan misstänka staten och myndigheterna för godtycke. De som direkt arbeta för att öka statens makt och koncentrera än mera inflytande hos myndigheterna, borde alldeles särskilt vinnlägga sig om att visa finkänslig hänsyn och största tänkbara respekt för den enskildes intressen. Jag skulle därför önska, att statsmakterna i

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

allmänhet och kammaren i detta speciella fall ville visa största möjliga generositet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Det är åtskilliga talare, som riktat mycket kraftiga anmärkningar mot mitt sätt att argumentera i denna fråga, och det är klart, att om man ser på spörsmålet på det sätt, som dessa talare gjort, finns det all anledning till kritik emot mitt sätt att uppträda i denna talarstol. De förutsätta nämligen, att det bara är den ena sidans synpunkter, som skola föras fram i debatten, när riksdagen skall ta ställning till detta spörsmål.

Vad har jag gjort i denna debatt? Jo, jag har pekat på alla de ting, som motparten har uraktlåtit att omnämna, de ting, som ge bilden ett helt annat utseende än den får, därest de äro bortopererade.

När man här diskuterar, huruvida skatteplikt föreligger i detta fall, så är att märka, att det i alla fall förhåller sig så, att statsutskottet tycks vara enigt om att skatteplikt föreligger. En hel rad andra talare ha också betygat, att i detta fall föreligger skatteplikt i fråga om dessa varor. Man har vidare accepterat, att huvuddelen av skattebetalarna ha betalt skatten, att det egentligen bara är ett företag, som det varit bråk med. Men sedan knäsatte man en princip, som enligt mitt sätt att se är ganska underlig, nämligen principen om att en person kan själv, även om han inte behärskar svensk skatteförfattning, bedöma, huruvida en vara är skattepliktig eller inte. Och sedan skola myndigheterna handla med utgångspunkt ifrån den personens bedömning och icke med utgångspunkt ifrån tillämpad praxis och gällande författningar, ty det är ju ytterst därom, som striden stått,

mina damer och herrar! Det är frågan om huruvida författningen skall tillämpas eller icke, huruvida man skall anta en författning och sedan låta den enskilde medborgaren själv bedöma, huruvida författningen är tillämplig på honom eller icke. Skulle han i så fall anse, att den icke är tillämplig på honom, så skola vi böja oss för denna mening och acceptera den! Det är det verkliga innehållet i den argumentering, som anförts för reservationen i dag. På den punkten kan jag icke godta de argument som anförts.

Vidare har det riktats en hel del kritik emot att jag anförde vissa exempel. Herr Håstad var särskilt indignerad, såvitt jag kunde förstå honom rätt på tonfallet, över att jag pekat på vissa ting. Vad har jag då gjort för brottslig handling? Jo, jag har begått det brottet, att jag har sammanställt en serie handlingar från företagets eller företagschefens sida för att få en bild av hur han i allmänhet handlar. Av dessa handlingar har jag i någon mån influerats vid min bedömning av huruvida det var enbart brist på kännedom om författningens innebörd eller om det var ett försök att ta en chans, som låg i botten, när ställningstagandet gjordes.

Det är dock ganska märkligt, att ingen av reservationens talesmän har begärt, att detta företag skulle söka kontakt med någon, som var sakkunnig i skattefrågor. Herr Severin har visserligen i ett anförande sagt, att firman i annat sammanhang sökt kontakt med kontrollstyrelsen utan att få ett sådant råd, som den eftersträfvade. Då gällde emellertid förfrågan ett teoretiskt fall. Det var alltså inte fråga om ett praktiskt ställningstagande. Kontrollstyrelsen vägrade då att i förskott binda sig för en ståndpunkt i en fråga, varom den inte kände alla detaljerna.

Men det som diskuteras i dag, mina

Motion om återbäring till Lifaco AB av erlagd varuskatt.

damer och herrar, är den varuskatt, som beslutats av riksdagen, och tillämpningen av den författning, som då gällde. Det är på den punkten som jag anser, att de argument som anförts icke äro tillräckligt goda, och därför vidhåller jag också, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr HÄCKNER: Herr talman! Utskottets talesman har här sökt motivera sina insinuationer emot Lifacos direktör med att en enskild man här framfört sina synpunkter, och då bör man också omnämna de synpunkter som tala emot. Herr Lindholm glömmer emellertid alldeles att omtala, att de synpunkter han drager fram äro för saken ovidkommande, att det gäller att bedöma just denna fråga och inte något annat, vad man än anser om honom personligen. Herr Lindholm glömmer också att tala om att de domstolar, som ingått i sakprövning, nämligen rådhusrätten och hovrätten, ha utgått från att det förelåg god tro, och han glömmer att tala om att hovrättens avgörande i straffrörelsen har vunnit laga kraft. Det spelar ingen roll för herr Lindholm, det finner han tydligen fullständigt ovidkommande.

Det är mot detta att komma med en serie insinuationer, som jag måste vända mig. Det är inte riksdagen värdigt att grunda sitt avgörande på så svaga skäl. Det skulle föra oss betänkligt i utförsbacken, om vi skulle godta sådana metoder. Det är märkligt — jag vill understryka det ännu en gång — att herr Lindholm nu sökt göra gällande, att bolaget försökt ta en chans och att det var i ond tro. Han gör detta fullständigt ogenerat, fastän domstolarna fällt sitt avgörande och regeringen sagt, att det förelåg synnerliga skäl. Det spelar ingen roll för herr Lindholm. Han kommer med in-

sinuationer och anser, att de skola överväga sakskalet. Det är det, herr talman, som jag vänder mig emot.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Mannerskantz m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lindberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 202, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Mannerskantz m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 106 ja och 94 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om ändrad förläggning av arméns jägarskola jämte i ämnet väckt motion.

Utskottets hemställan bifölls.

Marinen: Fartygsbyggnader.

§ 13.

Materielbeställningar för försvaret.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa materielbeställningar för försvaret jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 2.***Marinen: Fartygsbyggnader.**

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NYBERG: Herr talman! Såsom framgår av detta utskottsutlåtande har jag jämte en kamrat i kammaren, nämligen herr Bergstrand, väckt en motion beträffande flottans nybyggnadsprogram. I den motionen yrkas i första punkten, att riksdagen skall hemställa till regeringen att vid början av 1952 års riksdag framlägga förslag om nybyggnadsplan för flottan. Det är naturligtvis med stor tillfredsställelse, som jag konstaterar, att statsutskottet tagit hänsyn till detta yrkande. Utskottet föreslår ju, att riksdagen skall avlåta en skrivelse till regeringen i anledning bl. a. av denna motion. Jag vill uttala ett tack till statsutskottet för dess välvilliga behandling av motionen i detta avseende.

Emellertid vill jag säga, att jag nog helst hade sett, att principbeslutet om hela sexårsplanen hade kunnat fattas redan under höstriktsdagen. Jag tror att det är angeläget att vad som här skall göras blir gjort så fort som möjligt. När det meddelades, att inte hela detta program skulle komma att beslutas i höst, väckte det en del besvikelse, och jag tror, att denna besvikelse var berättigad. Men å andra sidan förstår jag departementschefens skäl för uppskov till dess att planen

kunde bedömas i samband med andra större anslagskrav beträffande försvaret, och jag avstod därför från att yrka på ett principbeslut redan i höst. Det ansågs mera realistiskt att i stället yrka på ett beslut tidigt under vårriksdagen.

Samtidigt som jag tackar statsutskottet för dess välvilliga behandling av motionen i ett avseende, måste jag säga, att jag icke är lika glad över utskottets ställningstagande till motionen i övrigt. Statsutskottet nöjer sig med regeringens förslag, d. v. s. att i höst besluta bemyndigande att beställa materiel för två jagare och sex motor- torped-motorkanonbåtar. I det förslag, som jag här talar för, yrkades, att materielbeställningar skulle beslutas även för de andra båda jagarna, som ingå i sexårsprogrammet, samt att man skulle fatta beslut om att bygga ytterligare en motortorped-motorkanonbåt av typ T 101. Det viktigaste i detta sammanhang är givetvis jagarbyggena. Nu säger emellertid statsutskottet, att dessa materielbeställningar utan allvarlig olägenhet kunna anstå till vårriksdagen, därest riksdagen kan beredas tillfälle att redan under början av vårsessionen fatta beslut i fråga om en plan för flottans ersättningsbyggnad av fartyg.

Ja, herr talman, jag vågar inte påstå, att det skulle uppstå några allvarliga olägenheter, om det går så, som statsutskottet har tänkt sig. Men jag kan å andra sidan inte hjälpa, att jag har svårt att förstå vad som kan vinnas med det dröjsmål, som här kommer att uppstå. Jag utgår från att kryssaren Gotland, som ju skall överföras till reservflottan inom de närmaste sex åren, skall i enlighet med av marinchefen och överbefälhavaren tillstyrkt förslag ersättas med tvenne jagare av samma typ som de båda, som vi i dag fatta beslut om. Det kan ju enligt min mening inte bli fråga om något annat. Förvärvet av dessa fyra jagare är en affär, som vi, såvitt

Marinen: Fartygsbyggnader.

jag kan se, inte kunna undgå att göra. Jag tycker det vore fördelaktigast att göra hela denna beställning på en gång och detta så fort som möjligt. Man skulle då säkerligen vinna fördelar beträffande såväl leveranstiden som priset. Om jag inte är fel under rättad har man väl också i sexårsplanen uppgjort sina kalkyler med tanke på att beställningarna i möjligaste mån skola ske samtidigt. Det torde dessutom vara så, att tidsutdräkten i och för sig även drager med sig fördyringar eller i varje fall kan komma att göra det på grund av prisstegringarna. Sedan flottplanen kostnadsberäknades i maj månad, ha priserna på maskiner till jagarna enligt vad som upplysts stigit med ungefär en miljon kronor per fartyg. Slutligen talar den omständigheten, som också åberopas i motionerna, att viss materiel måste beställas i utlandet samt att stark konkurrens förefinnes inom industrien, för att beställningar böra göras snarast möjligt.

Det skulle, herr talman, vara frestande att i detta sammanhang även gå in på sexårsplanen i övrigt. Jag skall dock inte göra detta, men vill understryka, att planen är nedpressad till ett minimum, som enligt vad jag kan förstå inte bör underskridas. Den saken få vi ju dock tillfälle att återkomma till under vårriksdagen nästa år.

Herr talman! Statsutskottet har ansett, att beslutet om de beställningar, som föreslagits motionsvis, kan uppskjutas till vårriksdagen utan allvarliga olägenheter. Detta är emellertid under den uttryckliga förutsättningen, att flottprogrammet kommer upp redan i början av vårriksdagen. Det är dock av största vikt, att även de definitiva besluten fattas i god tid. Vi bruka här i kammaren vanligen behandla fjärde huvudtiteln mot slutet av vårsessionen, i år skedde det den 23 maj. Om det inte blir tidigare nästa år, kommer det att förflyta över fem

månader mellan det beslut om de två jagarna, som vi fatta här i dag, och det beslut om de återstående jagarna, som vi komma att fatta nästa år. Den tid som här går förlorad kan bli ganska dyrbar. Jag skulle därför vilja uttala den förhoppningen, att flottplanen kan utbrytas ur statsverkspropositionen och framläggas i en särskild proposition, som kan behandlas så fort sig göra låter under nästa riksdags vårsession.

Herr talman! Det finns naturligtvis inte någon möjlighet att få bifall till det förslag om materialbeställningar, som gjorts i motionerna, eftersom statsutskottet är enhälligt och det inte föreligger någon reservation på denna punkt. Jag skall därför avstå från att yrka bifall till motionen, men jag vill ännu en gång uttala den förhoppningen, att frågan löses snabbast möjligt under vårsessionen nästa år.

Herr HAGBERG i Malmö: Herr talman! Jag kan fatta mig ganska kort efter herr Nybergs anförande. Denne har ju erinrat om att statsutskottet i våras uttryckte önskemål om att denna plan skulle föreläggas höstriksdagen, vilket inte har skett. Departementschefen motiverar detta med att det gäller en fråga av sådan ekonomisk räckvidd, att den inte bör avgöras utan att man beaktar andra större organisations- och materielanskaffningsfrågor inom försvaret. Detta kan jag förstå. Å andra sidan är departementschefen medveten om att det ligger fara i dröjsmål. Han understryker ju det i och för sig självklara förhållandet, att förseningarna under ogynnsamma omständigheter kunna bli mångdubbelt större än den tid, varmed beslutet om fartygsbyggnadsplanen uppskjutes.

Statsutskottet vill ju inte gå emot den ståndpunkt som departementschefen har intagit, men vill å andra sidan givetvis inte heller frånträda den mening

Marinen: Fartygsbyggnader.

det givit till känna redan i våras. Det anser därför, att förslag rörande sexårsplanen för flottans komplettering och utbyggnad skall föreläggas riksdagen i som det heter »omedelbar anslutning till statsverkspropositionen för budgetåret 1952/53». Då jag ser, att försvarsministern är här, vågar jag uttrycka en förväntan att herr statsrådet nu skall finna tillfälle att ge till känna sin mening om det uttalande, som statsutskottet här har gjort. Jag tror, att det finns mycket goda skäl för en sådan deklaration från departementschefens sida.

Herr ÅKERSTRÖM: Herr talman! Det är med anledning av motiveringen i utskottets utlåtande som jag har begärt ordet. Jag vill påpeka, att utskottet skrivit på ett sådant sätt, att det kan uppfattas som en bindning av Kungl. Maj:ts handlingsfrihet. Utskottet skriver sålunda, vilket får anses vara ett svar på motionärernas yrkande: »Härvid förutsätter utskottet emellertid, att Kungl. Maj:t förelägger riksdagen förslag i ämnet i eller i omedelbar anslutning till statsverkspropositionen för budgetåret 1952/53.» Orden »i eller i omedelbar anslutning» måste ju uppfattas på det sättet, att man tänker sig, att förslaget då skall upptaga samtliga fyra jagare.

Vad riksdagen tidigare här har beslutat är ju en kostnadsram för flottans ombyggnad på 373 miljoner kronor enligt prisläget den 1 juli 1950. Vi ha inte tagit ställning i riksdagen till frågan om vad som skall inrymmas inom denna kostnadsram. Motionärerna vilja redan nu, innan man alltså tagit definitiv ställning till själva planen, ha fastslaget, att de fyra jagarna skola rymmas inom kostnadsramen.

Jag vill erinra om att det här föreligger en skrivning från utskottets sida, som måhända kan förstås på mer än ett sätt, och jag har nog fått det in-

trycket, att den motionär som talade först har lagt in litet extra i den. Det hade ju varit önskvärt, att man här endast åberopat Kungl. Maj:ts resonemang och inte sagt någonting därutöver. Om man hade velat få fram något mer, borde man ha kunnat säga till motionärerna, att man väl ändå måste bedöma den ekonomiska situationen som sådan och att man inte kan realisera ett sådant program på så kort tid som motionärerna tänkt sig. Förutsättningarna för detta bli ju beroende av huruvida Kungl. Maj:t kan finna möjligheter till återhållsamhet på andra punkter. Ungefär denna hälsning har jag också velat skicka till Kungl. Maj:t med hänsyn till de sväljande utgifterna för militära ändamål, vilka under det löpande budgetåret väl kunna beräknas till 1½ miljard kronor — och det är ju inte säkert att det ens kommer att stanna vid det. I riksdagen och i statsutskottet har man under senare tid enligt mitt sätt att se varit alltför villig att votera utgifter för dessa behov. Jag vill gärna ge till känna, att jag har svårt att bara säga ja och nicka bifall till sådant, och detta oberoende av om det är Kungl. Maj:t eller enskilda riksdagsmän som föra fram förslag och kraven.

Herr WARD: Herr talman! Jag kan fatta mig ganska kort som talesman för utskottet, eftersom inga mot utskottsutlåtandet stridande förslag ha framkommit under debatten.

Allt vad jag skulle vilja säga i denna fråga delas kanske inte av hela utskottet, men jag är dock förvissad om att jag talar för majoriteten inom detsamma. Herr Åkerström tycktes vara rädd för att utskottet här binder Kungl. Maj:t, så att Kungl. Maj:t inte skulle kunna fritt pröva frågan utan vara skyldig att framlägga hela den av marinledningen utarbetade flottplanen. Denna uppfattning om innehållet i ut-

Marinen: Fartygsbyggnader.

skottets förslag är naturligtvis aldeles felaktig. Vi göra ingen framställning beträffande flottplanen i dess helhet, utan vi framhålla endast, att vi förutsätta, att Kungl. Maj:t förelägger riksdagen förslag i ämnet i omedelbar anslutning till statsverkspropositionen. Detta förutsätter naturligtvis i sin tur en fullt självständig prövning från Kungl. Maj:ts sida.

Samtidigt vill jag emellertid säga, att det nog inom samtliga grupper i statsutskottet råder en allvarlig önskan om att få fram den här saken så hastigt som möjligt, vilket jag finner stå i bästa samklang med vad försvarsministern framhållit i propositionen. Han nämner ju där, att han för tillfället inte kan gå längre, därför att han först vill granska hela utgiftsposten för försvaret och att han med ledning därav skall framlägga en proposition. Då tycker jag det är riktigt, att önskemålen antingen komma fram i statsverkspropositionen eller i en proposition i anslutning till denna. Man har ju då fått garantier för en prövning över hela linjen.

De socialdemokratiska representanterna i utskottet äro — möjligen med något undantag — livligt intresserade av saken, och vi önska också att den blivande propositionen kommer på riksdagens bord så fort som möjligt nästa år.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**: Herr talman! Jag vill bara helt kort konstatera, att de ärade företrädarna för de synpunkter som framförts i motionerna i dag visserligen ha givit uttryck åt, som herr Nyberg formulerar det, en viss förstämning över att planen inte kunnat i sin helhet presenteras för höstriksdagen, men att denna förstämning dock

är något annat än den upprördhet som har kommit till synes i den offentliga debatten ute i landet. Detta visar, tycker jag, att man i alla fall bedömer dessa förhållanden med en viss måttfullhet och att kanske överord kommit till synes i den allmänna debatten. Därtill kommer, att enbart det förhållandet, att ingen har föreslagit, att planen i sin helhet skulle presenteras för riksdagen, väl om något är ett bevis för en nyktrare syn på tingen än den som förekommit i pressdebatten.

För mitt eget vidkommande har jag betraktat saken så, att det inte kan vara riktigt att presentera riksdagen ett förslag, som till sina verkningar leder till beställningar för 430 miljoner kronor, utan att sätta in detta i sitt sammanhang med övriga materielanslag. Det är inte bara det att jag själv först har velat ha en överblick över det hela, utan jag tycker att man är skyldig att ge riksdagen möjlighet att bedöma och avväga frågan. Här föreligga ju ändå från de militära förvaltningsmyndigheterna förslag om anslagsäskanden på 1 580 miljoner kronor, en ökning med 400 miljoner jämfört med föregående år. Man begär dessutom beställningsbemyndiganden för 1 142 miljoner kronor, en ökning med 663 miljoner jämfört med föregående år. Detta kan förvisso allt ha sitt berättigande, och det kan finnas skäl, som tala för nödvändigheten av att man ger dylika beställningsbemyndiganden och anslag, men riksdagen skall väl ändå ha möjlighet att göra sin avvägning.

Herr Nyberg talade sedan om den försening, som kommer att uppstå, och han var inne på frågan om kryssaren Gotland och ersättningen med de båda jagarna. Men, herr Nyberg, det kan ju här endast bli fråga om en försening på kanske högst fyra månader medan kryssaren Gotland går över till reservflottan först år 1958. Anser verkligen herr Nyberg då, att det är ett hållbart

Marinen: Fartygsbyggnader.

argument att säga att förseningen skulle förorsaka vådliga verkningar?

Herr Nyberg har också anfört som argument de fördyringar, som komma att inträffa. Ja, men det finns ju pris-klausuler, som medföra, att vi ingalunda komma undan de fördyringar, som uppstå på grund av prisstegringarna, även om beställningarna skulle ske nu. Jag finner således inte heller det argumentet hållbart.

På den fråga herr Hagberg i Malmö gjorde kan jag svara, att jag har för avsikt att, sedan jag själv numera fått möjlighet att överblicka läget, lägga fram ett förslag omedelbart vid riksdagens början. Det kommer i form av en särproposition. Herr Hagbergs i Malmö önskemål kommer sålunda i detta avseende att tillmötesgå.

Herr HAGBERG i Malmö: Herr talman! Jag skall be att få uttrycka min synnerliga tacksamhet till försvarsministern för det svar han omedelbart gav på min fråga. Jag är förvissad om att han har ett livligt intresse för denna angelägenhet. Jag vill också tacka statsutskottets talesman för den deklaration han här har gjort.

Departementschefen har nu meddelat, att det blir en särproposition, vilket ju är ett ganska ovanligt tillvägagångssätt i frågor av denna stora beskaffenhet. Det markerar emellertid den särskilda karaktär som ärendet har. Jag tillåter mig uttrycka en vördsam förhoppning om att statsutskottet skall bli i tillfälle att behandla dessa förslag från Kungl. Maj:t på ett som vanligt mycket grundligt men också snabbt sätt, i varje fall så snabbt som omständigheterna medge. Man kan ju inte underlåta att fästa viss vikt vid den skrivelse som marinförvaltningen har avgivit i denna fråga och som är daterad så sent som den 4 oktober 1951. Däri understryker man det ansträngda arbetsläget inom den sven-

ska industrien. Man framhåller också betydelsen av att viss materiel måste beställas från utlandet etc., allt omständigheter som tala för en snabb behandling.

Jag vill, herr talman, sluta med att ännu en gång understryka min tacksamhet till departementschefen för det uttalande han gjort.

Herr STÅHL: Herr talman! Om inte utskottets talesman, herr Ward, hade gjort sig till språkrör för enbart den socialdemokratiska majoriteten inom utskottet, skulle jag inte ha behövt taga till orda. Den deklaration han lämnade inkluderade ju även de övriga ledamöterna i utskottet, vilka ju i alla delar äro ense. Jag vill emellertid bara som komplettering till den lilla diskussion som förts här säga, att det är svårt för ett utskott att på grundval av motioner företaga avgöranden i så stora och, som statsrådet nyss belyst, kostnadskrävande långtidsplaneringar som det här är fråga om beträffande flottan. Man kan diskutera, om det ens är riktigt. Herr statsrådet har nu ytterligare bekräftat — herr Hagberg i Malmö kunde ju ha läst sig till det i utskottsutlåtandet, eftersom utskottet givetvis inte skriver av en slump — att en proposition skall komma i början av vårriksdagen. När vi veta det, veta vi ju också, att det inte behöver uppstå någon försening i fråga om principbeslutet. Vi ha vidare inhämtat, att om ett sådant kan fattas i god tid, behöva inte heller materielleveranserna försenas, och därmed är utskottet helt på den säkra sidan när det skjutit på frågan till början av vårriksdagen. Jag vill emellertid understryka, herr talman, att ett beslut måste fattas då.

Jag kan försäkra att vi inom utskottet varit lika måna som motionärerna att takten skulle bli så snabb som möjligt. Jag understryker vad avdelning-

Motioner ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvarets olika grenar m. m.

ens ärade ordförande sagt, nämligen att vi äro fullkomligt ense om den saken. Därför tror jag att vi ha haft allt att vinna på att vid ett så stort beslut i fråga om försvaret som detta följa en gammal god tradition på första avdelningen i statsutskottet, nämligen att så långt det är möjligt handla i enighetens tecken. Det har varit ledmotivet för oss, och det kommer inte att bli några vådor, om tidtabellen följes. Man får då en överblick över det hela. Jag tror att detta är det bästa både för försvaret och riksdagen.

Herr NYBERG: Herr talman! I anledning av försvarsministerns yttrande vill jag understryka vad jag sade tidigare, nämligen att jag inte befarar några allvarliga olägenheter av att man fattar ett beslut i enlighet med statsutskottets förslag. Jag har endast utgått ifrån att man vunne vissa fördelar om man beställde dessa fyra jagare samtidigt. Men jag har inte gjort gällande en så stor skillnad mellan motionärernas och statsutskottets uppfattning som statsrådet måhända tolkade in i mitt anförande.

Vidare anfördes ej. Utskottets i punkten gjorda hemställan bifölls.

§ 14.

Motioner ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvarets olika grenar m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 205, i anledning av väckta motioner om utredning rörande behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvarets olika grenar m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Andersson m. fl.* (I: 245) och den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.* (II: 323), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om omedelbar

utredning och förslag dels rörande behovet av kvinnlig arbetskraft — meniga och befäl — inom totalförsvarets olika grenar, dels rörande de personella och materiella möjligheterna att fylla detta behov, dels ock rörande utbildning av kvinnor såsom meniga och instruktörer samt för tjänstgöring i befälsställning inom olika försvarsgrenar.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 245 och II: 323 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Gustaf Karlsson* och *Bergström* beträffande motiveringen;

2) av fröken *Andersson*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Fröken WETTERSTRÖM: Herr talman! Jag vill begagna tillfället att betyga statsutskottet min tacksamhet för den uppmärksamhet det ägnat den viktiga frågan om ett effektivare utnyttjande av den kvinnliga arbetskraften inom det totala försvaret, som vi tagit upp i vår motion, och även för det erkännande av frågans stora vikt som utskottet tillkännagivit. Det förefaller som om utskottet huvudsakligen av formella skäl nödgats avstyrka motionen. Statsutskottet anför det i riksdagen ofta förekommande argumentet, att så vittgående utredningar och åtgärder böra bygga på initiativ från »de på hithörande områden ansvariga myndigheterna». Jag måste givetvis böja mig för denna utskottets synpunkt, även om jag beklagar den.

Även om man alltså kan konstatera en viss positiv inställning i själva sakfrågan hos utskottet, finner jag dock motiveringen till förslaget på flera punkter svag. Jag har också på känn, att inte bara en del av kammarens ledamöter utan kanske även utskottet inte till alla delar utläst avsikten med motionen trots dess i mitt tycke tydliga

Motioner ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvarets olika grenar m. m.

formulering. För att skingra de eventuella missförstånd som kunnat uppstå ber jag därför, herr talman, att få framhålla, att motionen har haft uteslutande ett syfte, nämligen att genom i god tid igångsatta undersökningar göra klart på vilka områden inom försvaret — både det civila, det ekonomiska och det militära — man kan effektivt utnyttja den kvinnliga arbetskraften, vilket hittills faktiskt inte har skett.

Kvinnornas insatser skola, vilket klart anges i motionen, ske på frivillighetens väg. Det är sålunda inte alls fråga om någon kvinnlig värnplikt.

I det uttalade önskemålet om utbildning av kvinnligt befäl inom enheter och stabsavdelningar, vilka huvudsakligen rekryteras med kvinnor, ligger inte gömd en förstucken önskan, som på något sätt är dikterad av särskilda kvinnosakssynpunkter, utan detta önskemål är grundat på förvisningen om att man genom att tillgodose detsamma skulle kunna uppnå betydligt bättre förhållanden i både disciplinärt och moraliskt hänseende. Jag finner det i hög grad anmärkningsvärt, att kvinnor som tagas ut till befäl inte få samma ställning som män i motsvarande befälsgrad. Ett manligt befäl åtnjuter sålunda ett visst skydd i sin grad, men det som är ett disciplinbrott av en underordnad gentemot det manliga befälet behandlas inte som sådant brott, om det riktar sig mot en kvinnlig befattningshavare. Borde det inte finnas skäl att ge kvinnorna samma skydd?

Utskottet gör en uppräknig av de möjligheter, som redan nu finnas när det gäller att inom försvaret tillvarata den kvinnliga arbetskraften, och nämner därvid tjänstepliktslagen, tjänsteplikten inom civilförsvaret och de frivilliga försvarsorganisationerna — med de senare avses väl främst lottarörelsen, Blå stjärnan och Kvinnliga automobilkåren. Men hur omistliga dessa frivilliga krafter än äro, måste de numerärt anses vara alldeles otillräckliga.

Detta sammanhänger nog i hög grad med att många kvinnor inte känna sig tilltalade av att gå in just i dessa frivilliga organisationer. Dessa kvinnor, som kunna ha speciella kvalifikationer som organisatörer, administratörer och ledare, tillvaratas hittills i alltför ringa utsträckning inom civilförsvaret. Tjänstepliktslagen kan ju inte tagas i bruk annat än vid mobilisering och krig. Ett väsentligare utnyttjande av kvinnorna inom försvaret med hjälp av tjänstepliktslagen måste därför bli improviserat, med alla de nackdelar som följa därav.

Det kan således icke vara till fyllest att, såsom utskottet gör, hänvisa till »förhandenvarande förhållanden». Dessa kunna inte inge någon trygghetskänsla. Jag tillåter mig citera en del av vad förre överbefälhavaren Helge Jung skrev i sin appell till kvinnorna om behovet av frivillig kvinnlig medverkan i det totala försvaret: »Inom vår krigsmakts flesta grenar kunna kvinnor i en rad betydelsefulla uppgifter ersätta män och frigöra dessa för direkt stridsverksamhet. Denna kvinnornas insats kan, lika litet som männens, improviseras. Det fordras organisatorisk förberedelse, grundad på kännedom om hur många och vilka kvinnor som ställa sig till förfogande. Det fordras också utbildning i fred av de frivilliga, så att de i krig kunna fylla samma funktioner som de män, vilka de skola ersätta.»

Utskottet talar vidare om att det måste ske vidlyftiga utredningar. Jag tror inte att dessa utredningar behöva bli så vidlyftiga. Frivilligkommittén har ju redan bidragit med en del synpunkter på frågan om kvinnornas medverkan inom försvaret, och med tillgång till dem hade det varit lämpligt att frågan nu blivit föremål för vidare behandling inom Kungl. Maj:ts kansli.

Slutligen vill jag erinra om att utskottet har tagit ställning till motionen innan det yttrande, som begärts från överbefälhavaren, inkommit. Jag till-

Motioner ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvarets olika grenar m. m.

låter mig ifrågasätta, om det inte i en sådan situation i stället hade legat nära till hands, att utskottet begärt riksdagens bemyndigande att uppskjuta behandlingen av ärendet till nästa års riksdagssession.

Men kammarens ledamöter ha kanske dock en känsla av att även om motionen för dagen måste falla, är det likväl ett fall framåt och att frågan snart vänder åter i förnyad gestalt till riksdagen.

Herr talman! Jag har intet yrkande, men jag har med det sagda velat deklarera min inställning till en fråga, som kanske har större räckvidd och betydelse än statsutskottet trots allt har velat tillmäta densamma.

I detta anförande instämde fröken *Elmén*.

Fru EWERLÖF: Herr talman! Som medmotionär till fröken Wetterström ber jag få dels understryka de synpunkter, som hon här framfört, dels anföra några personliga reflexioner.

För ett år sedan, alltså i december 1950, utfärdade ledarna för de demokratiska politiska partierna här i landet ett upprop till kvinnorna: »Låt utbilda Er! Låt placera Er! Visa att Ni vill värna Sveriges fred och frihet!» Orsaken till denna appell måste ha varit, att rekryteringen till de frivilliga utbildningsorganisationerna, lottarörelsen, Röda korset, Blå stjärnan, Kvinnliga automobilkåren och Riksluftskyddsorganisationen, inte varit tillräcklig.

En förutsättning för att, såsom det säges i motionen, vårt lilla folk skall kunna försvara sitt stora land är, att de personella resurserna tagas i anspråk i full utsträckning. Utskottet vitsordar också detta, men framhåller samtidigt att tjänstepliktslagen ger Kungl. Maj:t ett medel att vid krig och krigsfara dirigera arbetskraften så, som landets behov kräver. Detta är alldeles riktigt,

men vi skola inte glömma, att det vid ett sådant tillfälle måste, såsom fröken Wetterström också framhållit, bli fråga om improvisationer. All utbildning och krigsplacering måste, såsom redan har sagts, ske i fredstid. Enligt en uppgift, som lämnats mig, fick vår krigsmakt år 1940 erbjuda och kvinnlig hjälp på en del poster, men kunde inte begagna sig av detta erbjudande därför att det hela inte var förberett i fredstid.

Utskottet erinrar i sin motivering om att det redan finns frivilliga organisationer, där kvinnorna kunna skaffa sig utbildning för försvarets behov. Men alltjämt kvarstår ju det faktum, som just låg till grund för partiledarnas appell, nämligen att rekryteringen till dessa organisationer inte är tillräckligt stor. Jag vågar inte uttala mig om huruvida de statsanslag, som dessa frivilliga organisationer ha, äro tillräckliga eller ej, den saken har väl inte någon avgörande betydelse, eftersom tillströmningen inte är tillräckligt stor.

Det ligger självfallet i kvinnornas eget intresse att anmäla sig till utbildning inom de frivilliga organisationerna, inte bara därför att de då själva kunna välja den utbildning, de anse sig passa för, och få en motsvarande placering, utan främst därför att de på så sätt gagna sitt land på det bästa sättet. Men det är för närvarande icke möjligt — och det är av denna anledning som vi i vår motion begärt utredning på vissa punkter — att ge kvinnorna sådana besked, som behövas för att de skola i tillräckligt antal inränga sig i de frivilliga organisationerna. Det är t. ex. endast statsanställda, som äro lottor, som för frivillig utbildning kunna få 14 dagars tjänstledighet med B-avdrag och en ersättning av 5 kronor per dag, om de ha fyllt 20 år, och 3 kronor per dag om de äro under 20 år. Det är endast ett exempel på sådant, som måste klaras upp, innan vi från kvinnoorganisationernas sida kunna skapa

Motioner ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvarets olika grenar m. m.

tillräckligt intresse bland kvinnorna för de utomordentligt viktiga uppgifter, som det här gäller.

Vad beträffar frågan om kvinnligt befäl, vill jag understryka vad fröken Wetterström här sagt om anledningen till att denna fråga tagits upp i vår motion. Det är inte så, att kvinnorna girigt sträcka ut händerna efter fina uniformer och gradbeteckningar, utan det gäller här helt enkelt det faktum, att om ett krig utbryter, så komma de stridsdugliga männen att tagas i anspråk för fronttjänsten, och då behövas på hemmalinjerna — och det är icke möjligt att i en hast improvisera detta — kvinnor i sådana ställningar, att de kunna upprätthålla disciplinen och åstadkomma bästa möjliga resultat av försvarsarbetet.

Det är, herr talman, med hänsyn till det starka behov, som finns av att kvinnorna skola bli aktivt medverkande i totalförsvaret, förvånande, att den för landet utomordentligt vitala frågan om denna medverkan behandlas med likgiltighet, för att inte säga kyla, från myndigheternas sida.

Jag kommer liksom fröken Wetterström icke att framställa något yrkande. Jag vill endast, herr talman, utlova, att kvinnorna skola komma igen med en framställning i saken, och uttrycka en förhoppning om att denna framställning då skall upptagas till positiv prövning och inte bara avfärdas med en formell artighetsbetygelse.

Fröken HÖJER: Herr talman! Jag vill instämma i vad här sagts av fröken Wetterström och fru Ewerlöf.

Såsom motionär vill även jag understryka, att utskottet tydligen har totalt missförstått syftet med motionen. När det gäller att ordna ett försvar, skall man väl inte planera bara de insatser, som männen skola göra, utan också kvinnornas insatser. Vad dessa senare beträffar, säges det ju uttryckligen i

motionen, att rekryteringen skall ske på frivillighetens väg. Men kvinnorna måste dock, inte samma dag eller ett par dagar innan de inkallas, utan längre i förväg få veta vilka uppgifter de skola få, så att de ha möjligheter att preparera sig därför. Och jag vågar påstå, att en utredning om den saken varken kan bli för stor eller för dyrbar. Vårt land har rätt nyligen befunnit sig i krigsfara, och vi alla, som då hade med försvarsarbetet att göra, veta vilken oreda som rådde beträffande kvinnornas insatser och vad detta betydde.

Jag hoppas därför att motionen, även om den inte nu blir bifallen, dock skall ha någon verkan i positiv riktning.

Det är ytterligare en sak som jag inte kan låta bli att påtala. Utskottet har före sitt ställningstagande till motionen inte haft tillfälle att taga del av det yttrande som begärts från överbefälhavaren. Men motionen väcktes ju i januari månad, och om det verkade som om överbefälhavaren glömt bort saken, hade det väl funnits möjligheter för utskottet att påminna därom. Det brukar man ju göra, när man är intresserad av någonting.

Jag hoppas i alla fall att det i överbefälhavarens yttrande skall finnas någonting som hjälper oss motionärer, när vi komma igen i denna fråga, vilket vi med säkerhet skola göra.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr WARD: Herr talman! Jag tror att det stora flertalet av kammarens ledamöter håller statsutskottet räkning för att utskottet inte velat utan vidare tillstyrka utredning av en fråga, som är så vittsvävande som den i motionen upptagna frågan. Det är nog mycket tveksamt, om man bör tillgripa några som helst tvångsåtgärder för att pressa in kvinnorna i försvarsmakten och om man inte i stället bör lita till frivillig-

Motioner ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvarets olika grenar m. m.

heten, vilket hittills förefaller ha gett ganska bra resultat. Med ytterligare propaganda för de organisationer, som det här är fråga om, torde det hela kunna bli rätt tillfredsställande ordnat, även om man fortsätter på frivillighetens väg.

Det är naturligtvis mycket svårt att i nuvarande läge bedöma konsekvenserna ur materiella och personella synpunkter av sådana åtgärder som i motionen ifrågasätts. Vi ha därför inom första avdelningen av statsutskottet varit — det skall jag villigt erkänna — mycket skeptiska mot den av motionärerna framförda tanken på utredning.

Det har här påtalats, att något yttrande med anledning av remissen inte inkommit från överbefälhavaren, och sedan har fröken Höjer — om jag fattade henne rätt — framhållit att det var ganska besynnerligt att inte utskottet gjort några påståtningar om att få yttrandet inom rimlig tid. Jag kan nämna att remissen efter överläggningar inom avdelningen skedde i slutet av mars. På militärt håll har man ju emellertid mycket annat att göra än att svara på remisser, och innevarande år har, såsom väl alla veta, varit särskilt arbetsstyngt. Jag tror därför inte att de militära myndigheterna böra klandras för att remissväret har dröjt. Men eftersom saken här förts på tal vill jag meddela, att just när statsutskottet i dag på förmiddagen hade sitt sista sammanträde för denna säsong, inkom en skrivelse från överbefälhavaren, varav framgick att överbefälhavaren remitterat frågan till riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap och andra. Överbefälhavaren har alltså bemödat sig om att få saken så grundligt belyst som möjligt.

Jag förmodar att det inte är till någon glädje för motionärerna, men jag kanske dock får skvallra ur skolan en smula och läsa upp själva slutsatsen i överbefälhavarens yttrande angående motionen. Överbefälhavaren skriver där följande: »Någon särskild utredning synes för närvarande icke vara motiverad.

Det närmaste önskemålet är att fylla de personella brister som redan föreligga. Skulle detta icke lyckas, kan en senare utredning rörande de personella och materiella möjligheterna att fylla behovet övervägas.»

Även på militärt håll anser man alltså att vi inte skola förhast oss utan försöka på frivillig väg fylla de luckor som kunna finnas i fråga om rekryteringen. Jag tror också att detta skall lyckas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru TORBRINK: Herr talman! Jag skall inte, efter det klarläggande anförande som här hållits av utskottets ordförande, upptaga kammarens tid så länge. Jag vill bara helt kort understryka, att det för oss kvinnor inte behöver vara en prestigesak att vi bli inordnade i militärmakten. Det finns ju möjlighet för kvinnor med ambition och ledaregenskaper att inom de frivilliga försvarsorganisationerna bistå sina medsystrar, och vidare finns det en sådan tjänsteplikt att ingen kvinna, som inte har små barn, kan undgå att medverka inom civilförsvaret liksom att deltaga i vissa övningar för denna uppgift. Detta är också som sig bör, ty vi ha ju alla ett gemensamt fosterland att försvara.

Jag tror inte att det förhållandet, att kvinnor skulle kunna få befälsställning, skulle öka kvinnornas intresse för de frivilliga organisationerna. Sådan som den kvinnliga mentaliteten är, fångas inte kvinnornas intresse genom att man får många militära streck på ärmarna, utan jag hävdar fortfarande att det för kvinnornas del ligger till på ett helt annat sätt. Därmed vill jag inte ha sagt annat än att kvinnorna, när det gäller och smäller, noga skola veta sin plats och i det givna ögonblicket komma att göra sin insats, även om den måste bli improviserad — och att så kommer att bli förhållandet i stor utsträckning, kunna vi nog vara överens om.

Motioner ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvarets olika grenar m. m.

Man skall nog inte överdriva betydelsen av en sådan utredning som motionärerna ifrågasatt. Vi kunna låta oss nöja med vad statsutskottet säger om att de utredningar, som behövas, komma att företagas och att kvinnorna genom tjänsteplikten redan äro inrangerade i försvaret.

Häruti instämde fru *Löfqvist*.

Fru **EWERLÖF**: Herr talman! Om jag inte alldeles missuppfattade statsutskottets ärade ordförande, så tror han, att det är tvång, vi motionärer sikta på. Såsom fröken Wetterström redan understrekit, är det tvärtom motionärernas uppfattning, att det hela fortfarande skall bygga på frivillighetens grund. Det är inte tal om någon kvinnlig värnplikt.

Fru Torbrink säger, att det inte passar för oss kvinnor att direkt inrangeras i den militära organisationen och att tjänstepliktslagen ju redan ger civilförsvaret möjligheter att taga kvinnorna i anspråk. Ja, det är ju just detta det gäller, fru Torbrink. Tjänsteplikten inom civilförsvaret gäller för varje kvinna från och med 16 till och med 65 år. Om det smäller, som fru Torbrink säger, så äro således alla kvinnor inrangerade i detta men utan att dessförinnan vara utbildade och placerade. Det är denna improvisation, som vi vända oss emot. Den måste medföra, att vi inte kunna göra den nytta, som vi eljest skulle kunna. Hela tjänsteplikten riskerar i sådana fall att bli meningslös.

Låt mig till slut, om jag har någon minut kvar för min replik, påpeka att visserligen har överbefälhavaren avgivit ett yttrande i ärendet, som inte var positivt, men såväl Folk och försvar som Riksluftskyddsförbundet har ansett, att en utredning är nödvändig och bör komma till stånd.

Fröken **WETTERSTRÖM**: Herr talman! Fru Ewerlöf har vid detta laget hunnit säga precis det som jag tänkte

säga för att bemöta utskottsavdelningens värderade ordförande och även fru Torbrink.

Jag vill ytterligare understryka, att det är synnerligen beklagligt, att en motion kan så helt missuppfattas som skett i detta fall från utskottets sida. Jag beklagar emellertid faktiskt ännu mycket mer att det från kvinnohåll visas så liten förstäelse för en sak, som jag trodde var i dessa dagar så uppenbar för varje kvinna. Det är inte fråga om att vi vilja locka kvinnorna till totalförsvaret genom att erbjuda dem fina gradbeteckningar. Vi kunna bara se på förhållandena i England. Om man jämför förhållandena där under de båda världskrigen, så visar det sig att det blev en helt annan moralisk standard och disciplin, när kvinnorna ställdes under kvinnligt befäl. Vi ha väl ännu i minnet de missförhållanden, som tyvärr rådde här i landet under det andra världskriget på bl. a. luftbevakningsstationerna, där kvinnor fingo rycka in. Det är för att förebygga ett upprepande av dessa missförhållanden som motionen kommit till. Det kan inte gagna vårt lands försvar att allting som har samband med tjänstepliktslagen skall äga rum i sista minuten.

Fru **TORBRINK**: Herr talman! Jag vill bara säga, att jag fortfarande är så gammalmodig, att jag inte tror att kriget är någonting som vi skola inställa oss på i alla sammanhang. Jag tillhör den olärda kategori, som fortfarande tror, att man bör sträva efter freden och att freden är någonting som inte är bortblåst från vår jord. Även om vi utbilda oss aldrig så mycket, blir det ändå så att när det verkligen gäller, måste en hel del bli improviserat. Den stora kvinnokategori som jag själv tillhör vet i det sammanhanget sin plikt, det vågar jag försäkra, och kommer att lojalt intaga sin plats. Jag vill än en gång erinra om att de kvinnor, som ha ambition, ledar-

Motioner ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvarets olika grenar m. m.

egenskaper, kunskaper och andra möjligheter, dessa kvinnor kunna också utbildas så att de kunna taga ledningen.

När det talas om moral i detta sammanhang, tycker jag att det är någonting som vi inte böra föra in i diskussionen. Ty de kvinnor, som voro med i det senaste världskriget som luftbevakningslottor o. s. v., blevo många gånger sedda över axeln och missaktade. Dessa kvinnor gjorde emellertid en mycket god insats, trots att de inte hade någon nämnvärd utbildning. Det visade sig, att de hade mycket lätt att lära i en sådan situation. De lärde sig luftbevakningen mycket snabbt och kunde med fördel ersätta männen på många poster. På samma sätt förhåller det sig med arbetet inom den ekonomiska försvarsberedskapen och den hjälp, som kvinnorna där kunna lämna. De kvinnor, som tidigare stått i fabrik, kunna utan tvivel mycket kvickt rycka in och i stor utsträckning ersätta männen.

Herr talman! Jag hävdar således fortfarande att man inte skall vara inställd på och vara tvungen att förbereda sig så mycket för krig som motionärerna här hävda.

Fru EWERLÖF (kort genmäle): Herr talman! Jag är ledsen, att jag förlänger debatten, men jag måste bemöta fru Torbrink ännu en gång.

Det faktum att man vill, att kvinnorna, om de behöva tagas i anspråk, skola vara på förhand utbildade och placerade, betyder naturligtvis inte, att man inte vill sträva efter fred. Om fru Torbrink tar en brandförsäkring på sitt hus, är det väl inte därför, att fru Torbrink vill, att det skall brinna? Försäkringen tas ju för att förebygga risker. På samma sätt förhåller det sig i detta fall. Vi vilja ha ett starkt försvar, inte därför att vi vilja ha krig, utan därför att vi vilja skydda freden.

Fröken WETTERSTRÖM: Herr talman! Även denna gång har fru Ewerlöf

förekommit mig. Jag vill emellertid påminna fru Torbrink om att vi väl alla känna till att det moderna kriget är totalt. Vi ha här inte talat om att skicka kvinnorna till några stridslinjer, utan vi ha avsett att sätta in dem på sådana poster, där de kunna skydda sina hem och sina barn och se till att det civila arbetet fortlöper så normalt som möjligt. Jag kan inte se annat än att fru Torbrink är ytterst gammalmodig och tyvärr har en felaktig uppfattning, då det gäller att bedöma dessa problem.

Herr BERGSTRÖM: Herr talman! Jag har inte för avsikt att inlåta mig i någon vidare diskussion rörande denna fråga.

Den reservation, som jag avgivit i detta ärende gemensamt med herr Gustaf Karlsson i första kammaren, avser en viss del av utskottets motivering. Nederst på s. 11 i det föreliggande utskottsutlåtandet står följande: »Utskottet anser syftet i motionärernas framställning vara i och för sig värt allt beaktande — — —.» Jag tycker nog, att detta är att gå litet väl långt från utskottets sida. Man har nämligen i så fall faktiskt utställt ett slags växel som militären sedan kan komma att kräva att vi skola inlösa. Jag anser, att detta är så mycket beklagligare som själva motionen är en smula diffus i fråga om sitt syfte. Jag tycker nog, att man skall vara litet försiktigare med utskottets skrivning på denna punkt. Jag vill därför, herr talman, föreslå att de av mig nyss citerade orden nederst på s. 11 i utlåtandet böra utgå och att utskottets utlåtande i det ifrågasvarande stycket får följande lydelse: »Utskottet vill ifrågasätta, om det vid förhandenvarande förhållanden etc.»

Herr talman! Jag hemställer om bifall till detta mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i moti-

Anslag till avskrivningar av nya kapitalinvesteringar.

veringen som under överläggningen föreslagits av herr Bergström; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bergström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 205, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring i motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Bergström.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 15.

Anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951—52 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar.

I propositionen nr 228 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 9 november 1951, föreslagit riksdagen att å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951—52 anvisa ett mot investeringsanslaget Tilläggsblån till viss bostadsbyggnadsverksamhet svarande avskrivningsanslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen

mätte till Tilläggsblån till viss bostadsbyggnadsverksamhet å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 under huvudtiteln Avskrivning av nya kapitalinvesteringar anvisa ett reservationsanslag av 50 000 000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr ÅKERSTRÖM: Herr talman! Föreliggande fråga gäller avskrivning av de 50 miljoner kronor, som på den särskilda tilläggsstat, som vi redan behandlat, anvisats för viss bostadsbyggnadsverksamhet.

Här har i utskottets skrivning i denna fråga kommit in något som enligt min uppfattning inte borde vara där. Jag syftar på följande uttalande: »Emellertid vill utskottet framhålla, att detta ställningstagande icke får betraktas som prejudicerande för den kommande behandlingen av de provisoriska tilläggsblånen i avskrivningshänseende.»

Jag har märkt, att detta uttalande kommit att uppfattas på två sätt. En del ha uppfattat det så att uttalandet skulle gälla förhållandet gentemot låntagarna. Jag har emellertid samtidigt tyckt mig förstå, att den som lyckats få röstövertikt för detta uttalande i statsutskottet tydligen avser något annat, nämligen hur staten bokföringstekniskt skall förfara med detta för framtiden.

Jag tycker att detta uttalande inte borde ha stått i utlåtandet. Om man över huvud taget skall taga upp denna fråga till diskussion och samtidigt vill gardera sig för den ena eller den andra tolkningen, bör man enligt min mening med denna låneverksamhet förfara på det sätt som riksräkenskapsverket och fullmäktige i riksgäldskontoret och i riksbanken föreslagit. Jag har uppfattat deras rekommendation så att man även i framtiden skall helt avskryva dessa belopp år för år.

Herr talman! Med vad jag nu anfört ställer jag det yrkandet, att den mening

i utskottets motivering, som jag nyss läste upp måtte utgå ur utskottets utlåtande.

Herr WEDÉN: Herr talman! Jag kan mycket väl förstå, att man kan ha olika meningar om hur det budgettekniskt skall förfaras i detta fall. Den av herr Åkerström påtalade satsen i utskottsutlåtandet, mot vilken för övrigt ingen reservation anförts under utskottsbehandlingen, syftar endast till att åtminstone för i dag bespara oss den principdebatt som man möjligen skulle kunna föra på denna punkt. Frågan kommer ju igen i ett större sammanhang nästa år.

Vi ha inom utskottet inte varit beredda att säga annat än att om vi uttala oss på detta sätt, så står frågan ändå öppen hur vi skola göra i fortsättningen. Jag är för min del inte beredd att på denna punkt taga någon bestämd ställning. Jag förmodar att inte många av kammarens ledamöter heller äro beredda att på den tid som står oss till buds taga någon bestämd ställning i detta ärende. Vad den nu påtalade formuleringen från utskottets sida syftar till är endast att göra det fullständigt klart att frågan om den budgettekniska behandlingen står öppen till dess att man i ett större sammanhang beslutar om ännu större tilläggsån. Jag tycker därför att det skulle vara klokt av kammaren att antaga det nu föreliggande utskottsutlåtandet i befintligt skick och sedan taga upp denna diskussion nästa år, då vi fått mer tid på oss att sätta oss in i dessa teoretiska spörsmål. Jag hemställer därför om bifall till utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till samma hemställan med den ändring beträffande motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Åkerström; och fattade kam-

Lönerevision för sjukvårdspersonal.
maren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 16.

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m. samt vissa uppsyningsmän och föreståndarinnor vid statens sinnessjukhus m. fl. jämte i dessa ämnen väckta motioner.

I propositionen nr 214 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 9 oktober 1951, föreslagit riksdagen att

dels godkänna de av departementschefen förordade riktlinjerna för en lönerevision för lägre vård- och ekonomipersonal samt sjuksköterske- och barnmorskeutbildad personal;

dels ock för budgetåret 1951/52 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde bli erforderliga vid ett genomförande av lönerevisionen.

I propositionen nr 227 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 9 november 1951, föreslagit riksdagen att

dels godkänna de av departementschefen förordade riktlinjerna för en lönerevision för vissa uppsyningsmän och föreståndarinnor vid statens sinnessjukhus och anstalt för fallandesjuka samt för viss köksföreståndarepersonal;

dels ock för budgetåret 1951/52 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde bli erforderliga vid ett genomförande av lönerevisionen.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av her-

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

rar *Petrén* och *Sunne* (I: 511) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* (II:652) hade hemställts bl. a., att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m. besluta, att avlöningsförstärkning eller personligt tillägg motsvarande skillnaden mellan lön enligt 14 och 12 lönegraderna måtte tillerkännas cirka 150 sjuksköterskeutbildade översköterskor vid sinnessjukhus, vilka icke berördes av det i nämnda proposition framlagda förslaget.

Utskottet hemställde,

I. att motionen I: 509 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 511 och II: 652, såvitt de avsåge föreståndarinnor och första föreståndarinnor, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionen II: 684 icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 511 och II: 652, såvitt de avsåge översköterskor, godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 9 oktober 1951 förordade riktlinjerna för en lönerevision för lägre vård- och ekonomipersonal samt sjuksköterske- och barnmorskeutbildad personal;

V. att riksdagen måtte godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 9 november 1951 förordade riktlinjerna för en lönerevision för vissa uppsyningsmän och föreståndarinnor vid statens sinnessjukhus och anstalt för fallande-sjuka samt för viss köksföreståndarepersonal;

VI. att riksdagen måtte för budgetåret 1951/52 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde bli erforderliga vid ett genomförande av ifrågavarande lönerevisioner.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Sundelin*, *Lundqvist*, *Söderquist*, *Ståhl* och *Bergstrand*, fröken *Elmén* samt herrar *Birke*, *Nihlfors* och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka motionerna I: 511 och II: 652, såvitt de avsåge översköterskor, och i enlighet därmed i punkten IV hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 511 och II: 652, såvitt de avsåge översköterskor, godkänna av reservanterna förordade riktlinjer för en lönerevision för lägre vård- och ekonomipersonal samt sjuksköterske- och barnmorskeutbildad personal.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **HAMMAR**: Herr talman! Anledningen till att jag här tar till orda är helt enkelt den, att jag är en av medlemmarna till herr *Ståhl* i den motion, som han avgav i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m.

Så långt en lekman kan se, finns det i denna fråga vissa fakta, som jag tycker äro ostridiga, och kanske andra fakta som verka skäliga eller troliga eller åtminstone möjliga. För det första synes det mig ostridigt, att sjuksköterskornas antal vid de statliga sinnessjukhusen under de senaste tio åren kraftigt minskats. De sjuksköterskor, som finnas kvar där och inte äro föreståndarinnor eller tjänstgöra såsom apoteks-, laboratorie- eller röntgensköterskor, anlitas huvudsakligen som översköterskor inom avdelningar för modern medicinsk behandling, nattöversköterskor, ersättare för föreståndarinnor eller inneha andra för vården betydelsefulla nyckeltjänster. Anledningen till att sköterskornas antal har minskats så kraftigt är dels de svåra arbetsförhållandena inom statens sinnessjukvård, dels naturligtvis också de goda anställ-

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

ningsmöjligheterna inom annan sjukvård.

Det synes mig vidare ostridigt, att de flesta av dessa tjänster icke på ett tillfredsställande sätt kunna upprätthållas av annan personal. En ytterligare reduktion av sjuksköterskornas antal vid ifrågavarande sjukhus skulle få synnerligen allvarliga följder för vårdens effektivitet och kvalitet. Just nu, då tillämpningen av medicinska behandlingsmetoder alltmer vidgats, ha vi större behov av dessa sjuksköterskor än någonsin förut.

Vidare är det för en lekman som mig ostridigt, att det erfordras en sjuksköterskeutbildad personal på vissa föreståndarinneplatser. Den omständigheten att dessa platser för närvarande i undantagsfall — i vissa fall på grund av bristande tillgång på arbetskraft — innehåsa av annan personal — kan ju inte få föranleda uppskov med tjänsternas uppflyttning till annan lönegrad i enlighet med motionens yrkande.

Ostridigt är även, att vi ha omkring 150 sjuksköterskeutbildade översköterskor vid våra sinnessjukhus samt ett 40-tal föreståndarinnor med sjuksköterskeutbildning, som i motsats till all annan personal i allmän tjänst inom landet haft oförändrade löneförmåner. Det är mycket sannolikt, att dessa sjuksköterskor, om förhållandena inte ändras, inom kort tid komma att lämna de statliga sinnessjukhusen och övergå till annan tjänst.

Till sist vill jag såsom ostridigt beteckna ett yttrande av den högsta vårdaren av sjukväsendet i vårt land, nämligen medicinalstyrelsen. Medicinalstyrelsen säger att det är nödvändigt, att sjuksköterskepersonalen inom sinnessjukvården tillgodoses bättre än vad som föreslås i propositionen. »Styrelsen», säger medicinalstyrelsen i sitt utlåtande, »är för sin del icke beredd att påtaga sig ansvaret för den standardsänkning inom sinnessjukvården, som eljest kan befaras bli följden.»

Dessa punkter ha, herr talman, syns mig så ostridiga, när jag såsom lekman sett på dessa frågor, att jag inte är rädd för att på nytt stryka under, att det är rimligt, att de sköterskor å de statliga sinnessjukhusen, som skaffat sig behövliga kvalifikationer, få en avlöning som motsvarar befattningshavarnas inom den kommunala sinnes- och kropps-sjukvården. Detta har gjort, att jag undertecknat den av herr Ståhl m. fl. avgivna motionen. Det synes mig inte vara någon idé att förhåla denna fråga under hänvisning till 1949 års tjänsteförteckningskommittés arbete. Det torde i stället vara klart, att riksdagen utan vidare kan taga ställning till frågan.

Det föreligger här en reservation av fröken Andersson m. fl., och för att att inte på något sätt göra saken svårare än vad den är genom att yrka bifall till vår motion ber jag, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr STÅHL: Herr talman! När man tar del av civilministerns förslag i detta ärende och ännu mer när man läser utskottets utlåtande grips man inte bara av undran över de tankegångar, som komma till uttryck, utan även av en verklig oro för framtiden när det gäller den svenska sinnessjukvården. Denna har redan förut blivit så vanlottad av statsmakterna, att man i många fall befinner sig på en standard, som av de ansvariga myndigheterna inte anses vara hållbar.

Hur hänger detta ihop? Hur kan det komma sig, att civilministern vågar föreslå att denna grupp av sjuksköterskeutbildad personal icke skall få den löneförbättring, som är given dels alla sköterskor inom kroppssjukvården — både kommunalt och statligt anställda — dels de sjuksköterskor på sinnessjukhus som äro kommunalt anställda. t. ex. på Beckomberga, Lillhagen i Göteborg och motsvarande sjukhus. Man måste fråga sig vad det finns för skäl

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

att säga, att de sjuksköterskeutbildade sköterskor, som tjänstgöra som avdelningssköterskor i den statliga sinnessjukvården, inte äro värda och inte böra ha den löneförbättring, som blev resultatet av löneförhandlingarna mellan å ena sidan kommunerna och landstingen och å andra sidan sjuksköterskornas organisationer.

Går man till propositionen för att få svar på den frågan, finner man där följande uttalande: »Det har emellertid icke varit möjligt att nu pröva dessa tjänstemäns lönegradsplacering i förhållande till såväl den sjuksköterskeutbildade personalens som övriga grupper. Jag utgår emellertid ifrån att 1949 års tjänsteförteckningskommitté snarast skall kunna framlägga förslag i detta hänseende.» Det har alltså inte, på grund av att tjänsteförteckningskommittén nu arbetar, varit möjligt för statsrådet Lingman att pröva löneplaceringen för denna personal! Om statsrådet Lingman hade riktat en fråga till förre inrikesministern, som inte endast väl kände till de katastrofala förhållandena inom den svenska sinnessjukvården utan också här otaliga gånger lagt kammarledamöterna på hjärtat att verkligen försöka på olika sätt höja standarden för denna grupp, då skulle han säkerligen ha fått vetskap om den risk, som vi nu utsätta sinnessjukvården för. De relativt få sjuksköterskeutbildade avdelningssköterskor vi ha kvar inom den statliga sinnessjukvården komma nu givetvis att formligen sugas över till kroppssjukvården. För det första få de där bättre lön, och för det andra råder där, som vi veta, ett oerhört stort behov av sköterskor. Risken med civilministerns förslag är således, att vi inom sinnessjukvården gå miste om de få utbildade sjuksköterskor vi nu ha.

Går man sedan till utskottets utlåtande i denna fråga, så har majoriteten på femte avdelningen skrivit på ett sätt, som vittnar om en ganska skrämmande okunnighet om situationen. Det heter

beträffande sjuksköterskeutbildningen: »I den mån sådan utbildning kräves för översköterska vid sinnessjukhus — vilket enligt propositionen är fallet beträffande översköterska med tjänstgöring som laboratoriesköterska, röntgen-sköterska eller apotekssköterska — blir den föreslagna högre lönegradsplaceringen tillämplig.» Med detta vill man indirekt säga, att för avdelningssköterskor vid sinnessjukhusen behövs inte den kompetens, som ligger i att ha sjuksköterskeutbildning. Om herr Lindholm, som är ordförande på femte avdelningen, besvärat sig med att ringa upp någon överläkare på vilket sinnessjukhus som helst i Sveriges land — jag vågar taga det kategoriska uttalandet på mitt ansvar — skulle herr Lindholm ha fått det beskedet, att något sådant hade varit tänkbart förr i världen, när sinnessjukhusen närmast voro förvaringsanstalter och de sinnessjuka betraktades som obotliga. Under senare år ha vi emellertid fått en rad epokgörande medicinska behandlingsmetoder, framför allt insulinchock- och elektrochockbehandling men även operativa ingrepp av olika slag, genom vilka patienterna i mycket högre grad än man tidigare vågade hoppas verkligen bli botade. I detta läge — när det alltså ställs ökade krav på den medicinska behandlingen — stiger behovet av sjuksköterskeutbildad personal.

Hur går det nu till, herr talman, vid avdelningarna på sinnessjukhusen? Jag har hört mig för på flera håll och fått alldeles likartade svar från alla läkare, som jag talat med. När man på en avdelning har en sköterska, som inte är sjuksköterskeutbildad utan har den ordinära utbildning som krävs för en sköterska vid ett sinnessjukhus — hon utför i och för sig ett utomordentligt arbete, men hon kan icke och får icke verkställa den medicinska behandlingen av patienterna — då hämtar man sjuksköterskeutbildade sköterskor från andra avdelningar. Dessa få giva in-

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

sprutningar och andra behandlingar, när läkarna ej kunna vara närvarande.

Om man på det sätt, som blir följden av denna proposition, tar på sitt ansvar att åstadkomma ett incitament till avfolkning av den sjuksköterskeutbildade personalen på våra sinnessjukhus, måste resultatet bli, att man får antingen anskaffa flera läkare för att ombesörja vården av patienterna — detta är ju omöjligt med den situation vi för närvarande ha med hänsyn till tillgången på läkare — eller också helt enkelt sänka vårdstandarden på sinnessjukhusen. Vi riskera då att komma tillbaka till det tillstånd som en gång varit rådande, nämligen att sinnessjukhusen voro förvaringsanstalter och icke vårdanstalter. Det är detta som både statsrådet och majoriteten inom femte avdelningen tar på sitt ansvar att låta ske genom att säga, att det inte är möjligt att göra någonting för dessa sköterskor.

Om vi komma fram till en sådan situation, att sinnessjukhusen inte kunna företaga de olika ingrepp och behandlingar, som jag här talat om, leder detta till den konsekvensen, att vi få avsevärt förlängda vårdtider. Alla som inom landstingen eller i andra sammanhang haft med sjukvård att göra veta, att vad som är mest betungande för sjukvården är de långa vårdtiderna. All strävan går ut på att förkorta dessa. Om vi nu tänka oss att vi på detta sätt löpa risken att förvandla sinnessjukhusen till förvaringsanstalter med långliggare på alla avdelningar — långliggare även bland patienter som skulle kunna botas — då blir det helt andra kostnader än de som skulle ifrågakomma genom denna lilla lönereglering. Jag vet inte om kammarens ledamöter närmare tagit del av propositionen och utlåtandet, men det uppges att den sjuksköterskekategori, som löneförbättringen skulle gälla, uppgår till ca 150 sjuksköterskor. Flytta vi upp dem två lönegrader betyder det, herr talman, 50 kronor per må-

nad eller 600 kronor per år. Sammanlagt gör detta cirka 90 000 kronor om året. När man vet, att varje sinnessjukhus i vårt land nu slukar många miljoner och när man tänker sig in i risken att vi här komma att få dragas med långliggare på ett helt annat sätt än vi varit vana vid under de senaste åren — vårdtiderna ha ju sjunkit, och inskrivningsfrekvensen har stigit — då vet man att dessa 90 000 kronor äro en obetydlighet för hela landets sinnessjukvård i jämförelse med de ökade kostnader, som skulle bli följden om patienterna över lag blevo långliggare. Jag måste således säga, att det även ur ekonomisk synpunkt är ett mycket dåligt genomtänkt förslag, som statsrådet och statsutskottets majoritet här lagt fram på kammarens bord.

Slutligen skulle jag vilja tillägga, att om statsrådet Lingmans egentliga motiv — som han kanske inte velat avslöja — är, att man inte vill flytta upp de sjuksköterskeutbildade sköterskorna i lönehänseende eftersom man har sköterskor med en avsevärt kortare och enklare utbildning som tjänstgöra parallellt men — jag understryker det — icke med samma arbete på andra avdelningar, då har herr statsrådet fått svaret redan innan han avlämnade propositionen av medicinalstyrelsen. Denna säger nämligen, att så länge förbättring av utbildningen för det stora flertalet av sinnessjukhusens vårdpersonal, d. v. s. för den icke sjuksköterskeutbildade personalen, icke genomförts, bör givetvis ej en generell lönegradsförhöjning av överskötersketjänsterna övervägas. Men däremot säger medicinalstyrelsen — observera det! — att det är en livsbetingelse för den fortsatta sjukvården att denna löneförbättring sker för de översköterskor som ha sjuksköterskeutbildning. Jag skall be att på den punkten få citera den ganska allvarliga tankeställare, som landets högsta medicinala myndighet ger både statsrådet, utskottet och riksdagen då den

Interpellation angående redogörelse för de ändringar i grunderna för jordbrukskalkylens uppgörande som nyligen införts, m. m.

uttalar: »Styrelsen är för sin del icke beredd att påtaga sig ansvaret för den standardsänkning inom sinnessjukvården, som eljest kan befaras bli följden.»

Detta säger medicinalstyrelsen. Herr statsrådet och statsutskottets majoritet äro tydligen beredda att taga det ansvaret. Jag tror emellertid att det vore klokt, om kammaren befriade både statsrådet och statsutskottet från detta ansvar, som vi här i riksdagen icke kunna taga. Jag vågar därför, herr talman, hemställa om bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Häruti instämde herr *Schmidt*, fröken *Elmén* och herr *Staxäng*.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av detta utlåtande samt handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 17.

Interpellation angående redogörelse för de ändringar i grunderna för jordbrukskalkylens uppgörande som nyligen införts, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr SVENSSON i Ljungskile, som yttrade: Herr talman! Frågan om vilket resultat man skulle komma till vid omräkningen innevarande höst av totalkalkylen för det svenska jordbruket har spelat en betydande roll för hela den politiska debatten under de sista månaderna. Någorlunda initierade bedömare räknade med ett underskott på minst 300 miljoner kronor, fränsett vad en ny lönehöjning för lantarbetarna kunde innebära. Det väckte därför allmänt uppseende, när ett resultat publicerades, som innebar att underbalansen inskränkte sig till 92,4 miljoner kronor. Enligt givna förklaringar skulle man nu

ha upptäckt fel i beräkningen av jordbrukets arbetskraftsvolym per år om ca 90 miljoner manstimmar, motsvarande en kostnad av 199 miljoner kronor. Enligt de förklaringar, som framskymtat, skulle felet bero på att man i ett par avseenden under flera år uraktlåtitt att granska och rätt bedöma det primärmaterial från »räkenskapsresultat för svenska jordbruk», som bildat utgångspunkten för beräkningen av arbetskraftsvolymer.

Vidare har man på grund av vissa allmänna resonemang — utan att något nytt material för frågans bedömning föreligger — ändrat beräkningarna så att kostnaden för driv- och smörjmedel minskat med 5,12 miljoner kronor jämfört med vårkalkylen, trots att priserna på respektive varor ökat. Jämfört med det resultat, som skulle uppnåtts om samma principer tillämpats som vid upprättande av vårkalkylen, lär denna justering minska jordbrukets kostnader med ca 10 miljoner kronor.

En tredje justering av beräkningsgrunderna föreligger beträffande kostnader för avskrivning, reparation och underhåll av ekonomibyggnader. Enligt den nya beräkningen har man inte medtagit prisstegringar på trävaror efter januari månad 1950. Resultatet är att kostnaderna minskats med 40,1 miljoner kronor i jämförelse med vad de skulle ha blivit om prishöjningarna på trävaror fått slå igenom.

Sammanlagt ha jordbrukets omkostnader genom upptäckta räknepfel och fria bedömningar minskats med ca 250 miljoner kronor. Läger man härtill den i viss mån skönsmässiga bedömningen av mjölkavkastningen och det efter omständigheterna upp- eller nedskrivna sannolikhetspriset på ägg, så har man alltså jämfört med vårkalkylen en osäkerhetsmarginal, som snarare ligger över än under 300 miljoner kronor.

Jag skall inte här uttala någon me-

Interpellation angående redogörelse för de ändringar i grunderna för jordbrukskalkylens uppgörande som nyligen införts, m. m.

ning om vilka alternativ som äro riktiga. Det är emellertid från såväl riksdagens som från jordbrukets och konsumenternas sida ett oefftergivligt krav, att det inte i fortsättningen lämnas rum för dylika variationer i jordbrukskalkylens behandling. Bedömningsgrunderna böra fastläggas och göras tillgängliga för alla. Bearbetningen av materialet hör sedan anförtros åt personer, som kunna räkna rätt, skriva tydligt och handla objektivt. Utan tvekan vore det en fördel om dessa beräkningar anförtroddes åt personer, som inte alls ha med prissättningen att skaffa.

Man kan nämligen inte värja sig för tanken, att själva kalkylen stundom i viss mån har påverkats av politiska bedömningar beträffande möjligheten och önskvärdheten att genomföra vissa prisförändringar på jordbrukets produkter. Jag har redan nämnt, huru man tämligen godtyckligt handskats med det sannolika medelpriset på ägg. Frågan om fyraprocentsregelns tillämpning har också under senare år tydligt blivit en politisk bedömningsfråga. Ibland ha de två förhandlingsparterna inför riksdagen redovisat olika resultat av vad man ansett sig ha kommit överens om. De objektiva grunderna för prissättningen på oljevaxter har man, för att taga ett annat exempel, under flera år undandragit sig en klarläggande diskussion om. De allra enklaste krav på intellektuell reda och objekti-

vitet måste emellertid innebära, att själva uppgörandet av jordbrukskalkylen och tillfälliga politiska bedömningar hållas strängt isär. Att kräva en prissättning, som nära sammanfaller med kalkylresultatet, är rena spegelfäktet om detta på förhand fått påverkas av politiska bedömningar av den riktiga prissättningen. Det är då långt bättre att avstå från kravet på att prissättningen för varje särskilt år skall mycket nära sammanfalla med kalkylen.

Med stöd av det ovan anförda får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta följande frågor:

1. Är statsrådet beredd att före julferien lämna riksdagen en klar redogörelse för de ändringar i grunderna för jordbrukskalkylens uppgörande som nyligen införts?

2. Vilka åtgärder tänker statsrådet vidtaga för att återställa förtroendet för detta siffermaterial, som spelar en betydande roll för hela vår ekonomiska politik?

Kammaren biföll denna anhållan.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.58 em.

In fidem
Gunnar Brith.

Onsdagen den 5 december.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

(Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde, att behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m. samt vissa uppsyningsmän och föreståndarinnor vid statens sinnessjukhus m. fl. jämte i dessa ämnen väckta motioner nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Fröken LILJEDAHL, som yttrade: Herr talman! I stort sett skulle jag kunna nöja mig med att instämma i vad föregående talare, herrar Hammar och Ståhl, ha sagt i detta ärende, men det är ett par saker, som jag gärna vill påpeka.

Jag läser med förvåning den motivering, som utskottet haft för lönegradsplaceringen av översköterskorna. Man talar först om att enligt föreliggande uppgifter de icke-sjuksköterskeutbildade översköterskorna vid sinnessjukhusen äro betydligt flera än de sjuksköterskeutbildade och att de förras lönegradsplacering icke är aktuell i detta sammanhang. Och sedan kommer den mening, som jag tycker är särskilt anmärkningsvärd: »Då de båda grupperna i avsevärd utsträckning ha enahanda arbetsuppgifter, tala övervägande skäl för att lönegradsfrågan för samtliga överskötersketjänster, för vilka

sjuksköterskeutbildning icke formligen kräves, bedömes i annat sammanhang än det nu förevarande.»

Det är allmänt bekant och erkänt, att den statliga sinnessjukvården lider av allvarliga brister i fråga om lokaler, utrustning och personal. På grund av de många arbetstillfällen, som finnas inom kroppssjukvården, försvåras rekryteringen till sinnessjukvården i hög grad, speciellt vad beträffar områden, där arbetet är särskilt betungande. Att dagligen vårda sinnessjuka är, som alla förstå, mycket påfrestande.

»Översköterska» är inom sinnessjukvården benämning på den sjuksköterska, som vi på kroppssjukhusen kalla avdelningssköterska. Vid de nu avslutade förhandlingarna mellan Landstingsförbundet, Stadsförbundet och Svensk sjuksköterskeförening var man från arbetsgiversidan särskilt mån om att redan på ett tidigt stadium ge avdelningssköterskorna en bättre lönegradsplacering. Vad översköterskan, som ständigt övervakar patienten, betyder för dennes tillfrisknande kan knappast överskattas. Hennes utbildning och kunskaper och därmed följande omdömesförmåga bidra i hög grad till att förkorta behandlingstiden för den enskilde patienten och att möjliggöra ett så snabbt utskrivande från sjukhuset som möjligt. Läkaren och föreståndaren se patienten under kortare stunder vid ronder och enskilda samtal då och då — översköterskan ser patienten hela dagen och dag för dag, och hennes förmåga att tala med den sjuke, att hjälpa honom i hans bekymmer och att bedöma hans beteende blir av utomordentlig betydelse.

Då man numera kommit underfund med att sinnessjukdom och kroppssjuk-

dom inte kunna särskiljas utan ofta ha samband med varandra, är det av stor vikt att personalen på sinnessjukhusen, speciellt personer, som inneha de ansvarsfulla poster jag här talat om, ha en fullgod utbildning såväl i sinnessjukvård som i kroppssjukvård. Att vi i dag inte ha en sådan utbildad sjuksköterska på varje avdelning är en stor brist. Kunna vi ta på oss ansvaret för att genom ett bifall till utskottets hemställan öka denna brist? Ett tillstyrkande av utskottets förslag kommer att medföra, att väntelistorna över vårdsökande ständigt växa, ty sjukhusens möjligheter att vårda de sjuka skulle minska.

Utskottets motivering i fråga om den önskade enhetligheten i lönegradsplaceringen för översköterskorna kan jag inte förstå. I den löneplan, som finns fogad till utskottsutlåtandet, upptagas också andra grupper. Vi ha t. ex. köksföreståndare och instruktionsköterskor, för vilka alternativa lönesättningar alltefter utbildning gälla. Jag kan därför inte förstå, att man inte skulle kunna gå på samma linje när det gäller översköterskorna. Vidare äro motsvarande tjänster på de kommunala sjukhusen, t. ex. Beckomberga i Stockholm och Lillhagen i Göteborg, placerade i samma lönegrad som tjänsterna för avdelningssköterskor vid kroppssjukhusen. På denna punkt har utskottet skrivit att det hyser vissa betänkligheter mot en lönegradsflyttning för de kategorier det gäller. Men, säger utskottet, »när utskottet likväl funnit sig kunna tillstyrka de i de båda propositionerna framlagda förslagen till lönegradsplacering, har utskottet beaktat att det här gäller befattningshvarvgrupper, beträffande vilka det med hänsyn till arbetsuppgifterna framstår såsom särskilt naturligt att den kommunala och den statliga lönegradsplaceringen göres i stort sett enhetlig». Konsekvensen av detta borde ju vara, att man placerade också översköter-

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

skorna i samma löneställning som motsvarande befattningshavare på de kommunala sjukhusen.

Sinnessjukhusens behov av sjuksköterskor med utbildning i såväl sinnessjukvård som kroppssjukvård är allmänt erkänt. Nya medicinska rön och behandlingsmetoder öka ytterligare behovet av sådana sjuksköterskor. Ett bifall till utskottets hemställan kommer att verka i den riktningen, att tillgången på sjuksköterskor med denna utbildning ytterligare minskas.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Vidare anförde:

Herr LINDHOLM: Herr talman! Det utskottsutlåtande som nu behandlas är ju egentligen tjänsteförteckningsrevisionens första barn, och av det mottagande, som det fått i debatten hitintills, kan man dra det slutsatsen, att det inte var något särskilt önskat barn som kom från tjänsteförteckningsrevisionen. För min personliga del måste jag säga, att dessa första produkter från tjänsteförteckningsrevisionen uppvisa en överraskande stark höjning i fråga om vissa lönegradsuppflyttningar. Det rör sig ju i ett fall om sju lönegraders och i en del andra fall om sex lönegraders uppflyttning.

I anslutning till de propositioner, som behandlats i utskottsutlåtandet, har det väckts vissa motioner, och det är väl framför allt behandlingen av dem som har föranlett en smula opposition såväl i utskottet som här i kammaren i dag. Några av motionärerna ha byggt på ett uttalande av medicinalstyrelsen, där styrelsen säger, att den inte kan ta ansvaret för sjukvården i framtiden därest den inte får en lönesättning, som passar dess egna önskningar. Nu är det ju så att man har hört det där talet förut. Jag har i andra sammanhang haft det tvivelaktiga nöjet att ta ställning till lönefrågor, som medicinalsty-

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

relsen har sysslat med, och jag har nog en allmän känsla av att man inom medicinalstyrelsen har ett mycket gott hjärta när det gäller att avväga lönegradsplaceringar. Men å andra sidan är det väl så, att lönegradsplaceringarna något så när få anknyta till det lönesystem som vi ha.

I den debatt som här har förts har man citerat utskottets uttalanden. Det gjorde också den siste ärade talaren, som påpekade, att utskottet borde ha dragit konsekvenserna av den uppgörelse, som träffats mellan landstingen—städerna å ena sidan och sjuksköterskeorganisationerna å den andra, så att det hade blivit liksidighet i lönesättningen. Detta är alldeles riktigt. Men nu föreligger ju den ganska väsentliga skillnaden, att vid de kommunala sinnessjukhusen krävs det sjuksköterskekompetens, under det att de statliga sinnessjukhusen inte ha samma kompetenskrav. Det är med utgångspunkt därifrån som utskottet har förmenat, att hela detta problem bör få behandlas i ett större sammanhang. Det vore väl i alla fall litet för enkelt att göra en kategoriklyvning i fråga om sköterskorna vid sinnessjukhusen bara på en så lös grund som den i ärendet framburna motionen. Enligt mitt sätt att se är det lämpligast att man i ett större sammanhang mera grundligt penetrerar problemet och tar itu med det. Jag vill understryka, att i de fall det förekommer krav på sjuksköterskeutbildning, så gäller den regeln, att man tillämpar den högre lönesättningen jämväl vid sinnessjukhusen.

Det är ytterligare en sak som jag skulle vilja säga några ord om i detta sammanhang. Den har inte direkt samband med den lönefråga, som nu diskuteras, utan gäller alla de motioner som väckas vid varje tillfälle då riksdagen får en lönefråga till behandling. Det hör ju numera till god kutym att man i anslutning till propositioner om löneregleringar skall väcka en serie

motioner, där man siktar till att höja vissa enstaka grupper en eller flera lönegrader. Jag vill erinra om att hela det statliga lönesystemet är baserat på att vi ha en normallönegrad och att vi bygga på denna allteftersom befattningshavarna ha mer eller mindre kvalificerat arbete. Om man på så lösa grunder som enskilda motioner bröt sönder detta system, skulle det betyda att man tvingades återställa det hela genom en generell lönegradsuppflyttning. Och då man vet, att en uppflyttning av en enda löneklass representerar en summa av 135 miljoner kronor i statliga utgifter, så kanske det vore skäl i att herrar motionärer toge större hänsyn till de förhandlingsresultat som ha uppnåtts än till lusten att vinna popularitet i vissa kretsar.

Herr talman! Då det utskottsutlåtande, som nu ligger på riksdagens bord, är resultatet av en förhandlingsöverenskommelse och jag inte har någonting att erinra mot denna, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken HÖJER (kort genmäle): Herr talman! Jag skulle bara vilja rätta till vad herr Lindholm sade nyss om att vi här hade de första resultaten av tjänsteförteckningskommitténs arbete. Departementschefen framhåller ju i propositionen uttryckligen att den lönefråga, som vi nu debattera, inte har varit föremål för 1949 års tjänsteförteckningskommittés prövning. Han säger: »Jag finner mig därför böra förordna, att denna personal, ehuru dess lönegradsplacering icke prövats av 1949 års tjänsteförteckningskommitté, från och med den 1 juli 1951 erhåller o. s. v.» Det är väl just denna fråga man tagit upp och som herr Lindholm vänder sig emot.

Med anledning av vad som sagts i frågan, huruvida man har rätt att i riksdagen tala om saker, varom det redan har träffats överenskommelser, skulle

jag vilja erinra om att statsrådet LINGMAN i sitt svar på en interpellation om inrättande av en arbetsmarknadsnämnd har sagt, att vi skola väl inte ännu mera kringgärda riksdagens möjligheter att till sistone ha prövningsrätt i en sådan här fråga. Det står på s. 73 i denna kammares protokoll nr 28 för i år. Jag skall inte läsa upp det, ty det blir för långrandigt. Men riksdagens prövningsrätt skall väl finnas trots en överenskommelse, som väl alltid innebär en stark kompromiss. Jag kan återkomma till detta senare.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! När jag talade om tjänsteförteckningskommitténs barn avsåg jag att de propositioner, som nu ligga på riksdagens bord, äro resultatet av överläggningar mellan representanter för de anställda och tjänsteförteckningskommittén.

Vad beträffar den fråga som man motionsledes fört fram framhöll jag, att vi i ett senare sammanhang få ta ställning till om vi skola ha en kategoriklyvning eller inte.

Fröken LILJEDAHL (kort genmäle): Herr talman! Jag vill i fråga om de formella kraven på kompetens säga, att även om det inte står någonting därom i statuterna är det i praktiken så, att om det finns möjlighet att anställa en avdelningssköterska eller en översköterska med sjuksköterskeutbildning, gör man detta. Bristen på sjuksköterskor beror ju främst på att de dras till andra arbetsuppgifter.

En olika lönesättning för sköterskor med sjuksköterskeutbildning och sköterskor som äro enbart utbildade för sinnessjukvård har man ju redan. Man har alltså ett differentierat lönesystem. Det är således ingen nyhet att man betalar de olika kategorierna efter kompetens och utbildning.

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! De anföranden, som ha hållits till stöd för reservationen, synas bygga på den uppfattningen, att jag vid propositionens utformning inte skulle ha tagit hänsyn till de särskilda förhållanden, som föreligga inom sinnessjukvården, och det behov av kvalificerad personal, som man har där. För att skingra en eventuell missuppfattning av det slaget skulle jag vilja redogöra för hur förhandlingarna ha förts och vilka skäl som man har fått ta hänsyn till.

När jag tog upp lönefrågan för de lasarettutbildade sköterskorna blev det nödvändigt att pröva, vilka grupper kunde tagas med i detta sammanhang och vilka grupper som voro jämförbara med dem som fått sin löne reglering genom överenskommelser på det kommunala området. Vi voro överens på alla punkter under överläggningarna med Sjuksköterskeföreningen. Då det gällde översköterskorna vid sinnessjukhusen framfördes förslag från Sjuksköterskeföreningen, att de sjukvårdsutbildade översköterskorna skulle flyttas upp i lönegrad 14. Då en del av dessa sköterskor och all annan vårdpersonal vid dessa sjukhus äro anslutna till Statens sjukhuspersonalsförbund, upptogo vi överläggningar även med detta förbund, och jag frågade: Hur kommer läget att bli inom sjukhusen, om vi ta hela översköterskegruppen och flytta upp den till 14:e lönegraden? Sjukhuspersonalförbundet svarade: Det går inte att avskilja denna grupp, det kunna vi inte tillstyrka. Vad skola alla andra grupper inom sinnessjukvården säga, om vi flytta upp endast denna grupp? Vi vilja ha samtliga grupper provade i ett sammanhang.

Jag frågade vidare: Om vi dela på gruppen och ta endast de lasarettutbildade, hur ställer det sig då? Och förbundet svarade: Då blir det ännu svårare att förklara detta för övriga grupper.

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

Det beskedet framförde jag också till Sjuksköterskeföreningen under de fortsatta överläggningarna. Jag fick under dessa förhandlingar den uppfattningen, att man förstod svårigheterna med att dela upp översköterskorna, även om man gärna ville att de skulle flyttas upp. Vi förde därför över resonemanget på de grupper, för vilka man ovillkorligen kräver lasarettutbildning, nämligen laborations-sköterskor, röntgen-sköterskor och apoteksföreståndare. Dem voro vi överens om att flytta upp till lönegrad 14, och Sjukhuspersonalförbundet förklarade, att det inte hade något emot denna uppflyttning, ty den kunde inte störa de andra grupperna.

För att kunna bedöma denna fråga måste man således ta hänsyn även till andra grupper som finnas vid sinnessjukhusen. Det finns i första hand dessa översköterskor, varav ungefär en tredjedel har lasarettutbildning, det finns manliga överskötare, förste skötare, skötare och sköterskor. Skall man kunna bedöma denna fråga objektivt, måste man fråga sig: **Hur böra dessa grupper stå i förhållande till varandra med hänsyn till sina arbetsuppgifter?**

Det kan sägas, att detta skulle ha kunnat utredas och klaras i detta sammanhang. Men frågan är av så pass stor betydelse, att det inte är lätt att på en gång klara ut det hela. Och ännu mera komplicerat blir det, om man beaktar att det finns en grupp som kallas hantverkare och som har sin motsvarighet i första hand inom kommunikationsverken men också inom andra områden, där benämningen är reparatörer. Deras löneställning prövas av tjänsteförteckningskommittén, och för att få en enhetlig prövning kommo vi överens med det berörda personalförbundet att denna grupp skulle prövas samtidigt med de övriga. Det föreligger således en överenskommelse om att man skall göra en samtidig prövning.

När det nu sägs att man utelämnar en sköterskegrupp, så är den emeller-

tid inte utelämnad på annat sätt än att den inte kunnat behandlas i förtur liksom en del andra sjuksköterskor, men det innebär icke någon värdesättning av deras arbetsinsats, utan en sådan skall göras senare i samband med en prövning av samtliga grupper inom området.

Det har vidare anförts att de sjukvårdsutbildade sköterskorna inta en sådan särställning, att man skulle ha kunnat ta upp deras problem separat. Ja, om gruppen hade varit så helt avskild och med så speciella arbetsuppgifter, att den hade kunnat lyftas ur det stora sammanhanget, då hade jag inte tvekat att göra det, på samma sätt alltså som nu gjorts med de andra specialsköterskorna vid sinnessjukhusen, men det är inte på det sättet.

Det har under debatten anförts att de sjukvårdsutbildade sköterskorna skulle ha speciella uppgifter vid sinnessjukhusen. Jag har varit i förbindelse med personalrepresentanter för två sinnessjukhus, och de säga: Det går inte att skilja på arbetsuppgifterna för dessa kategorier, de gripa in i varandra. Sjukhuspersonalförbundet har även gjort en utredning som visar på precis samma förhållande. Medicinalstyrelsen har i en promemoria sagt att det är fråga om speciella uppgifter. Jag tvivlar inte på att medicinalstyrelsen har avsett, att det skulle vara speciella uppgifter för dessa sköterskor, men i realiteten — ty så noga ha vi verkligen undersökt förhållandena i samband med prövningen av denna fråga — har denna avsikt inte kunnat tillämpas.

Jag har i dag haft ett samtal med en ledamot av riksdagen som också är ledamot i direktionen för ett sinnessjukhus, och han säger att vi ha aldrig kunnat uppehålla denna skillnad, utan dessa översköterskor måste tjänstgöra för varandra och överta varandras arbetsuppgifter. Tror någon att dessa personalgrupper skulle ha förstått, om den del som har lasarettutbildning

flyttas upp, medan andra fått stå kvar i lägre lönegrad, även om de utföra samma arbetsuppgifter som de andra? Jag tror inte man kunnat vinna förståelse för detta. Jag tror att det är arbetsuppgifterna som sådana, som skola värderas i första hand. Behövs det ovillkorligen en viss utbildning för att klara en uppgift, får man ta hänsyn även till detta.

I frågan, huruvida det är erforderligt med lasarettutbildning även vid sinnessjukhusen, skall jag inte yttra mig. En särskild utredning har haft i uppgift att framlägga förslag om hur utbildningen av sköterskepersonal vid sinnessjukhusen skall anordnas. Denna utredning avlämnade sitt förslag förra veckan och det kommer att läggas till grund för bedömandet, då man går in på prövning av lönegraderna.

Det är, måste jag säga, en rätt komplicerad sak att föra förhandlingar i fråga om tjänstemännens lönegradsplacering, ty det går inte alla gånger att föra förhandlingar enbart med en organisation, utan man måste föra förhandlingar med flera organisationer samtidigt. I vad mån man skall ta hänsyn till olika intressen måste bli en avvägningsfråga. Att jag nu kommit till den slutsatsen att icke medtaga över-sköterskorna vid sinnessjukhusen i denna första omgång utan låta deras lönegradsfråga anstå till i början av nästa år, beror på de förhållanden jag här redogjort för. Det är dessutom beroende på att jag inte vill skapa ett större missnöje mellan personalen inom sjukhusen, som eljest skulle ha blivit följden.

När man nu talar om det ansvar som statsrådet får ta i detta avseende, vill jag förklara att jag är beredd att ta det ansvaret. Jag vet däremot inte huruvida de som kritisera detta förslag varit beredda att gå ut till personalen och ta ansvaret för den stämning som skulle uppstå, om man handlat på annat sätt.

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

Herr Ståhl sade att han inte kunde förstå, hur man kunde lämna denna grupp kvar. Jag borde, sade han, ha tagit kontakt med den föregående inrikesministern som kunde dessa frågor. Jag har gjort det, herr Ståhl, och han delade min uppfattning. Han förstod nämligen att man inte kunde göra på annat sätt.

Herr STÅHL (kort genmäle): Herr talman! Jag förstår väl att det, som civilministern säger, varit svåra förhandlingar. Det är klart att då man har att göra med två olika personalgrupper, av vilka den ena är mera kvalificerad och den andra mindre kvalificerad, reser den mindre kvalificerade personalgruppen krav på att flyttas upp så långt som möjligt och helst i paritet med den mer kvalificerade. Alla vi som, från den utsiktspunkt vi ha inom landstingens förvaltningsutskott, ha varit med om sådana förhandlingar veta att det förhåller sig på det sättet.

Däremot tycker jag det är mera anmärkningsvärt och ytterst intressant att statsrådet förklarar, att man böjt sig för de synpunkter som framförts av Sjukvårdspersonalförbundet. Men herr statsrådet omvittnar själv att den ansvariga medicinska myndigheten, nämligen medicinalstyrelsen, bestämt sagt ifrån att den icke kan ta en sådan utveckling på sitt ansvar. Statsrådet har alltså inför trycket av en majoritet hos personalen böjt sig för ett slags tvång att nivellera lönerna, trots att detta leder till konsekvenser för sjukvården, som medicinalstyrelsen uttryckligen, enligt vad som här är skrivet, icke kan ta på sitt ansvar. Jag måste säga att detta är en ytterligt farlig utveckling.

Vidare säger herr statsrådet att det är svårt att skilja på ifrågavarande personal på grund av de sammanfallande arbetsuppgifterna. Här står uppgift mot uppgift. Statsrådet hade talat med läkare vid två sinnessjukhus och åbero-

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

pade en direktionsmedlem. Mot detta kan jag ställa mina vittnesbörd från olika sinnessjukhus. Men något som måste väga tyngre är väl i varje fall medicinalstyrelsens här gång på gång återopade vitsord.

Är det någon svårighet att göra skillnad mellan kvalificerad och okvalificerad personal? Hur ha vi vid läroverken, för att göra en enda, mycket närliggande och enkel parallell? Där ha vi två grupper, nämligen läroverksadjunkter och lektorer, som båda undervisa från lågstadiet och upp till högstadiet, alltså med i långa stycken samma undervisningsskyldighet. Men de ha olika kompetens, och det går en klar löneskillnad mellan dem; det har aldrig varit tal om något annat. Vad vi reserveranter säga, herr talman, är att man, genom att på detta sätt på ansvarigt håll åsidosätta deras löneintressen som äro mera kvalificerade, löper risk att förlora denna personal vid sinnessjukhusen. Det är omvittnat, inte minst av medicinalstyrelsen, att detta kan man icke ta på sitt ansvar därför att de medicinska uppgifterna i så fall åsidosättas.

Jag måste konstatera att statsrådet icke kunnat visa att den mindre kvalificerade personalen, vars intresse han här närmast gör sig till tolk för, kan fylla de uppgifter som den andra personalen har att fullgöra: Jag frågar: Vad tänker statsrådet göra, om denna senare personal nu lämnar den statliga sinnessjukvården och går över till dels kroppssjukvård, dels den kommunala sinnessjukvården? Hur skall läget då komma att te sig vid de statliga sinnessjukhusen?

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Herr Ståhl har anfört att den mindre kvalificerade personalen motsatt sig att den mer kvalificerade skulle få en högre löneställning och att jag fallit för trycket från den mindre kvalificerade personalens sida. Kan herr Ståhl göra gäl-

lande att de översköterskor som utföra samma sysslor vid sinnessjukhusen som de lasarettutbildade, skola betecknas som mindre kvalificerade, även om de på ett fullgott sätt sköta de uppgifter de fått sig förelagda? Jag har, som jag har sagt tidigare, den uppfattningen att de anställda skola bedömas efter sina insatser, och jag anser det därför berättigat att den lägre personalen — även om den skulle kallas mindre kvalificerad — får sin rättmätiga del av löneförbättringar. Jag anser emellertid att man bör bedöma dessa frågor i ett sammanhang. Det är detta försök att till varje pris rycka loss en grupp, som jag inte har ansett vara befogat, så mycket mindre som jag varit överens med personalorganisationerna om att man inte skall göra det.

Herr Ståhl har byggt sitt ställningstagande på medicinalstyrelsens promemoria. Jag känner till den, men jag kan inte underkänna personalens vid sjukhusen kunskaper på detta område. När man varit i förbindelse med personalrepresentanterna bibringas man den åsikten, att deras kunnande härvidlag i varje fall är lika stort som herr Ståhls. Det förbund som de äro anslutna till känner sitt ansvar och känner också sitt arbetsområde. Om en utredning här visar, att den ena personalgruppen måste gå in i den andras arbete, så är det kanske beklagligt för medicinalstyrelsens uppläggning därför att verkligheten inte stämmer med dessa planer. Herr Ståhl kan gärna få ta del av den utredning som visar, hur den mindre kvalificerade gruppen, som han säger, får utföra det kvalificerade arbetet på avdelningen i lika hög grad som den andra gruppen.

Herr STÅHL (kort genmäle): Herr talman! Det förvånar mig att statsrådet tydligen inte tagit del av medicinalstyrelsens promemoria. Här står ju uttryckligen skillnaden angiven mellan å ena

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

sidan sjuksköterskeutbildad personal och den icke sjuksköterskeutbildade. Jag har all respekt för den icke sjuksköterskeutbildade personalen, men jag måste ändå konstatera, när jag har ett flertal vittnesbörd från sinnessjukhusen och dessutom medicinalstyrelsens ord på saken, att här föreligger en skillnad.

Medicinalstyrelsen — och kompetensen hos dess chef vill väl statsrådet Lingman ändå inte bestrida — säger så här: »De sjuksköterskor som alltjämt finnas kvar därstädes» (alltså vid de statliga sinnessjukhusen) »och icke äro föreståndarinnor eller tjänstgöra som apoteks-, laboratorie- eller röntgensköterskor, anlitas huvudsakligen såsom översköterskor inom avdelningar för modern medicinsk behandling, nattöversköterskor, ersättare för föreståndarinnor och andra för vården betydelsefulla nyckeltjänster. De flesta av dessa kunna icke på tillfredsställande sätt bestridas av annan personal.»

Då säga vi: Vill man behålla den personal, som ensam kan bestrida denna tjänstgöring som är oundgängligen nödvändig, får man också lov att betala den. Enligt vad jag har inhämtat under middagsrasten gäller det icke, som det står angivet här, 150 utan 120 sköterskor sammanlagt. Det är med andra ord fråga om, mina damer och herrar, ett belopp på 72 000 kronor. Kan man verkligen anse att det är tillrådligt för andra kammaren att ta på sitt ansvar att för det belopp som här är angivet, 72 000 kronor, riskera att denna personal lämnar sinnessjukvården?

Jag tror att statsrådet Lingmans synpunkter, som jag har all respekt för i den mån de ta tillbörlig hänsyn till personalintressena, ändå måste sägas väga lätt emot de sjukvårdsintressen som faktiskt, enligt medicinalstyrelsens uppfattning, här stå på spel. Därför måste jag än en gång konstatera, att den hållning som statsrådet Lingman här intagit utgör en fara för den svenska sinnessjukvården.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Jag skulle bara vilja tillägga att jag har offrat betydligt längre tid än en middagsrast för att undersöka dessa frågor. Jag har därvid funnit, att antalet översköterskor vid sinnessjukhusen är över 400. Då det varit nödvändigt att arbetet dem emellan delas upp på de olika avdelningarna ha de fått delta även i den medicinska behandlingen oavsett sin utbildning. Det är alltså arbetet härmed, som omfattat en längre tidrymd än en middagsrast, som lett fram till detta resultat i fullt samförstånd med berörda personalorganisationen.

Herr HENRIKSSON: Herr talman! Vi veta sedan tidigare riksdagsdebatter, att herr Ståhl kan vederläggas hur mycket som helst men att det likväl inte är möjligt övertyga honom om att den uppfattning han har inte är den riktiga. Jag är för min del inte övertygad om att mitt anförande kommer att påverka honom mer än de som redan hållits av statsrådet Lingman och herr Lindholm.

Jag skulle emellertid innan jag kommer in på den frågeställning, som blivit aktuell genom den väckta motionen rörande de lasaretsutbildade sköterskorna, vilja säga att det är väl ändå riktigt — som herr Lindholm och statsrådet här framhållit — att vår sinnessjukvård inte bara är beroende av de lasaretsutbildade sköterskorna, utan att det i sinnessjukvården finns anställd annan personal, som för sinnessjukvårdens upprätthållande är av lika stor betydelse som de 120 sköterskor diskussionen nu närmast gäller. Där finns den stora gruppen biträden, som man givetvis inte kan undvara, det är den stora gruppen sköterskor och den stora gruppen manliga skötare, som också måste finnas på sinnessjukhus för att det hela skall fungera. Så är det läkarna och dessutom hela staben av ekonomifolk, som behövas för den effektiva vård som erfordras vid dessa sjukhus.

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

Det förslag till lösning av vissa lönefrågor, som lagts fram i den aktuella propositionen, syftar inte till att reda upp hela problemet. Vi äro allesamman, förmodar jag, medvetna om att den frågan kommer att i fortsättningen behandlas i den tjänsteförteckningsrevision som för närvarande pågår. Vad man velat göra är att lösa vissa särskilda problem, aktuella i anledning av de överenskommelser som träffats på det kommunala området.

Först skulle jag då vilja i korthet erinra om att här ha förts förhandlingar, när det gällde biträdespersonalen och uppsyningsmännen med Statstjänarkartellen, när det gällde lasarettusbildade sjuksköterskor och föreståndarinnor med TCO. Dessa förhandlingar ha lett till överenskommelser med ifrågavarande organisationer. Det är rätt naturligt att organisationerna ha den uppfattningen att det varit önskvärt, att man kunnat nå ett annat resultat än man gjort, att man kunnat få det att omfatta ett vidare område, så att det varit möjligt att på en gång lösa de aktuella löneproblemen. Detta har på grund av olika omständigheter inte varit möjligt, men organisationerna ha var för sig ansett att vad man uppnått varit så betydelsefullt, att man borde acceptera en överenskommelse, även om den inte i alla delar är tillfredsställande.

Jag har för min del inte den minsta tanke på att göra något yrkande utöver denna överenskommelse därför att man, som herr Lindholm påpekat, om man vill ha ett förhandlingssystem, givetvis får acceptera de överenskommelser, som uppnås genom förhandlingar. Och jag förmodar att TCO-ledningen — även om jag inte har anledning tala på dess vägnar — är av samma uppfattning, ty statstjänstemännen betrakta frågan om förhandlingar såsom en i dagens situation och för framtiden mycket väsentlig sak och vilja inte att man skall äventyra den genom att ta upp säraktioner i riksdagen för ändringar härvidlag. En

ändring kan gå i fördelaktig riktning, men den kan lika gärna gå i ofördelaktig riktning, och har man förhandlat får man ta de fördelar och de nackdelar som kunna följa därmed.

Nåväl, jag sade att man kan påstå, att det finns nackdelar i den överenskommelse som är träffad. Jag tror inte det kan vara anledning säga, att de skulle gälla de lasarettusbildade sköterskorna över huvud taget, utan det kan vara lika stor anledning säga, att här borde eftersträvas en bättre löneställning för biträdespersonalen, eftersom den i lönehänseende tillhör en grupp som är betydligt sämre ställd än vad de överliggande grupperna för närvarande äro. Vi veta också genom de anföranden som hållits tidigare, att dessa frågor inte äro ställda på framtiden. Vi räkna väl med att redan i början av nästa år nå fram till en överenskommelse genom tjänsteförteckningsrevisionen om de ytterligare lönefrågor, som nu äro aktuella vid sinnessjukhusen. Sannolikt blir det möjligt att från mitten av nästa år genomföra de ytterligare förändringar, som kunna vara nödvändiga på detta område.

Låt mig så, herr talman, säga några ord om den speciella fråga, som vållat mest debatt, alltså om man skall bryta ut de lasarettusbildade sköterskorna och ge dem en förmånsställning i form av högre lönegradsplacering redan nu eller i form av ett provisoriskt lönetillägg eller om man skall låta dem vänta tills hela frågan om översköterskorna tages upp till behandling.

Jag vill i likhet med statsrådet Lingman säga, att det är rätt underligt att herr Ståhl i kammaren står upp och säger att de, som icke äro lasarettusbildade, tillhöra den okvalificerade arbetskraften vid sinnessjukhusen, en grupp som man egentligen icke borde ha där. Hur vore det om herr Ståhl skulle resa ut till sinnessjukhusen och diskutera dessa frågor med personalen? Jag tror icke att herr Ståhl skulle åter-

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

vända till andra kammaren och göra sig till tolk för den uppfattning som han gjort sig till talesman för här i dag.

Så sägs det att det är nödvändigt, att man vid sinnessjukhusen har lasarettutbildade sköterskor. Jag skall icke taga upp någon diskussion om behovet. Jag endast konstaterar att behovet måste vara rätt varierande. Vi ha gjort en undersökning för att se efter hur de lasarettutbildade sköterskorna fördela sig på olika sinnessjukhus. Man finner att av samtliga översköterskor äro vid exempelvis S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg 18 lasarettutbildade och 18 icke lasarettutbildade; de gå om varandra på de olika avdelningarna. Vi taga ett annat exempel: Restads sjukhus. Om jag minns rätt, ligger det ganska nära det ställe där herr Ståhl vistas. Där ha vi 20 översköterskor, varav 2 äro lasarettutbildade och 18 icke lasarettutbildade. Det är alltså en stor skillnad mellan vad som gäller på det ena sjukhuset och på det andra sjukhuset: vid S:ta Maria har man 18 men vid Restad klarar man sig med 2 lasarettutbildade sköterskor. Men eljest är det väl ingen större skillnad mellan dessa sjukhus.

Ett annat exempel: Ulleråkers sjukhus, där man har 19 lasarettutbildade och 10 icke lasarettutbildade sköterskor. Vid Ryhovs sjukhus, där det sammanlagda antalet är precis detsamma eller 29 stycken, är det 2 lasarettutbildade och 27 icke lasarettutbildade.

Så har man frågan om fördelningen av dessa sköterskor på de olika avdelningarna. Redan den stora skillnaden i antalet sköterskor med eller utan lasarettutbildning på det ena sjukhuset och det andra visar, att det icke finns några speciella uppgifter som nödvändigtvis måste uppehållas av lasarettutbildade sköterskor. Om det vore så skulle nog de förhållanden, som herr Ståhl befarade skulle inträda, därför att det dröjer ett halvår innan man

klarar denna lönefråga, redan nu föreliggande. Så är dock tydligen icke fallet, ty vid sinnessjukhusen vid Restad och vid Ryhov går verksamheten uppenbarligen icke sämre än vid Ulleråkers och S:ta Maria sjukhus.

Jag återkommer till frågan om fördelningen på avdelningar. Det kan vara av ett visst intresse att se, hur man gjort denna fördelning. Låt mig taga intagningsavdelningarna. Där finns en lasarettutbildad sköterska på Ulleråker, och det finns sådana vid S:t Sigrifrid, Marieberg och ett antal andra sjukhus; men på flertalet sjukhus klarar man sig utan någon lasarettutbildad sköterska. Arbetet är överallt detsamma på de olika avdelningarna, och hela personalen fullgör där samma arbetsuppgifter. Jag kan gå igenom avdelning efter avdelning för att konstatera detta. Då är det naturligt, att det från de andra översköterskornas sida och från den övriga personalens sida säges, att man icke kan medverka till att löneställningen skall göras beroende av om den ena eller den andra utbildningen är till finnandes, utan att man måste utgå från vad det är för arbetsuppgifter som fullgöras. Det vore, ärade kammarledamöter, lika orimligt att säga att utbildningen skall vara avgörande som att säga, att om det finns två svarvare så skall den ene, som har realexamen, ha mera betalt än den andre som ej har det, trots att de utföra samma arbetsuppgifter.

När denna fråga varit under behandling i samband med de pågående förhandlingarna, ha vi sagt oss att i denna situation kunna vi icke göra någon uppdelning. När man vet att frågan är under behandling i större sammanhang, måste man säga sig, att det är icke mera orättfärdigt, om de lasarettutbildade översköterskorna få vänta ett halvår, än om den övriga personalen får göra det.

Sedan, herr talman, en synpunkt, som icke direkt gäller detta problem utan

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

som har litet vidare räckvidd! Vi ha vid dessa överenskommelser, som träffats rörande en del av sjukvårdspersonalen, visserligen fått konstaterat, att det blir en retroaktiv förbättring från den 1 juli detta år. Det är i och för sig tillfredsställande att man fått det från denna tidpunkt. Men samtidigt har man i vad gäller både biträdespersonalen och sjuksköterskorna fått notera, att de förbättringar, som trätt i kraft på landstingsområdet och städernas område, utgått redan från den 1 januari 1951. Det vore för framtiden mera tillfredsställande, om man kunde få det så ordnat, att de löneförbättringar, som skola utgå till denna personal, finge gälla från samma tidpunkt, oavsett om den är anställd hos staten eller hos landsting och städer.

Herr HAGÅRD: Herr talman! Efter allt detta resonemang vill jag fatta mig mycket kort. Jag erkänner att det ligger mycket bestickande i detta konstaterande att man får betala olika avlöningsförmåner till dem som ha likartad anställning. Men man får icke överdriva detta argument, tycker jag för min del. Man skall icke glömma att vi redan ha exempel på att man till samma arbetsuppgifter sätter personer som ha olika löneförmåner. Jag tänker på kroppssjukvården. Vi ha åtminstone tidigare där haft skilda löner för dem, som arbetat i vanlig sjukvård på avdelningarna, och dem som haft mera kvalificerade sköterskeuppgifter, operationssköterskor, röntgensköterskor, laboratoriesköterskor o. s. v. Dessa ha haft bättre utbildning, och till följd därav ha de också haft bättre löneförmåner.

Jag tycker att man icke får överdriva dessa svårigheter. Det går mycket väl att på detta sätt differentiera; det är min bestämda uppfattning. Men det sägs att om man förfar på det sätt som tänkts, d. v. s. icke på vanligt sätt flyt-

tar upp de sjuksköterskeutbildade i högre löneställning, så avfolkas sjukhusen. Då blir jag förskräckt. Kommer det därhän, gör man bäst i att tänka på saken ordentligt. Med hänsyn till behovet av att få bättre sinnessjukvård ha vi velat göra personalen bättre: bättre läkare, bättre sköterskor, bättre personal över huvud är vårt syftemål. Jag tror icke att det är meningen att detta förhållande med differentierade löner skulle vara någon längre tid. I själva tidsläget ligger, att man måste tänka sig en förbättring och en ganska snabb anpassning på sinnessjukvårdens område.

Det är en sak som jag fäst mig vid och som jag icke kan låta bli att framföra. När jag i motionen läste något om att det centrala verket, medicinalstyrelsen, icke blev åtsport förrän styrelsen fick korrekturet till propositionen i sin hand, då blev jag ett ögonblick bestört över detta. Jag trodde att i sådana här spörsmål det centrala verket och tillsynsmyndigheten skulle vara väl införstådd med de centrala uppfattningarna, detta så mycket mera som medicinalstyrelsen har hela sinnessjukvården i sin hand.

För övrigt hesiterar jag inför denna avfolkning. Jag vet icke om det kommer att bli en avfolkning; det är kanske bara ett tal. Men om det är så, att detta innebär risk för avfolkning, anser jag för min del, att man måste vara synnerligen försiktig. Sinnessjukvården har en nyckelposition i svensk sjukvård. Det är en nyckelposition också när det gäller åldringsvården, att giva vissa åldersgrupper en förbättrad sinnessjukvård i olika avseenden. Eljest kunna vi icke lyckas att från ålderdomshemmen och andra anstalter rensa ut det klientel, som icke hör dit utan som hör till sinnessjukvården.

När jag ser saken så, herr talman, finner jag, att man icke bör bortse från framförda synpunkter utan vidare. Jag har således intet att erinra emot att den

tankegång anammas som finns i reservationen liksom i den av herr Ståhl m. fl. väckta motionen.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr Birke, fru Ewerlöf och fröken Wetterström.

Fröken HÖJER: Herr talman! Här har talats om vilka som skola yttra sig i fråga om sinnessjukvården. Man tycker att medicinalstyrelsen icke har så mycket med saken att göra och att icke heller läkarna ha det. Men vem skall i dagens läge verkligen uttala sig i fråga om den moderna vården av de sinnessjuka om icke de som veta, hur långt man i dagens läge hunnit? När det gäller vården av de sinnessjuka få vi icke bara gå ut ifrån den vård vi ha i dag och som icke är sådan den egentligen skulle vara därför att personalen på sinnessjukhusen icke har den utbildning, som man i medicinalstyrelsen sedan årtal ropat på. Det framlades för åtskilliga år sedan ett konkret förslag, som det sedan icke blev någonting av. Det tillsattes en kommitté. Nu är denna kommitté färdig, och nu skola vi taga ställning till detta förslag. Under tiden har man från medicinalstyrelsen och läkarna sagt, att det behöves utbildning i både sinnessjukvård och kroppssjukvård. Det är detta som ligger bakom det hela. Det är därför man tycker att också riksdagsmän böra ha rätt att ha ett omdöme med, när det gäller denna fråga. Jag syftar på alla de riksdagsmän, vilka här i Sverige vilja ha en sinnessjukvård, som står i paritet med sinnessjukvården i Finland, Danmark, Norge och andra länder.

Personalförbundet, som icke har kunskap i modern sinnessjukvård, har gjort en utredning. Läkarna ha också i dagarna meddelat medicinalstyrelsen sina synpunkter på denna fråga. Jag vill bara anföra ett par ord av vad man

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

säger från t. ex. S:ta Anna sjukhus. Där talar man om att lasarettutbildade sjuksköterskor behövas på övervakningsavdelningarna. »Varje övervakningsavdelning», heter det, »borde ha lasarettutbildad personal i ledningen; den numera småningom inträdda minskningen i antalet sjuksköterskeutbildad personal har tyvärr medfört en kvalitativ nivå-sänkning av vården.»

Jag tycker, herr Henriksson, att detta talar om vad som händer, då vi bara ha ett par lasarettutbildade sköterskor på varje sjukhus: det blir en nivå-sänkning av vården. De, som icke äro intresserade av de sinnessjukas vård, taga det med ro, men vi, som äro intresserade, taga det ej med ro. Jag skulle kunna citera många olika uttalanden i samma riktning — det gäller alltså själva vården. Jag menar, att man helt enkelt är tvungen att lyssna på dem, som ha kunskaper och veta, hur långt man kan komma, när det gäller modern sinnessjukvård. Jag skulle kunna tala om, på vilken avdelning var och en av dessa lasarettutbildade sjuksköterskor står och var de icke stå. Men vad tjänar detta till, när dessa meddelanden från läkarna säga att vi borde ha en bättre nivå? Men vi ha den icke. Det är detta som är den springande punkten i hela frågan.

Då säger man: »Men hur har du kunnat göra en sådan överenskommelse?» Jag vill med ett par ord tala om, vad det beror på, eftersom statsrådet Lingman drog upp det. Jag kan icke bevisa, att det behöves lasarettutbildning på vårdavdelningarna, ty formellt kräves sådan ej. Men det blir sämre vård, när det icke finns tillräcklig utbildning, och alltså behöves denna personal. Och lika väl som tingsmeriterade jurister och icke tingsmeriterade sådana ha olika lön skulle man kunna kräva, att sjuksköterskor med olika utbildning få olika lön. Detta kan man väl tänka sig, men man kunde icke komma överens därom. Jag kunde icke lämna de under-

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

betalda andra sjuksköterskorna åsido. Den överenskommelse jag var med om att träffa ser alltså ut på detta sätt.

Men när man från andra håll dragit upp hela frågan om sinnessjukvården och hur den skall bli, måste jag säga, att det är någonting annat som vi också träffat överenskommelse med departementet om, nämligen att fortast möjligt skall tagas upp frågan om utbildningen för sinnessjukvårdspersonal och i samband därmed lönefrågan. Det är detta som är ljuspunkten i denna överenskommelse.

Herr HENRIKSSON (kort genmäle): Herr talman! Det är tveksamt om vi vid detta tillfälle böra taga upp frågan om sjukvårdspersonalens vid sinnessjukhusen utbildning. Det är ju en fråga som under en tid varit under utredning. Man har ett förslag, som vid en senare tidpunkt kommer upp till behandling i riksdagen. Jag vill på den punkten bara säga till fröken Höjer, att nog är personalen på det klara med att icke bara det lilla antal sjuksköterskor, som äro lasarettutbildade, ha intresse av att få en så god utbildning som möjligt. Men jag tycker nog, att fröken Höjer gör litet orätt, när hon säger, att personalorganisationerna icke äro tillräckligt insatta i detta för att förstå hur det skall skötas. Är det icke ändå att övervärdera just den organisation som fröken Höjer själv företräder i fackligt avseende? Kan man icke utgå ifrån att de, som själva varit anställda och utbildats vid sinnessjukhusen under 20 år eller kanske mera och sitta i ledningen för personalorganisationerna, ha ganska god erfarenhet om hur sinnessjukvården bedrivs och kan bedrivas? Men i fråga om den kommande utbildningen tror jag icke att det förekommer några delade meningar. Det är emellertid icke detta frågan i dag gäller. Frågan är om det nu är nödvändigt att bryta ut en viss grupp i

lönehänseende för att tillgodose sinnessjukvårdens behov eller om man skall säga, att denna grupps löner skola prövas i samband med prövningen av lönerna för andra grupper vid sinnessjukhusen. Har man den uppfattning som jag har, att varje grupp är för vården lika betydelsefull som någon annan grupp, eftersom vården förutsätter att alla äro i funktion, är det icke värre om 120 få vänta än om 7 000 få vänta. När det är en så relativt kort tid som här kommer i fråga tror jag icke, att det händer någon olycka, om man följer de riktlinjer som finnas i utskottets utlåtande.

Herr STÅHL (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av vad herr Henriksson sade nu och även i sitt första anförande skulle jag vilja göra honom uppmärksam på att hans påstående, att jag talat om kvalificerad och okvalificerad personal, icke är riktigt. Jag har talat om mer kvalificerade och mindre kvalificerade samt sagt, att även den mindre kvalificerade personalen gör ett omistligt arbete i våra sjukhus.

Till statsrådet Lingman, som i sitt sista anförande gjorde gällande, att jag ägnat middagsrasten åt frågan, vill jag säga, att eftersom jag väckt motion för en och en halv månad sedan samt deltagit i utskottsbehandlingen har jag haft anledning att något längre tid intressera mig för detta. Vad jag ägnade middagsrasten åt, herr statsråd, var att korrigera statsrådets egen siffra från 150 till 120. Därför tycker jag att det ligger något under statsrådets nivå att liksom vilja antyda att jag nöjt mig med middagsrasten när det gäller den stora sakfrågan.

Jag hade emellertid begärt ordet för att säga till herr Henriksson i Stockholm, att jag förstår honom mycket väl. Han är ju talesman för de personalgrupper vid sinnessjukhusen, som äro anslutna till Statstjänarkartellen, och

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

dit höra inte översköterskor med sköterskeutbildning. Följaktligen är det riktigt vad herr Henriksson säger. Men vad frågan gäller är ju detta: Fullgöra vi vårt ansvar mot sinnessjukvården och framför allt mot patienterna genom att göra detta till en fråga om personalintressena hos majoriteten? Är inte den ledande synpunkten den, huru vi skola handla för att få värden av våra sjuka så bra som möjligt? Att det nu gått dithän, att vi ha många, många sköterskor utan lasarettutbildning, är inte något försvar för att vi skola låta det fortsätta på denna väg. Därför ställer jag på nytt den fråga, som jag inte fått svar på, varken av statsrådet eller herr Henriksson i Stockholm: Hur skall det gå med sinnessjukhusen om, som medicinalstyrelsen befarar, genom den lönepolitik som här medvetet bedrives de sjuksköterskeutbildade översköterskorna lämna dessa sjukhus? Det är ju den frågan vi måste besvara. Jag skulle vilja bestämt avråda kammaren från att ta en sådan lönepolitik på sitt ansvar, ty med den sänka vi värden under den nivå som behövs, något som vi verkligen inte kunna stå till svars med.

Fröken **HÖJER** (kort genmäle): Herr talman! Det förefaller mig som om herr Henriksson menade, att jag underkänt en viss personalgrupp, men så är alls inte fallet. Det är härvidlag fråga om en grupp vid de statliga sinnessjukhusen, som hänger nära samman med en annan grupp, för vilken vi fått uppgörelse med de kommunala myndigheterna. Här är det inte fråga på något sätt om att ta upp en strid de olika personalgrupperna emellan. Jag hoppas att det skall vara fullt klart. Men eftersom många, också herr Henriksson, talat om de olika förhållandena på sjukvårdens område, tog jag upp sjukvårdsutbildningen som sådan vid sinnessjukhusen. Jag hade verkligen inte tänkt

mig, att detta skulle blåsa upp en strid mellan de olika grupperna.

Herr **LINDHOLM** (kort genmäle): Herr talman! Herr Ståhl tycks ha svårt att fatta den argumentering, som anförts av såväl civilministern som herr Henriksson, där ju dock på ett utomordentligt sätt klargjordes, att det system för arbetets organisation, varom herr Ståhl talat vid skilda tillfällen, inte tillämpas i praktiken. Det hade givits klara belägg för att sköterskor med och sköterskor utan särskild sköterskeutbildning utfört precis samma arbete. Den statistik som herr Henriksson anförde gav ju på ett övertygande sätt belägg för att detta spörsmål ingalunda är så lätt att nu lösa som herr Ståhl tycks föreställa sig, utan att det måste lösas i annat sammanhang. Det är också detta utskottet velat stryka under.

Herr Ståhl säger, att han inte fått något svar på den fråga han ställde. Ja, det kommer väl att bli som det hittills varit, alldenstund det system herr Ståhl förordar inte tillämpas i praktiken.

Herr **BERGSTRAND**: Herr talman! Jag vill ta fasta på vad herr Lindholm sist sade, nämligen att det kommer att förbli alldeles så som det hittills varit. Jag ber kammarens ledamöter observera detta, men finns det någon i dag som verkligen anser, att det varit så tillfredsställande på sinnessjukhusvårdens område hittills? Kunna vi verkligen finna det tillfredsställande med det svar vi här fått, att det hädanefter kommer att bli som hittills?

Det har vidare i detta sammanhang sagts, att man just därför att det finns så få sköterskeutbildade översköterskor vid sinnessjukhusen, måste göra klart för sig att det går tydligen lika bra med icke kroppssjukhusutbildade sköterskor. Det är klart — jag skall inte på något sätt bestrida det — att den enda utbild-

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

ningen av värde inte är den som fås vid sjuksköterskeskolorna. Det finns nämligen andra människor som kunna lära sig att sköta sjuka, och självfallet gäller detta även inom sinnessjukhusvården. Detta är dock icke i denna sak det väsentliga, utan tendensen, hela riktningen är här det viktigaste.

Jag skulle i detta sammanhang vilja erinra om en mycket anmärkningsvärd sak, nämligen att vid alla de nya psykiatriska avdelningarna, vare sig det gäller landstingens, kummunernas eller statens nya sjukhus, ställa myndigheterna kravet på att man skall ha utbildade sköterskor.

Vad striden i detta fall gäller är endast löneställningen för de översköterskebefattningar, beträffande vilka krav på sjuksköterskeutbildning inte ställts; de skola stanna två lönegrader under de andra. Med hänsyn härtill är det anmärkningsvärt att alla nya avdelningar ställa just detta krav, och man måste därför fråga sig vad anledningen kan vara till detta förhållande. Då kommer man också fram till den fråga herr Ståhl ställde. Svar: De ha funnit sjuksköterskekompetensen behövlig.

Psykiatrien befinner sig i en mycket kraftig utveckling. Man behöver inte öppna tidningarna många gånger för att finna det påtagliga i att det är patientens kroppsliga underlag som i viss mån också speglar sig i sinnessjukdomen. I motsats till vad som gällde för 10, 20 eller 30 år sedan är man för närvarande tämligen på det klara med att man har möjligheter att via kroppsbehandling klara en hel del sinnessjukdomar. Det säger sig emellertid då självt, att det är utomordentligt angeläget att sköterskorna äro väl förtrogna med de metoder som användas i kroppssjukvården. Allt detta talar för att man skall gå den väg medicinalstyrelsen pekat på, nämligen att kräva bättre utbildning i fråga om kroppssjukvården även av sinnessjukvårdspersonalen. I samma riktning går just den utredning som statsrådet

Lingman pekade på. Jag är inte säker på att den utredningen går tillräckligt långt, ty den nöjer sig med halva den utbildning som gäller för kroppssjukvården. Det är emellertid ett steg på vägen, men jag är som sagt inte säker på att det är tillräckligt. Jag tror att det är riktigt att slå in på den väg, som fröken Höjer pekade på och som man gått i våra grannländer, där man kräver fullständig kroppssjukvårdsutbildning för sköterskor av denna kategori.

Till sist en fråga: Om det nu skulle bli så att detta beslut kommer att medföra en avfolkning av sköterskor med sjukhusutbildning, vart gå då dessa sköterskor? Jo, sannolikt söka de sig till en stor del till översköterskebefattningar vid landstingens och statens psykiatriska avdelningar som nu sättas i 14 lönegraden. Ha kammarledamöterna då tänkt på att det kan hända att vi snabbt nog komma in i den situationen att vi få sjukhus av skilda sorter och att snart nog bland allmänheten den uppfattningen kommer att göra sig gällande, att på det ena sjukhuset är vården bättre men på det andra inte av samma kvalitet. Och skulle det inte vara ganska trist att ytterligare få räkna med att den statliga sinnessjukvården, som hittills varit utsatt för så många angrepp, också skulle få den belastningen över sig? Det gäller även här att stillastående är det samma som tillbakagång. De sjuksköterskeutbildade sköterskorna komma att bilda arriärgardet, kan man säga, i sjuksköterskornas lönegrupp. Är det sannolikt att de nöja sig med att de bli lovade att få det bättre längre fram? Nej, jag tror inte att detta är att rusta upp sinnessjukvården, som vi så mycket talat om och beslutat om. Den främsta angelägenheten blir den, att personalen lyftes uppåt och inte står stilla, som detta utskottsfröslag innebär. Därför tror jag, herr talman, att den enda riktiga vägen att gå är den som förordas i reservationen, och jag yrkar också bifall till denna.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr FAST: Herr talman! Jag skall inte säga många ord, men jag har känt ett behov av att stillsamt reagera mot det sätt varpå man här ständigt resonerar, så snart det blir fråga om löner, och de överdrifter man då gör sig skyldig till.

Man har i debatten velat göra gällande, att här är fråga om sinnessjukvårdens vara eller inte vara, att dess framtid beror på det beslut riksdagen i dag kommer att fatta. Märka ni inte själva vilka överdrifter man rör sig med? Jag känner åtminstone något så när väl till sinnessjukvårdsfrågorna i mitt eget län. Den verkligt ömma punkten där är, att vi inte ha tillräckligt med läkare och att en del av de läkare vi ha inte äro svenska. Det är kanske fråga om alldeles utmärkta läkare, men vad beträffar vården vid våra sinnessjukhus, så är det nödvändigt att läkarna kunna tala med patienterna. Detta är en av de främsta förutsättningarna för en god vård. Sinnessjukhuset är den sista plats där man enligt min mening bör använda utländska läkare; den saken är man fullständigt överens om.

När man vet allt detta kan man i rimlighetens namn fråga sig hur det kan göras gällande, att ett uppskov på två eller tre månader skulle kunna vara avgörande för sinnessjukvårdens framtid. Jag tycker för min del att man skall pröva lönefrågorna på det vanliga sättet: när man slagit in på förhandlingar med organisationerna måste detta vara utslagsgivande. Jag har i dag fått ytterligare belegg för att vad jag sade här i fjol var riktigt, nämligen att riksdagen inte är kapabel att handlägga lönefrågor.

Sedan jag sagt detta vill jag passa på tillfället, herr talman, att säga, att jag är en varm anhängare av att sinnessjukvården ryckes upp. Men det åstadkom-

Lönerevision för sjukvårdspersonal.

mer man inte genom ett uppskov med lönefrågorna på tre eller fyra månader. Saken ligger betydligt djupare än så. Vi få då också tillfälle att pröva utbildningsfrågorna, och för min del får jag redan nu säga, att jag ingalunda är nöjd med det förslag som föreligger i fråga om utbildningen av sinnessjukhuspersonalen. Men jag skulle vilja vädja till kammarens ledamöter att överväga hur det skulle vara att på ett sinnessjukhus ha två eller tre lasarettutbildade översköterskor, som kommit dit unga och blivit befordrade omedelbart till översköterskor, under det att de andra, utan sådan utbildning, haft 15 års tjänst vid sinnessjukhus. Har det varit något till läkare och intresse för själva vården tror jag att man kan säga, att när det gäller vård av denna karaktär, där de personliga förutsättningarna spela en så avgörande roll, böra dessa båda kategorier vara jämställda. Jag skall inte göra något eget bedömande, men hur tro ni att det skulle vara att utan vidare lyfta upp detta lilla fåtal och låta de andra vara kvar, hurudan tro ni andan på ett sådant sinnessjukhus skulle bli? Man bör, herr talman, gå försiktigt fram när man rör sig på så här ömtåliga områden. Jag tror därför också att man med stort förtroende kan avvakta utvecklingen och låta saken ordna sig i den ordning, som vi äro vana vid när lönefrågor behandlas.

Häruti instände herr *Olsson* i *Mel-lerud*.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Ståhl* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Avlöningsbestämmelser för riksdagens tjänstemän.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 207, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 124 ja och 63 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Avlöningsbestämmelser för riksdagens tjänstemän.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 37, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning med förslag till avlöningsbestämmelser för hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän jämte i ämnet väckt motion.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Fröken VINGE: Herr talman! I denna fråga ha herr Henriksson i Stockholm och jag väckt en motion, som innehåller en rad preciserade förslag till ändringar i fråga om riksdagens egna tjänstemäns anställningsförhållanden. Vissa av dessa förslag har utskottet tagit upp i sin hemställan, andra icke. Jag skall

här inte ställa något yrkande om bifall till motionen, men jag skulle gärna vilja framföra några synpunkter i förhoppning om att de skola beaktas i de diskussioner, som komma att föras i framtiden, då frågor om riksdagens tjänstemäns anställningsförhållanden på nytt bli aktuella.

Jag skulle då först vilja säga, att den synpunkt som riksdagen bör lägga på frågan om sina egna tjänstemäns anställningsförhållanden väl bör vara denna: Hur skola vi kunna försäkra oss om tillräckligt kvalificerad personal, och hur skola vi kunna se till att denna personal stannar så många år i tjänst som ur riksdagens synpunkt är önskvärdt? Det brukar ju inte vara fråga om livstidsanställning, men alltid är det i riksdagens intresse att folk stannar så länge att de få tillräcklig rutin och bli förtrogna med riksdagens arbetsformer. Vidare skulle jag vilja hävda, att riksdagen som arbetsgivare bör uppträda som mönsterarbetsgivare och bör komma med förslag som äro tillfredsställande ur social synpunkt. Nu vill jag, herr talman, bara säga, att utskottet delvis beaktat dessa synpunkter. Jag har till min glädje konstaterat, att utskottet föreslagit exempelvis att läkar- och sjukvårdsfrågan skall ordnas för de av våra anställda som inte äro statstjänstemän. Jag har också konstaterat att utskottet begärt en utredning av pensionsförhållandena.

Nu säger utskottet, att det biträtt vår motion genom att det begärt att denna utredning skall göras genom riksgäldsfullmäktiges försorg. Men jag vet inte om utskottet observerat eller om det finns annan anledning till att utskottet icke berört det tillägg vi ha, nämligen att vi hoppas att i utredningsorganet borde ingå inte blott ledamöter av riksdagen utan också representanter för tjänstemännen i såväl kamrar som utskott. Jag skulle vilja uttrycka den förhoppningen, att bankoutskottet anser det självklart att så skall bli förhållan-

Avlöningsbestämmelser för riksdagens tjänstemän.

det, men jag skulle gärna vilja höra det bekräftas av bankoutsrottets ordförande att han anser det vara självklart, att tjänstemännen skola vara representerade i denna utredning.

Sedan skulle jag bara vilja ta upp ett av de yrkanden vi hade gjort, och det var när vi föreslagit att det skulle införas ålderstillägg för våra anställda. Det är ett riksdagens intresse, som jag nyss nämnde, att våra tjänstemän finna anledning att stanna tillräckligt länge hos riksdagen. Men om det är så att en nyanställd kraft, som inte kan ha samma rutin, får precis samma arvode som en person som suttit här i många år, ha ju egentligen våra tjänstemän ingen anledning att stanna här så länge som det kan vara i riksdagens intresse att de göra.

Vad jag alltså skulle önska vore att vi finge generella regler om ålderstillägg. Det finns visserligen en möjlighet för kanslideputerade att bevilja särskilda tilläggsarvoden. Jag tror det är viktigt att också en sådan bestämmelse finns, ty tjänstemännens anställningsförhållanden både här i riksdagen och i deras övriga arbete äro så pass växlande, att det kan vara nödvändigt att ha en sådan bestämmelse. Men framför allt skulle jag önska att så mycket som möjligt av dessa bestämmelser bleve generella, så att vi inte riskera att den som är mjuk i ryggen får bättre förhållanden än den som är rakryggad.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr SEVERIN: Herr talman! Det är inte framställt något yrkande, och då jag yrkar bifall till utskottets förslag är det det enda yrkande som här är framställt. Icke desto mindre skulle jag vilja säga några ord i anledning av fröken Vinges anförande.

Beträffande utredningen rörande pensionsförhållandena har utskottet ansett det som tämligen självklart, att även om representanter för tjänstemännen inte

skulle ingå i den utredning som skall igångsättas, tjänstemännen i vart fall skola beredas tillfälle att göra alla de synpunkter gällande, som de kunna ha att framföra på frågan, och att sålunda det förslag, som en gång kan bli resultatet av denna utredning, skall såvitt möjligt tillgodose de synpunkter, som tjänstemännen ha att framställa.

I fråga om ålderstilläggen ha vi ansett att de tillägg, som kunna visa sig vara nödvändiga för att behålla sådana tjänstemän i riksdagen som riksdagen gärna vill behålla, kunna åtminstone tills vidare regleras genom de tilläggsarvoden, som kanslideputerade medgivits rätt att besluta om. Med hänsyn härtill ha vi alltså inte ansett oss böra vidtaga några speciella ändringar i det förslag, som har framgått såsom resultatet av en överenskommelse mellan tjänstemännens förening och kanslideputerade, vilka förhandlat om saken. Detta förhandlingsresultat är i huvudsak vad som här föreligger i utskottets utlåtande, och någon annan ändring har utskottet inte vidtagit än den som har verkställts på grund av talmanskonferensens hemställan, nämligen om rätt till traktamente för vissa tjänstemän, som riksdagen nödgas ta utanför Stockholm eller dess förorter.

Med hänsyn till att utskottet sålunda i huvudsak tillmötesgått även de i motionen framställda yrkandena har utskottet ansett sig kunna hemställa att riksdagen, i den mån som motionen icke har blivit besvarad genom utskottsutlåtandet, skall lämna densamma utan avseende.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Föredrogs bankoutsrottets utlåtande nr 38, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående

Livsmedelsstadga m. m.

uppförande vid Tumba bruk av en byggnad för sedelförstörelskontoret.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 4.

Livsmedelsstadga m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till livsmedelsstadga m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr JÖNSSON i Rosshol: Herr talman! Vi ha all anledning att med tillfredsställelse hälsa tillkomsten av det nu föreliggande förslaget till livsmedelsstadga, vilket i många avseenden utgör en förbättring i förhållande till den nu gällande stadgan. Om detta omdöme således kan gälla beträffande den nya stadgan i stort, så finns det dock anledning att på vissa begränsade avsnitt göra erinringar. Jag vill i detta avseende begränsa mig till den utformning som 66 § i 8 kap. fått och därjämte ställa en fråga till utskottet för att i visst avseende få ett klarläggande av den enligt min mening något oklara skrivningen.

När det gäller bestämmelserna i 66 §, som avser charkuterivarors kvalitet, måste jag i samband därmed något erinra om de nuvarande bestämmelserna och de tidigare förhållandena på detta område. Före 1943 saknades egentliga kvalitetsbestämmelser för dessa varor. 1943 års förordning var sålunda av mycket stor betydelse; man kan säga att den verkade revolutionerande på området. I 1943 års förordning fastställdes sålunda bestämda kalorivärden, som icke få understigas för de olika varuslagen. Samtidigt fastställdes högsta tillåtna vattenhalt och högsta tillåtna mängd av bindemedel i procent. Resultatet blev bättre kvalitet, ett ökat förtroende hos

konsumenterna för dessa varor, som äro så betydelsefulla, och som en följd därav en starkt ökad konsumtion. Kanhända att man i sistnämnda avseende får tillskriva den ökade köpkraften någon verkan.

Genom den nu föreliggande stadgans bestämmelser i 8 kap. 66 § är man enligt min mening i färd med att uppmjuka de tidigare bestämmelserna och sålunda försämra desamma, samtidigt som den nu föreslagna stadgan automatiskt kommer att kräva en väsentligt ökad kontroll från det allmännas sida. En uppenbar risk föreligger därigenom för att konsumenterna i många fall kunna komma att bli uppskörtade.

Beträffande kontrollen är det redan nu så, att de institutioner som ha hand om kontrollen äro överansträngda över måttan. Jag tror det vore synnerligen oklokt att fastställa bestämmelser, som i varje fall kunna befaras ge anledning till en ytterligare utvidgad arbetsfylld kontroll.

Nu kan man fråga sig: Vari består skillnaden mellan den nu gällande stadgan och den som föreslås av utskottet, som i huvudsak är överensstämmande med propositionen? I 66 § redogöres i andra och tredje styckena för vattenhalt och bindemedel i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gällt tidigare. Det får sålunda inte finnas mer än fyra procent bindemedel o. s. v., vilket överensstämmer med nu gällande regler. Men så komma vi till ett nytt stycke där man säger, att »korv, som innehåller annat bindemedel än som angivits i nästföregående stycke eller högre halt av bindemedel än där stadgas, får saluhållas under förutsättning att bindemedlets art och halten därav angivas å korven eller å etikett eller anslag, anbragt å eller invid den saluhållna varan». Det ligger i öppen dag att det blir frestande för många fabrikanter att utnyttja denna möjlighet att använda större procent bindemedel, när det är så lösa bestämmelser som att man på dis-

Livsmedelsstadga m. m.

ken skall ha ett anslag bredvid varan, som anger varans bindemedelshalt och vad det är fråga om för bindemedel. Jag förutsätter att det måste bli ett mot varans värde svarande, reducerat pris, men vad ha konsumenterna för möjlighet att kontrollera detta vid handelsdisken? Det är där faran ligger för att den smarte och mindre nogräknade affärsmannen kan tillhandahålla de sämre kvaliteterna med hög bindemedelshalt utan att det blir möjligt för konsumenterna att ha en effektiv kontroll på detta. Det ligger en fara i denna uppmjukning också så till vida, att det måste absolut till en ännu effektivare kontroll för att förhindra att dessa överträdelser bli för allmänna.

Det kan nämnas, att bestämmelserna kunna anses giltiga för de varuslag, som nu innehålla annat bindemedel än potatismjöl, t. ex. värmlandskorv och grynkörv. Det är sedvana att de innehålla andra bindemedel. Men att jag tagit till orda i denna fråga beror på att jag vet att man sedan länge förordat att man skulle få öka halten av torrmjök som bindemedel. Man har till och med förespeglat konsumenterna och andra intresserade att man genom att öka halten av torrmjök i charkuterivaror skulle få till och med en bättre kvalitet. Man har fångslats av att torrmjök innehåller 51 procent mjölksocker, och det skulle sålunda bli ett näringsrikt livsmedel, om man tillförde korvvarorna detta bindemedel. Jag vill erinra om att de sakkunniga ha avisat tanken på att använda just torrmjök som bindemedel. De ha inte ansett det lämpligt. Det har förvånat mig att departementschefen och även utskottet, detta sakkunnigutlåtande till trots, ha ställt vägen öppen för användandet av detta bindemedel. Det har kanske sin orsak däri att man de sista åren haft överskott på mjölk- och mejeriprodukter under vissa tider av året, och man har kanske fångats av tanken att nu skola vi tillåta denna fria inblandning till högre procent för att därmed skapa

avsättning för vissa mejeriprodukter, sålunda för denna torrmjök. Då vill jag kort och gott konstatera, att detta ingalunda är ett önskemål från jordbruket. Det är nämligen så, att som bindemedel i charkuterivaror kan icke användas torrmjök framställd av helmjök utan endast av skummjök. Det finns inga avsättningssvårigheter beträffande skummjök. Det blir sålunda ingen lättnad i fråga om avsättningen av mjölkfett eller någon minskning av smörproduktionen. Därför är detta ingalunda något önskemål från jordbrukets sida. Jag skulle tro att det är ett krav från en handfull fabrikanter av torrmjök. Möjligen har man kunnat få med någon mejeriförening — det vet jag inte — men det är i huvudsak fabrikanternas önskemål att inom landet finna en större avsättning för torrmjök. Därmed skulle man enligt mitt förmenande förfalska varan. Charkuterivaror enligt nu gällande bestämmelser äro fullgoda, och jag skulle tro att det vore olyckligt att på något sätt bidra till ett försämrande av kvaliteten.

Nu skulle man visserligen kunna yrka avslag på detta stycke i 66 §, men då jag förstår att detta är utsiktslöst skall jag för klarhetens skull begränsa mig till att framställa en fråga till utskottet.

Av utskottets skrivning på s. 54 tycks framgå, att alla under kap. 8 införda bestämmelser äro av den natur, att de inte få betraktas som sista ordet, även om riksdagen här beslutar om en livsmedelsstadga och även om vissa detaljbestämmelser. Det står nämligen på s. 54: »Utskottet nödgas därför inskränka sig till att uttala, att riksdagens yttrande icke torde vara erforderligt för ändring av detaljbestämmelserna i 8 kap. innehållande särskilda bestämmelser om vissa livsmedel — vilka bestämmelser kunna förväntas behöva ändras förhållandevis ofta och ibland med skyndsamhet — men att riksdagen förväntar att bliva hörd över andra ifrågasatta ändringar i stadgan — — —.»

Livsmedelsstadga m. m.

Beträffande andra och tredje styckena i 66 §, sålunda när det gäller vattenhalten och bindemedlen, säger utskottet att Kungl. Maj:t eller den myndighet som Kungl. Maj:t förordnat, kan vidtaga ändringar. Men när det gäller en ökad bindemedelshalt har utskottet inte angivit detta. Om det nu är så att den något vaga skrivningen på s. 54 skulle medge Kungl. Maj:t att ta hänsyn till de tid efter annan uppkommande och föreliggande förhållandena och även skyndsamt kunna ändra dessa bestämmelser, skulle jag känna mig tillfredsställd. Men om utskottet inte menar annat än att understryka vad som i de särskilda paragraferna är utsagt och att denna skrivning på s. 54 inte skulle få betraktas som ett generellt medgivande för Kungl. Maj:t att utfärda ändringar i förordningen utan riksdagens hörande, då har man anledning att känna sig bekymrad. Jag inväntar sålunda med intresse utskottets klarläggande i detta avseende.

Häruti instämde herr *Onsjö*.

Herr HANSSON i Skegrie: Herr talman! Jag tror vi kunna vara ganska ense om att när man rör sig på ett sådant område som handeln med livsmedel, vill man gärna ställa krav på så höga kvaliteter som möjligt, och man vill ha garanti för att det man köper verkligen är vad det ges ut för att vara. Det är nog riktigt som den föregående talaren sade, att denna nya livsmedelsstadga ökar möjligheten att få denna garanti och möjligheten att få fram god kontroll över kvaliteten. Om man därför kan hälsa förslaget med tillfredsställelse har det dock enligt min mening vissa brister, i varje fall på en punkt.

Jag tror att alla producenter av livsmedel hysa en önskan att kunna framställa så goda produkter som över huvud taget är möjligt. Jag tror det är en känd sak att i varje fall de svenska jordbrukarna och deras ekonomiska föreningsrörelse oavbrutet sträva efter

att kunna höja kvaliteten på de frambringade produkterna. Detta sker inte utan avsevärda kostnader och ett avsevärt arbete av dessa kategorier. Jag tror emellertid också det har lyckats för dessa producenter att komma ganska långt med kvalitetshöjningen, och när jordbrukets producenter i dag erbjuda konsumenterna sina livsmedel — jag tänker främst på smör, mjölk och grädde — fylla dessa livsmedel synnerligen högt ställda krav.

Jag tror också att dessa strävanden inom jordbruket att höja kvaliteten på jordbruksprodukterna ha givit dessa ett synnerligen gott renommé hos landets konsumenter. Jag tror att konsumenterna förstå sig på att rätt värdesätta de svenskproducerade livsmedlen av dessa slag gentemot andra som tidigare ha kunnat föras in utifrån.

Härtill kommer att de livsmedel som jag nämnde av naturen ha ett högt värde som livsmedel. Med hänsyn till dels detta höga värde och dels det goda renommé som jordbruket har lyckats skaffa dessa produkter är det många gånger otillfredsställande för jordbrukarna att få bevittna hur man vid saluförandet av andra livsmedel, som ha ett helt annat ursprung, tyvärr använder jordbruksprodukternas goda namn och renommé för att få avsättning.

Jag har tillsammans med några andra ledamöter av denna kammare väckt en motion, vari vi ha opponerat oss mot detta. Vi ha framför allt opponerat mot att man vid servering av livsmedel använder jordbruksprodukternas namn på varor som enligt vår mening inte motsvara benämningarna. Att det t. ex. har serverats och ännu serveras på restauranger en blandning av smör och margarin hindrar inte att man på matsedeln skriver de kända orden »smör, bröd». Om man använder en blandning där smör och margarin ingå kanske man i lyckligaste fall anger detta på en undanskynd plats på matsedeln där det syns så litet som möjligt. Det finns ju

Livsmedelsstadga m. m.

inga som helst bestämmelser om hur denna sammansättning skall se ut, om det skall vara 90 procent margarin och 10 procent smör eller andra proportioner. När nu utskottet säger, att margarinet skall betraktas som ett fristående livsmedel och inte som en ersättning för smör tycker jag att man inte heller borde ha tillåtit att margarinet på detta sätt åker snålskjuts på smörets goda renommé. Den som hävdar uppfattningen att margarinet skall vara likvärdigt med smör borde ju inte behöva dölja den sammansättning vederbörande livsmedel har.

Samma sak som jag här har berört gäller också de s. k. gräddtårter och smörbakelser som serveras på kaféer och konditorier men som ha ganska liten släktskap med de jordbruksprodukter, vilkas namn man apostroferar. Vid framställning och försäljning av läskedrycker händer det ofta att man använder ett namn som alluderar på frukter, och ofta avbildar man frukter på etiketten för att ge sken av att dessa läskedrycker ha tillverkats av sådana trädgårdsprodukter. Nu är det många gånger så, att den frukthalt som ingår i läskedryckerna är ringa, och om man analyserar drycken visar den sig många gånger i huvudsak vara framställd av essenser. Det är mycket möjligt att det är en god affär att på detta sätt i reklamsyfte använda namn på jordbrukets och trädgårdsnäringsens produkter, men enligt min mening tangerar man här vad som kan anses vara förenligt med sund affärskutym.

När man därför i denna nya livsmedelsstadga har försökt få fram största möjliga garanti för att de varor man köper i affärerna hålla så hög kvalitet som möjligt och ge så god valuta för pengarna som möjligt, är det enligt min mening en allvarlig brist att man inte har motsvarande trygghet vid servering av samma livsmedel för att det man köper är vad det ges ut för att vara. För alla

att i stor utsträckning äta på restauranger tycker man att det borde finnas samma garanti och trygghet som för dem som köpa sina varor i en affär.

Som frågan nu ligger till har jag, herr talman, intet yrkande, men jag vill genom protokollet hemställa till vederbörande departementschef att vid denna stadgas utformande överväga åtgärder som stå i överensstämmelse med yrkandena i motion nr 448 i denna kammare.

Fru JOHANSSON i Skövde: Herr talman! Jag har tillsammans med några andra ledamöter av denna kammare i motion nr 463 gjort några erinringar mot förslaget till livsmedelsstadga, och jag vill fördenskull gärna säga ett par ord.

Det gäller först hälsokontrollen av personal som är sysselsatt med livsmedelshandling. Vi ha i motionen föreslagit obligatorisk läkarundersökning, först då en person anställs och sedan en kontinuerlig undersökning. Vi anse att det inte är tillräckligt som utskottet föreslår, att en person, som misstänkes kunna vara behäftad med smittosam sjukdom, skall underkasta sig läkarundersökning. Vi ha vid olika tillfällen sett hur en person, som är anställd i exempelvis en charkuteributik eller ett konditori och där handskas med varor, som gå direkt till konsumenten i färdigt skick, under rätt lång tid kunnat sprida smitta. Vi ha hänvisat till olika remissinstanser, exempelvis medicinalstyrelsen, stadsläkarförbundet och veterinärstyrelsen, vilka förordat obligatorisk läkarundersökning.

Utskottet vill i likhet med departementschefen inte sträcka sig så långt, även om det starkt betonar, att en sådan skärpning vore önskvärd. Däremot föreslås att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall anhålla om en undersökning av möjligheterna att införa bestämmelser angående obligatorisk läkarundersökning av vissa grupper livsmedelsarbetare. Vi äro

Livsmedelsstadga m. m.

tacksamma för att utskottet har beaktat dessa synpunkter, som framkommit från flera håll, och det är bara att hoppas att detta förslag skall leda till en för konsumenterna mera tillfredsställande lösning.

Vår andra erinring gäller kapitel 7, som handlar om märkning av livsmedel. Utskottet föreslår där, att en fabriksförpackad vara skall märkas med antingen återförsäljarens eller fabrikantens namn eller firma. Vi anse att denna åtgärd inte lämnar betryggande garantier för att konsumenterna utan större tidsutdräkt kunna utröna vem som fabricerar varan, om endast återförsäljarens namn eller firma anges på förpackningen. Detta gäller såväl goda varor som dåliga. Har man inköpt en vara som är av hög kvalitet, vill man givetvis med lätthet kunna hänvisa till det märket då man gör fortsatta inköp. Vi anse också att detta måste ligga i säljarens och fabrikantens intresse. När en fabrikant framställer en högklassig vara, är det angeläget också för honom att konsumenterna veta vem det är som framställer varan. Emellertid är det givetvis i första hand av vikt att snabbt kunna utröna varans ursprung för den händelse man skulle erhålla en dålig eller kanske rent av hälsovådlig vara.

Jag deltog för några veckor sedan i en konferens anordnad av det socialdemokratiska kvinnoförbundet, där vi behandlade bland andra frågor en mera effektiv konsumentupplysning. Det var många som framhöllo just vikten av att på ett mera klart och belysande sätt kunna få reda på vad olika förpackade varor innehåller. Vi voro alltså inne på just de synpunkter som motionärerna här ha framfört. Utskottet framhåller att starka skäl tala för en obligatorisk märkning med fabrikantens namn eller firma, men utskottet anser sig dock inte kunna för närvarande förorda en sådan åtgärd. Ett av skälen anges vara den risk för höjning av konsumentpriset som kan föreligga, och man talar också

om konkurrensbegränsande åtgärder. Jag skulle vara tacksam om jag kunde få en redogörelse från utskottet för vad det avser med konkurrensbegränsande åtgärder i detta sammanhang.

Till sist vill jag säga ett par ord om § 32 i samma kapitel 7, som handlar om varudeklaration. Det föreslås såväl i propositionen som i utskottsutlåtandet, att de förpackade livsmedel som rekommenderas för barnmat skola vara försedda med varudeklaration. Detta anse vi vara alldeles utmärkt, men vi vilja ännu hellre att en sådan varudeklaration skall återfinnas även på andra förpackade livsmedel. När en husmoder köper låt oss säga jordgubbar i en affär, vill hon kunna vara övertygad om att innehållet till övervägande del består av jordgubbar. Likadant är det med många andra förpackade varor. Man har ibland en känsla av att innehållet kan vara rätt så blandat.

Likadant är det med socker. Hur ofta är det inte som man i dessa förpackade varor använder sackarin och liknande sötningsmedel i stället för socker, men det är ju en rätt stor skillnad på näringsvärdet. Utskottet hänvisar till Kemikontoret, som uttalat att det är omöjligt att realisera motionärernas förslag om innehållsdeklaration för vissa varor, och i andra fall skulle, säger man, deklarationen inte medföra några upplysningar av värde för konsumenten. Den motiveringen verkar inte stark, och jag har svårt att förstå, att en varudeklaration skulle vara utan värde, även om jag inser att det i vissa enstaka fall kan vara svårt att helt deklarerera en vara. Det måste dock innebära en bra mycket större garanti för att konsumenten vet vad han köper, och allteftersom priserna stiga och vi mer och mer övergå till att köpa förpackade varor blir det i högre grad än tidigare ett oavvisligt krav från konsumenterna att det klart och tydligt skall framgå vad en vara innehåller.

Detta är de synpunkter som jag har

Livsmedelsstadga m. m.

velat framföra i anledning av vår motion, men jag har, herr talman, intet yrkande, även om jag kanske skulle känna en viss lust att yrka bifall till motionen i dessa stycken, eftersom vi inte ha blivit helt tillfredsställda. Jag skall emellertid inte göra det, då jag förstår, att det är onödigt och omöjligt att ta upp en strid emot ett enhälligt utskott. Jag tror det har sagts av en annan motionär här i dag, som inte heller var tillfredsställd med utskottsbehandlingen, att även om frågan i vissa avseenden faller i dag, kanske den ändå faller framåt, och vi kanske få tillfälle att återkomma.

Herr JACOBSSON i Igelsbo: Herr talman! Jag tror att de opponenter mot utskottet som ha uppträtt här inte riktigt ha besinnat den uppgift, som i detta fall har förelegat för andra lagutskottet. Kungl. Maj:t har ju begärt riksdagens yttrande rörande principerna i en förordning som Kungl. Maj:t enligt bestämmelserna i regeringsformens 89 § har att själv utfärda.

Jag skall först bemöta herr Jönssons i Rosshol anmärkningar mot de föreslagna bestämmelserna i 66 § rörande korvvaror. Det är riktigt som herr Jönsson säger att departementschefens förslag innebär en förenkling av de sakkunnigas förslag. Om man läser de sakkunnigas förslag finner man emellertid, att där finns en uppräknning av en stor mängd korvvaror, och jag ifrågasätter verkligen, huruvida ett upptagande i lagtext av dessa på sätt som de sakkunniga ha föreslagit skulle vara att föredraga i detta fall. Jag vill tillägga att professor Herlitz har väckt en motion i första kammaren, där han framhåller att det finns en hel del bestämmelser i denna stadga som, även om de nu ha underställts riksdagens prövning, nog för framtiden borde kunna avgöras av Kungl. Maj:t. Utskottet har för sin del ansett det svårt att ange, vilka bestämmelser som skola höra till dem

som Kungl. Maj:t har att utfärda utan riksdagens hörande; det anses ju vara det riktiga att, sedan en stadga en gång har underställts riksdagen, också ändringsförslag gällande denna stadga skola underställas riksdagen, även om Kungl. Maj:t enligt bestämmelserna i 89 § regeringsformen har rätt att utfärda bestämmelserna. Vi ha därför inskränkt oss till att uttala, att riksdagens yttrande icke torde vara erforderligt för ändring av detaljbestämmelserna i 8 kap., dit 66 § hör. Jag skulle tro att de erinringar, som herr Jönsson har riktat till statsrådet, komma att av denne tagas under benägen prövning.

Jag tror också att herr Jönsson något överdriver när han talar om vilka möjligheter det skulle finnas att försälja underhaltiga livsmedel. Jag vågar ifrågasätta om inte husmödrarna ändå äro ganska kunniga när det gäller att skilja mellan goda och dåliga livsmedel.

Minns jag rätt efterlyste herr Jönsson en motivering från utskottet till att vi inte ha biträtt livsmedelssakkunnigas förslag. Vi ha ansett att den argumentering, som departementschefen har anfört för den föreslagna förändringen, är tillfyllestgörande. Det är det svar jag kan ge.

Herr Hansson i Skegrie har här talat om ungefär samma sak, fastän det har rört andra varor. Han har talat om restaurangblandningen, som består av smör och margarin. Det är visserligen sant som herr Hansson säger, att det står »smör, ost och sill» o. s. v. på matsedeln trots att man serverar restaurangblandning, men det skall dock stå nederst på matsedeln att med smör avses restaurangblandning.

Att vi i övrigt när det gällt margarinet ha godtagit det kungl. förslaget beror på att margarinet nu skall anses vara inte bara ett ersättningsmedel utan ett självständigt livsmedel, såsom det betraktas enligt departementschefens förslag.

Beträffande vad som här har fram-

Stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador m. m.

hållits om t. ex. gräddtårter och läskedrycker gäller samma sak. Det är dock icke möjligt att i längden saluhålla underhaltiga livsmedel.

Fru Johansson i Skövde har talat om läkarundersökning. Vi ha inte velat sträcka oss så långt som fru Johansson och hennes medmotionärer ha velat göra, nämligen till att läkarundersökningen skulle göras obligatorisk för alla, men vi ha uttalat att Kungl. Maj:t bör föranstalta om en utredning om obligatorisk läkarundersökning främst för personal som sysslar med tillverkning av glass och en del andra mycket ömtåliga livsmedel.

Även när det gäller märkningen av livsmedel ha vi följt det kungl. förslaget. Vi ha inte funnit att de skäl som anförts emot detta förslag ha varit så starka att vi bort uttala oss för en obligatorisk märkning av den omfattning som motionärerna ha föreslagit. Men vi ha i vårt yttrande betonat, att frågan är av den art att det är av vikt att man kommer fram till en tillfredsställande lösning av densamma. Vi ha vid vårt ställningstagande stött oss på priskontrollnämndens och Kemikontorets utlåtanden. Det är klart att en föreskrift om obligatorisk märkning av det slag som motionärerna ha föreslagit otvivelaktigt skulle komma att fördyra varorna. Vi anse dock att Kungl. Maj:t bör ha sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och vidtaga de åtgärder som kunna finnas erforderliga.

Till sist, herr talman, vill jag bara erinra kammaren om att andra lagutskottet i sitt yttrande över detta förslag står enigt. Därför tror jag, även om detta förslag liksom allt annat mänskligt är ofullkomligt, att jag vågar rekommendera kammarens ärade ledamöter att ansluta sig till utskottets förslag till yttrande över den föreslagna livsmedelsstadgan.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 48, med anledning av väckta motioner om effektivisering av arbetet med att förstärka ofullständiga jordbruk med skogsmark; och

nr 49, med anledning av väckta motioner om ändring i grunderna för tilläggsbidrag till vissa statsunderstödda torrlägningsföretag.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador m. m.

Föredrogos jordbruksutskottets utlåtande nr 50, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador på vete av 1951 års skörd m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 19 oktober 1951 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 219, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att till Stödlån till jordbrukare å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kronor.

Med det i propositionen framlagda förslaget avsågs att, enligt närmare angivna grunder, bereda möjlighet till stödlån åt jordbrukare med anledning av de skador, som svartrostangreppen vållat å 1951 års veteskörd, samt vissa andra skörde-skador.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat tre inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts

Stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador m. m.

framställning och motionen I: 515 samt med avslag å motionerna I: 522 och II: 664, till Stödlån till jordbrukare å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Johnsson* i Kastanjegården, *Antby* och *Ahlsten*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom motionerna I: 515 samt I: 522 och II: 664, till Stödlån till jordbrukare å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kronor.

Reservationen innebar i huvudsak vissa ändringar i de av Kungl. Maj:t förordade bestämmelserna om stödlån för svartrostskador.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **JOHNSON** i Kastanjegården: Herr talman! När det är fråga om svartrostskadorna på vete av 1951 års skörd tyckas alla de som ha haft med denna sak att göra vara eniga om en sak, nämligen att förlusterna äro mycket stora, både för den enskilde och för samhället. Jordbruksnämnden har räknat med att skadorna uppgå till 40 procent i Skåne och 35 procent i Blekinge. Jag kan försäkra att dessa förlustsiffror äro tilltagna i underkant. Vid tröskningen har det visat sig, att skörden har blivit ännu sämre än man tidigare trodde, att den skulle bli, och när man talar om att det i Skåne har rapporterats skördar ned till 400 kg per hektar — mot normalt 3 000 kg per hektar — är det ingenting otroligt i detta.

Det är väl därför statsmakterna ha haft sin uppmärksamhet riktad på detta och menat att någonting borde göras. Jag kan emellertid inte finna att det förslag som Kungl. Maj:t har avgivit kan vara till någon hjälp för dem som ha

drabbats av svartrostskadorna. Kungl. Maj:t föreslår, att jordbrukarna skola få låna ett belopp, motsvarande halva förlusten, mot borgen och mot 4 procents ränta. Det är väl ingen ovanlighet att jordbrukarna få sådana villkor då de låna i bankerna. Jag anser därför icke dessa lånevillkor vara särskilt förmånliga, och det är därför som jag inte tycker att det kan vara riktigt att här tala om en ekonomisk hjälp, som det avgivna förslaget har kallats även av jordbruksutskottet.

När det gäller de skador som ha drabbat jordbrukarna till följd av regn, storm och översvämningar m. m. vill jag erinra om att min uppfattning är att det är en avsevärd skillnad mellan dessa skador och svartrostskadorna på vete. I den reservation, som jag har undertecknat tillsammans med herrar *Antby* och *Ahlsten* och till vilken reservation jag kommer att yrka bifall, ha vi emellertid inte velat gå emot att även de jordbrukare, som drabbats av skördeskador till följd av regn, storm och översvämningar, skola få låna pengar i enlighet med de grunder som angivas i Kungl. Maj:ts förslag. Vi ha emellertid ansett, att det kan vara tillräckligt med tre och en halv procents ränta om det skall vara någon mening med lånen. Om man skall tala om någon ekonomisk hjälp över huvud taget, är väl detta icke för mycket begärt.

Nu tror jag inte att det kommer att gå åt så mycket pengar till dessa lån för skador orsakade av regn, storm och översvämningar, och det tror inte herr statsrådet heller, enligt den proposition som han har lämnat. Men när det gäller svartrostskadorna är det någonting helt annat. Vid de oljeväxtskador, som kunna bli följden av en storm, är det ju i många fall på det sättet att jordbrukaren har tagit vissa risker — skördetröskan har inte kommit när han beräknat o. s. v. — men när det gäller svartrostangreppen ha inga jordbrukare kunnat säkerställa sig för svåra förlus-

Stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador m. m.

ter. De ha kommit som ett brev på posten. Vad en jordbrukare än har gjort och hur han än har skött sin jord ha dessa svartrostangrepp kommit, och jag anser att det borde tas särskild hänsyn till detta. Det borde också här verkligen bli fråga om hjälp, i all synnerhet som vi ha begränsade kvantiteter vete här i landet. Det syns ju på de kvantiteter vi ha, att skadorna ha varit oerhört stora, och jag menar att man då borde uppmuntra denna odling.

Utskottet talar här om att detta är en sak som bör tas upp till prövning i samband med förhandlingarna om pris-sättningen på jordbrukets produkter och att ett bifall till motionärernas förslag i viss mån skulle vara ägnat att föregripa en sådan prövning. Jag kan emellertid inte riktigt förstå att man skall vara så ömskint, att man inte skall kunna föregripa denna sak, om man över huvud taget vill hjälpa.

Det är nog så bra att lägga in dessa förluster i jordbrukskalkylen, och det är väl inte så märkvärdigt att göra det, men det är ju inte de stackars människor som ha drabbats av svartrostskadorna som få den största hjälpen. Därför mena vi, som ha reserverat oss på denna punkt, att man i stället borde medge att lån till ett belopp motsvarande skillnaden mellan den erhållna skörden och halv skörd böra kunna avskrivas på tre år under förutsättning att vederbörande jordbrukare under denna tid odlar vete i samma utsträckning som under år 1951. I många fall ha nämligen jordbrukarna resonerat som så, att de inte vilja ta risken att så vete, då det kan uppstå så här stora skador. De vilja kanske odla annat i stället eller inte ens köra upp alla marker för brödsädsodling. Och när man vet vad det kostar att köpa vete från utlandet — något som det väl blir alldeles nödvändigt att göra — tycker jag inte att vårt förslag är obilligt.

Utskottet uttalar att den av oss förordade låneformen torde medföra ett

omständligt och kostnadskrävande kontrollsystem. Jag skall villigt medge detta. Det blir under alla förhållanden ett kontrollsystem, även om Kungl. Maj:ts förslag bifalles. För resten är det ju så här i landet, att man inte kan genomföra några sociala eller andra hjälpåtgärder på annat sätt än med hjälp av ett kontrollsystem. Med litet god vilja är det säkert möjligt att ordna den saken. Uppgifterna om odlade arealer kunna ju bestyrkas av ombud för olika organisationer, antingen man nu vill använda hushållningssällskapen eller kommunerna. Socknarna äro ju inte så stora att förtroendemännen inte känna till hur det ligger till.

Vad vi ha föreslagit innebär alltså att ett lånebelopp, svarande mot skillnaden mellan halv normal skörd och den verkliga skörden, skall kunna avskrivas på tre år — 1953 till 1955 — under förutsättning att vederbörande under dessa år odlar lika stor areal vete som han har odlat under år 1951. Jag tror att detta förslag ger en rättvis fördelning. Jag har den uppfattningen, att staten i detta fall bör göra någonting för de människor som ha drabbats av denna stora förlust.

Jag skall med dessa ord, herr talman, be att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr GUSTAFSON i Dädesjö: Herr talman! Vi äro alla medvetna om att odlarna ha lidit väsentliga förluster genom de svartrostangrepp som ha förekommit denna sommar och höst. Inkomstbortfallet har medfört att en och annan har råkat i likviditetssvårigheter, och man har då sökt finna en form för att hjälpa dessa jordbrukare i deras svårigheter.

Det är inte nu fråga om att kompensera jordbrukarna för de lidna förlusterna. Utskottet har anslutit sig till departementschefens uttalande, att frågan om kompensation får tagas upp i

Stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador m. m.

samband med diskussionen om prisuppgörelsen och att jordbruket då skall krediteras för förlusterna. Vid samma tillfälle får man också diskutera i vilken form den stimulans skall lämnas, som vi vilja ge åt den fortsatta veteodlingen. Det kan ju inte vara någon riktig ordning att här besluta om en låneform som i verkligheten har subventionens karaktär och samtidigt, som herr Johnsson i Kastanjegården tydligen menade, räkna med att denna förlust ändå skall räknas in i jordbrukskalkylen. Det gäller i stället att hjälpa de tillfälliga likviditetssvårigheter som vissa veteodlare ha råkat i, och utskottet anser att den hjälpen bör ges i form av stödlån, som skola löpa med fyra procents ränta.

Herr Johnsson i Kastanjegården anmärkte på att denna räntesats är för hög. Det må vara sant att den är hög, men det gäller ju toppkrediter, och fyra procent är väl den ränta som staten i regel tillämpar för toppkrediter.

Jag tycker att vi inte böra göra denna fråga vidlyftigare än den är. Här gäller det en tillfällig hjälp i kreditsvårigheter och ingenting annat. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HÆGGBLUM: Herr talman! När reservanternas förslag behandlades i utskottet tillät jag mig säga, att det var ett intressant uppslag till en kommande lösning. I propositionen från jordbruksministern ha vi dock fått veta, att han inte syftar till att med sitt förslag klara svartrostskadorna; den saken skall komma igen i annan form.

Nu, när vi veta hur stora skadorna äro — enbart när det gäller vete räknar man med en förlust på 110 miljoner kronor — kan jag inte ens beteckna uppslaget som intressant, utan jag måste anse det värdelöst som hjälp mot svartrostskadorna, ty ingen vet hur

mycket av dessa 20 miljoner kronor som kommer att lånas, och herr Johnsson i Kastanjegården kan sannerligen inte säga, om dessa lån komma att röra sig om 5, 10 eller 15 miljoner kronor. I varje fall kan det ju inte bli mer än 20 miljoner kronor. Vad blir det då för hjälp, när vi i kalkylen ha räknat ut att förlusterna röra sig om 110 miljoner kronor?

Om vi gå på reservanternas linje ställa vi ju vidare våra underhandlare i den fullständigt omöjliga situationen, att de, när kalkylen skall göras upp och balanseras, inte veta med vilket belopp denna hjälp ingår. Herr Johnsson kan inte klara ut om det blir 5, 10, 15 eller 20 miljoner, och inte underhandlarna heller. Förslaget har tydligen sin grund i en önskan hos folkpartiet att få en fjäder i hatten genom att gå före alla andra, men det får stanna vid detta. Förslaget ligger inte på ett sådant plan att det är praktiskt genomförbart.

En anledning till att förslaget inte är praktiskt genomförbart är att man, såsom det upplystes i utskottet, inte kan hålla sig till de arealuppgifter som erhållits vid jordbruksräkningen. Motionärerna tyckas tro att jordbruksräkningen är allmän, så att alla jordbrukare deklarerar, men i stället är ju jordbruksräkningen representativ; hemma i min socken är det sålunda 27 jordbrukare av 104 som deklarerar, och om de övriga vet man alltså ingenting. Även i detta hänseende är alltså bakgrunden till motionen oriktig.

Under dessa förhållanden och med vetskap om att hela svartrostskadebeloppet är inräknat i jordbrukskalkylens underskott och blir föremål för behandling när detta underskott skall täckas ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Stenkyrka: Herr talman! Jag har ingen invändning att

Stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador m. m.

göra mot utskottets utlåtande. Jag tror tvärtom att man med tacksamhet kan notera utskottets förslag och Kungl. Maj:ts proposition. Jag blev emellertid något överraskad när jag hörde herr Johnsson i Kastanjegården ta upp till diskussion huruvida det här gällde hjälp eller inte hjälp. Jag blev överraskad därför att herr Johnsson i Kastanjegården tidigare undertecknat en motion som förutsatte, att dessa stödlån icke skulle utgå för oljeväxtskador. Nu har motionären själv såsom reservant fallit ifrån sin motion, och följaktligen föreligger ingen anledning att diskutera saken. Men jag vill bara erinra herr Johnsson i Kastanjegården och även övriga kammarens ledamöter om att skadorna på oljeväxter på Gotland äro mer än dubbelt så stora som svartrostskadorna. Därför är det ytterst angeläget att även odlare av oljeväxter, som råkat ut för katastrofala skador, erhålla möjlighet att få dessa stödlån.

Jag skall sedan be att få säga ett par ord till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Det hör inte direkt hit, men det gäller bekämpandet av berberisbusken. Vi ha på Gotland under hösten och sommaren gjort en inventering av berberisbuskens förekomst, och det har då visat sig att flera småbrukare med en areal av 8—10 tunnland ha flera tusen sådana buskar på sina ägor. För utrotning av dessa kräves ju en inte så ringa insats. Nu finns det en författning — jag tror från år 1935 — som säger, att sådana jordbrukare skola få möjlighet till statsbidrag för utförande av arbetet med berberisbuskens utrotning under förutsättning att hushållningssällskapen och landstingen lämna samma bidrag. Om ansökningar av detta slag skulle komma till Kungl. Maj:t, så förutsätter jag att dessa ansökningar bli välvilligt behandlade.

Beträffande det föreliggande utskottsutlåtandet vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JOHNSSON i Kastanjegården: Herr talman! När herr Hæggblo sade, att skördeskadorna uppgingo till 110 miljoner kronor, så var det en alldeles ny siffra för mig. Den sista siffran jag hörde var 95 miljoner kronor. Och för inte så länge sedan hörde jag en summa på 75 miljoner kronor nämnas. Det tycks sålunda vara en sak som man kan diskutera. Men jag ber herr Hæggblo vara vänlig observera, att jag aldrig talat om att lån med avskrivningsrätt skulle utgå på hela beloppet, utan jag har räknat med och även erinrat om att dessa lån skulle gälla halv skörd. Då skulle vi genast vara nere i 55 miljoner kronor. Vidare tror jag inte att alla jordbrukare som lidit skördeskador söka dessa lån. Jag skulle tro att det blir sådana som äro i mycket stort behov av dem. Det finns naturligtvis många som ha fått halv skörd och därutöver och inte kunna komma i fråga att få dessa lån.

Herr Hæggblo talade om att folkpartiet försökt skaffa sig en fjäder i hatten genom att komma före med förslag på detta område. Om detta skulle vara en anmärkning, skall jag be att få säga herr Hæggblo, att jag tar den med knusende ro. Jag har varken när jag undertecknade motionen eller när jag satt i sammanträde på samma gång som herr Hæggblo eller vid något annat tillfälle gjort några taktiska spekulationer i detta fall. Jag har sett de skördeskadade fälten, och jag känner de jordbrukare som ha drabbats av dessa förluster, och det är detta som har givit mig anledning både att framställa min interpellation och att underteckna motionen. Jag hoppas att herr Hæggblo kan tro, att någon människa också kan ha ärliga avsikter och att detta inte är rena spekulationen. Ty så stora belopp rör man sig inte med då.

Med anledning av vad herr Svensson i Stenkyrka sade om de stora stormskadorna på Gotland vill jag nämna att vi hade precis likadana skador i Ble-

Stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador m. m.

kinge när det gällde 1950 års skörd. Men ingen fäste något större avseende vid det. Jordbrukarna voro givetvis på det klara med att dessa stormskador hade vållat förluster. Men vad de då anmärkte på var att inte skördeträskorna hunno fram i tid och på att det var brist på skördeträskor. Man fick då stå risken för att skörda på ett enklare sätt. Herr Hæggbloom och herr Svensson i Stenkyrka veta lika bra som jag att sådana skador kunna inträffa när som helst och att man inte kan göra någonting åt sådana ting. Att låna bort pengar till 4 procent kan man alltid kosta på sig, och jag sade ju under mitt förra anförande, att jag för min del anslutit mig till detta förslag, trots att jag undertecknat en motion, som hade en annan innebörd. Men man kan ju när man hör herr Hæggbloom och andra i jordbruksutskottet bli av en annan mening. Då har jag sålunda ändrat mening i detta fall, och det bör ju inte läggas mig till last. Jag tycker att det ur herr Svenssons i Stenkyrka synpunkter i stället skulle vara tvärtom.

När herr Svensson i Stenkyrka talar om att man nu har gjort undersökningar på Gotland för att rekognoscera förekomsten av berberisbusken vill jag nämna att vi i Blekinge togo itu med berberisbusken redan 1935. Vi gingo igenom hela landskapet och gjorde oss av med berberisbuskarna. Hade man gjort på samma sätt i hela landet, kanske dessa skördeskadorna inte varit så svåra som de nu äro. Därom skall jag emellertid inte döma. Ty det förhöll sig ju på det sättet, att vi i vårt län hade möjlighet att stå den risk som vi då togo. Men eftersom jag var en av härförarna i det berberiskrig — som vi kallade det — som vi då förde, tar jag inte emot någon anmärkning på den punkten.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP: Herr talman! Den ärade reservanten inledde sitt an-

förande med att säga, att det förslag som här föreligger inte innebär någon hjälp vare sig det gäller att få låna pengar eller att skaffa pengar på annat sätt. Jag får ju säga att om man endast räknar kontantbidrag som hjälp, så är det ingen hjälp. Å andra sidan kan jag ju göra en jämförelse och fråga mig: Innebär det förslag som reservanterna framföra en bättre hjälp än det i propositionen framlagda förslaget, som utskottet anslutit sig till?

Skador på skörd ha ju inträffat förut men inte på långt när i samma omfattning som det här gäller. De nu inträffade skadorna ha varit av sådan storlek att hela samhället beröres därav, ty i dagens läge är det svårt att ersätta de kvantiteter vete som blivit förstörda genom svartrostskadorna. Vi befinna oss alltså nu i en situation, som kommer att medföra större utgifter för statskassan än eljest. Om man däremot söker få fram en jämförelse beträffande vad svartrostskadorna innebära för den enskilde individen skall man finna, att det säkerligen förekommit skördeskadorna av annan art, som ha varit lika svåra att bära för den enskilde jordbrukaren som svartrostskadorna nu äro. Jag vill bara hänvisa till de nederbördsskadorna, som uppstodo i västra Sverige i fjol, skador av sådan storleksordning att länsstyrelserna togo initiativ till att försöka lämna ersättning för dessa skador. När förslag framställdes till Kungl. Maj:t om att bidrag skulle lämnas till dem som lidit dessa skador, ansåg man sig den gången inte kunna gå in för direkt bidragshjälp utan man föreslog i stället även då ett stödlånsförfarande, varvid vederbörande som hade lidit skador skulle anmäla detta och efter prövning skulle få möjlighet att låna. Det visade sig att de då inträffade skadorna inte medförde någon större efterfrågan på dessa lån. Riksdagen anslog vid detta tillfälle 3 miljoner kronor för ändamålet, men lånebehovet har inskränkt sig till mellan 200 000 och 300 000 kronor. Det har

Stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador m. m.

emellertid omvitnats från många håll, att de skador som förekommit i år varit av sådan storleksordning att de ha medfört synnerligen stora likviditetssvårigheter för en hel del jordbrukare.

Om vi se på de jordbruksområden, där dessa skador ha inträffat, skola vi finna att det inte precis är hos brukarna av Sveriges sämsta jord utan hos jordbrukare, som sedan åtskilliga år tillbaka ha kunnat i ganska stor utsträckning utnyttja de möjligheter som jordbrukskalkylen ger. De ha kunnat utnyttja förekommande odlingsbetingelser och prissättning bättre än en hel del andra jordbrukare. Det har ju i flera sammanhang påpekats vilka svårigheter som förefunnits att åstadkomma en rättvis fördelning av dessa möjligheter. Därvidlag har man pekats på de många mindre jordbrukare som varit hänvisade enbart till animalieproduktion. Då man skulle ta ställning till den uppkomna situationen fick man följaktligen taga i betraktande, att det visserligen inträffat mycket stora skador för många jordbrukare men samtidigt inte glömma bort att det dock fanns jordbrukare som i ganska stor utsträckning hade haft bättre möjligheter än andra jordbrukare haft. Men även om en jordbrukare har haft goda inkomster och har en ganska god ekonomisk ställning, kommer han likväl i likviditetssvårigheter, om han får vidkännas skador av sådan omfattning som svartrosten har medfört. Jordbruksnämnden tog då initiativ till att kalla representanter från jordbrukets organisationer — det var vederbörande ordförande i både den ekonomiska och den fackliga organisationen — till överläggning om dessa ting. Det förslag som utkristaliserades efter dessa överläggningar innebar en betydligt större begränsning av lånenöjligheterna än vad som föreslås i propositionen. Propositionen går ut på att man skall se till, att de jordbrukare som ha råkat i svårigheter skola få möjlighet att låna pengar under tämligen förenklade förhållanden.

Det skall visserligen vara en behovsprövning, men man skall därvid se till att man går fram så hänsynsfullt som möjligt i den mån det visar sig att svårigheter föreligga för vederbörande låntagare, t. ex. att skaffa borgen.

Man har från reservanternas sida anmärkt på att den ränta som föreslagits på dessa lån är alldeles för hög. Det är klart att man kan ha olika meningar om den saken. Nog skulle jag önska, att de som råkat ut för svartrostskador eller andra skördebeskador skulle kunna få låna pengar så billigt som möjligt. Jag har i andra sammanhang hävdats den synpunkten, att de jordbrukare, som kommit i svårigheter, böra ha möjlighet att få låna pengar billigt. Men när det gäller detta slag av lån måste man se till att de komma endast dem till godo, som ha råkat ut för svårigheter och kommit i en likviditetskris. Om man ser på ränteläget i allmänhet är det väl så, att de lån som nu ligga mot borgen i sparbankerna, och jag skulle tro också i affärsbankerna, löpa med en räntesats av minst 4 procent. Man skulle då mycket väl kunna tänka sig, att om man här satte en lägre räntesats än 4 procent, detta skulle kunna animera en del jordbrukare, som icke ha likviditetssvårigheter men som hade en önskan att begagna tillfället att få låna pengar billigare än vad de annars skulle kunna få, att uppta sådana lån. Följaktligen var det riktigt att sätta en räntesats som var så pass hög att den inte skulle animera någon, som inte behövde det, till att låna.

Nu ha beträffande dessa lån uppställts vissa regler, som innebära att lånen skola kunna utgå till var och en som kan visa att han lidit skada av svartrost. Lånebeloppen äro i regel maximerade till 50 procent av värdet av den lidna skadan. Men de kunna, ifall det visar sig att svårigheterna ha varit särskilt stora, efter prövning ökas till ännu högre belopp. Det står ju tydligt angivet, att lånen i regel böra uppgå till 50 pro-

Stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador m. m.

cent av skadevärdet men att denna gräns kan överskridas. Amorteringstiden är satt till fem år. För en jordbrukare, som råkat i likviditetssvårigheter, bör väl den tiden i allmänhet vara tillräcklig. Dessutom finns det möjligheter att få amorteringstiden förlängd för sådana jordbrukare, för vilka särskilda svårigheter kunna uppstå.

Vad beträffar sättet för lånens utbe-
kommande och frågan om vilken säker-
het man skall fordra, har det uttryckts
farhågor för att villkoren härvidlag skul-
le vara alltför stränga. Jag vill emeller-
tid erinra om att lantbruksnämnderna
enligt den kungl. propositionen kunna
avstå från att kräva fullgod säkerhet för
ett lån, om den lånesökande har svårt
att lämna sådan och om nämnden finner
det sannolikt att han skall komma
att fullgöra de betalningsskyldigheter,
som han ikläder sig i samband med lå-
net. För min del anser jag att denna
bestämmelse skall tillämpas så, att en
skötsam och ordentlig jordbrukare, som
behöver låna, icke skall beredas några
större svårigheter att få ett lån. Lant-
bruksnämnderna böra enligt min me-
ning icke kräva borgen i sådana fall,
då sökandena ha svårt att skaffa sådan.
Jag tror att man kan lita på att lant-
bruksnämnderna komma att handlägga
sådana ärenden på ett så smidigt sätt,
att de jordbrukare, som råkat ut för
skador på skörden, erhålla den hjälp de
behöva. Jag är övertygad om att de svår-
igheter, som i det sammanhanget på-
talats, icke äro större än att de kunna
övertinnas och att de föreslagna åtgär-
derna alltså verkligen skola bli till hjälp.

Från reservanternas sida har man
framhållit, att bidrag böra ges i sådana
fall, där över 50 procent av skörden har
skadats. Det är en alldeles ny princip
man där har fört fram och som motive-
ras med att man därmed kanske skulle
kunna animera jordbrukarna till ökad
veteodling. Jag är emellertid inte över-
tygad om den saken. Om en jordbrukare
erhåller ett lån, på vilket en tredjedel

avskrivs varje år, så tror jag inte att
detta på något sätt stimulerar vederbö-
randes intresse av att odla vete. Jag tror
i stället att vi skapa de bästa garantier-
na för en fortsatt veteodling, om vi
framdeles kunna få ett sådant vetepris
här hemma, att veteodlingen blir mera
lönsam än nu. Om man gör en jämförel-
se med de priser, som för närvarande
råda på världsmarknaden, så vill jag
säga att det bör vara möjligt att här
hemma höja spannmålspriserna betyd-
ligt. Detta är en sak, som jordbruks-
nämnden och jordbrukets organisatio-
ner få ta ställning till, när kalkylen skall
göras upp. Då får man ta under över-
vägande vilka betingelser man ger den
ene producenten jämfört med den andre.

I ett anförande i första kammaren har
herr Ohlon framhållit, att avskrivnings-
lånen med därmed förenade villkor borde
uppmuntra jordbrukarna dels till
fortsatt veteodling och dels till ett fort-
satt bekämpande av berberisen. Jag tror
emellertid, att om det inte utgår något
stöd alls, så tvingas varje jordbrukare
att snarast möjligt se till att berberis-
busken kommer bort från hans marker.
Nu har det i ganska stor utsträckning
givits stöd för berberisens utrotande,
men den saken har ändå försummats på
en del håll. Jag ämnar emellertid i an-
nat sammanhang föreslå sådana åtgär-
der, som skapa garantier för att berbe-
risbusken verkligen kommer att bekäm-
pas, så att vi i framtiden slippa de svart-
rostskador vi haft i år. Detta är ett all-
mänt intresse. Jag är också övertygad
om att de skadeverkningar, som svart-
rosten har åsamkat årets skörd, kom-
ma att leda till att vi få ett mycket ef-
fektivt bekämpande av berberisbusken
i fortsättningen.

Beträffande det belopp som föreslås
anvisat för dessa stödlån, 20 miljoner
kronor, står det klart utsagt i proposi-
tionen, att i den mån anslaget icke räc-
ker till ämnar jag till nästa års riksdag
framlägga förslag om att ytterligare me-
del skola ställas till förfogande.

Stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador m. m.

När det gäller andra skador på skörden än sådana som svartrosten åsamkar, vill jag instämma i vad någon talare redan anfört, nämligen att dessa andra skador individuellt kunna drabba lika svårt som svartrostskadorna. Därför finns det också möjlighet för sådana jordbrukare, som blivit utsatta för utblåsning av raps eller som fått vidkännas andra skador på sin skörd, t. ex. regnskador, att låna pengar.

Det förslag, som reservanterna ha framfört, är ganska intressant. Reservanterna slå nämligen i stor utsträckning vakt om storbönderna och veteodlarna. Jag har vid flera tillfällen från reservanthåll utsatts för ganska hård kritik för att jag i min jordbrukspolitik skulle ha understött nämnda jordbrukares intressen. Jag har emellertid försökt att åstadkomma största möjliga rättvisa. Om emellertid reservanterna nu ha kommit in på samma linjer som jag, så inte mig emot.

Andra tycka kanske att vi från bondeförbundshåll böra se till att småbrukarna erhålla hjälp i större utsträckning än hittills. Jag vill då deklarerat, att jag under år som gått har försökt att ge även dem den hjälp de behöva. Jag hoppas också att jag under tider som komma skall kunna ge både stora och små jordbrukare den del av nationalinkomsten, som bör tillfalla jordbrukarna, när inkomstfördelningen skall ske.

Till slut vill jag säga, att även om vi ha något olika meningar, så tror jag dock att det förslag, som här föreligger, skall bli till hjälp för dem, som råkat ut för skörde-skador. Det är glädjande att denna sak har behandlats i utskottet och att riksdagen nu skall fatta beslut i frågan, så att en kungörelse kan komma ut så snabbt som möjligt. Jag är nämligen övertygad om att många jordbrukare — i varje fall är det så i den landsända där jag bor — ha behov av att dessa lånemöjligheter bli tillgängliga så fort som möjligt.

Herr talman! Med dessa ord hemställer jag att här föreliggande förslag måtte bifallas.

Herr JOHNSON i Kastanjegården: Herr talman! Det sista, som statsrådet sade om storbönderna var väl ändå litet oövertänt. Det är väl ändå på det sättet, att rena lån för avhjälpan av likviditetssvårigheter måste ha den största betydelsen för de stora veteodlarna. De små odlarna, som leva på sin mjölk, vilken visserligen inte ger alltför mycket men i alla fall så pass mycket, att de kunna leva och inte behöva svälta ihjäl, och som bara ha ett eller ett par tunnland vete, gå väl inte till staten och låna några hundra kronor, utan de vända sig nog i stället till närmaste granne och be om borgen, som de få med detsamma. Därigenom slippa de ifrån alla de besvärligheter, som alltid vidlåda en statlig lånerörelse. Jag skulle därför tro att de, som i detta fall komma att vända sig till staten, bli de mycket stora veteodlarna.

Sedan vill jag säga, att jag för min del aldrig har påstått, att om en stor jordbrukare skulle komma i svårigheter, så skulle han dömas för att han är en stor jordbrukare, utan är det fråga om verkliga svårigheter, skall väl även han kunna hjälpas.

När herr statsrådet började sitt anförande, räknade jag med, att det skulle gå ungefär i den stil som det anförande, vilket jordbruksministern nu har hållit. Emellertid var det en sak, som jag tyckte lät litet underlig, nämligen hans resonemang om att han för sin del inte trodde, att avskrivningslån skulle bidra till att öka intresset för veteodlingen. Jag har för min del en alldeles motsatt uppfattning. Jag tror att det är alldeles klart, att därest dessa medelstora och små jordbruk, där det dock odlas en hel del vete — sammanlagt blir det väl kvantiteter det också — få

Stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador m. m.

hjälp, så underkasta de sig de besvär, som äro förenade med dessa statliga lån. Jag kan ju inte tänka mig annat än att vi allihop, i synnerhet regeringen och allra främst jordbruksministern, naturligtvis önska, att det i nuvarande situation blir odlat så mycket vete som möjligt i landet.

Det är nog så bra, att herr statsrådet ställer i utsikt ett högre pris. Det är bara att inkassera med tacksamhet. Men när reservationen skrevs, hade vi inga garantier för att priset skulle bli ett annat än det nu är. Jag har inte hört något annat — det blev höjt i fjol, men jag vet inte om och i så fall hur mycket det blir höjt i år. Det kan ju hända, att om statsrådet ställer i utsikt, att det blir högre priser på vete m. m., jordbrukarna aldrig komma i det besvärliga läget, att de få likviditetssvårigheter och att de alltså inte behöva låna.

Jag har velat säga detta, herr talman, därför att jag tycker nog, att detta med svartrostskadorna är en alldeles särskild sak, som inte kan jämföras med något annat. Man kan i regel klara sig något så när för allting, även om olika grupper av jordbrukare kunna drabbas olika hårt, ena gången t. ex. genom torka på vissa slags jordar, som äro särskilt utsatta härför, och andra gången av regnskador, som kunna uppstå, även om man har dikat aldrig så väl. Men svartrostskadorna har ingen jordbrukare kunnat undgå, vilket slags jordar han än har. Det är ett så mörkt år i veteodlingens historia, att jag för min del tycker, att det är en gärd av rättvisa, att man gör något för de odlare, som drabbats av dessa skador.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP: Herr talman! Beträffande vad priset på vete skall bli uttalade jag mig inte om det. Jag sade bara, att jag är övertygad om att ett högre pris än det nu gällande skulle utgöra en större stimulans än det förslag om avskrivningslån, som här framlagts. Jag tror för min del inte, att av-

skrivningslån, i synnerhet inte på de villkor, som här äro föreslagna, komma att utgöra så väldigt stor stimulans vare sig när det gäller att bibehålla eller utöka veteodlingen.

I fråga om vilka som komma att låna är jag fullt överens med herr Johnsson i Kastanjegården, nämligen att det inte blir småbrukarna utan de större jordbrukarna. I det sammanhanget skulle jag vilja påpeka, att det kan synas egendomligt, att herrar reservanter inte äro tillfredsställda med de lånemöjligheter, som i propositionen äro föreslagna, utan vilja gå längre för de större jordbrukarna. Jag undrar om det inte — herr Hæggbloom ställde den frågan — sker för att få en liten fjäder i hatten. Jag tror att något sådant ligger bakom.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johnsson i Kastanjegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Johnsson i Kastanjegården begärde emellertid rösträkning, vadan vote-

Stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador m. m.

ring medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 121 ja och 42 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Anmäldes och godkändes sammanatta konstitutions- och bankouts-kottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 370, till fullmäktige i riksgäldskontoret i anledning av fullmäktiges framställning om snabbare publicering av riksdagens protokoll.

Vidare anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 369, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till livsmedelsstadga m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Slutligen anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 368, till Konungen angående val av en fullmäktig i riksbanken med suppleant;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 350, för herr Mats Herman Lemne att vara fullmäktig i riksbanken; och

nr 351, för herr Ragnar Sundén att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken.

§ 8.

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats en motion, nr 685, av herr *Hagberg* i Malmö m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 231, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den

8 juni 1951 (nr 388) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr *HAGBERG* i Malmö, som yttrade: Herr talman! Jag anhåller att den motion jag har väckt i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition rörande riksbankens sedelutgivningsrätt måtte omedelbart remitteras till vederbörande utskott.

Med bifall till denna anhållan beslöt kammaren omedelbart hänvisa motionen till bankouts-kottet.

§ 9.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens andra kammare.

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. den 8 t. o. m. den 17 december 1951 för att deltaga i Unescosammanträde i Paris och därefter göra studiebesök vid holländska dövstumskolor.

Stockholm den 5 december 1951.

Hildur Nygren.

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 10.52 em.

In fidem

Gunnar Brith.